

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ

ISSN: 2148-4376

ayna
DERGİ

2018 CİLT:5 SAYI:1

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi

AYNA Clinical Psychology Journal

KÜNYE

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi hakemli elektronik bir dergidir.
Dergimiz yılda üç kez (Şubat, Haziran ve Ekim ayları) yayınlanmaktadır. ISSN: 2148 - 4376

EDİTÖR

Prof. Dr. Tülin Gençöz

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

YAYIN KURULU (Soyadı alfabetik sıra ile)

Yağmur Ar

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Sinem Baltacı

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir

Burcu Pınar Bulut

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Gaye Zeynep Çenesiz

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van

İncila Gürol-Işık

İncila Gürol Işık Psikoterapi, Ankara

Ayşen Maraş

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Derya Özbek Şimşek

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Filiz Özekin-Üncüer

Martı Psikoterapi, Ankara

Ece Tathan Bekaroğlu

Gazi Üniversitesi, Ankara

Elif Ünal

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

DANIŞMA KURULU (Soyadı alfabetik sıra ile)

Doç. Dr. Gülin Evinç

Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Prof. Dr. Faruk Gençöz

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Doç. Dr. Müjgan İnözü

Hacettepe Üniversitesi, Ankara Dr.

Öğr. Üyesi Bahar Köse-Karaca

İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul

Dr. Öğr. Üyesi Öznur Öncül

Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak

DİZGİ-TASARIM

N. Gizem Akgülgil

TEKNİK DESTEK

Ozan Adıgüzel

İLETİŞİM BİLGİLERİ

ODTÜ Psikoloji Bölümü, 06800

Ankara Tel: 312 210 31 82

* E-posta:aynadrg@metu.edu.tr

* İletişimlerimizde daha hızlı olabilmek için e-posta yazışmalarını tercih etmekteyiz.

HAKEMLER
(Alfabetik Sırayla)

Dr. Öğr. Üyesi B. Türküler Aka
Uzm. Psk. Seray Akça
Uzm. Psk. İrem Akıncı
Psk. Dr. Miray Akyunus
Uzm. Psk. Cansu Akyüz
Uzm. Psk. Selen Arslan
Psk. Dr. İlkiz Altınoğlu-Dikmeer
Uzm. Psk. Suzi Amado
Dr. Öğr. Üyesi Meltem Anafarta-Şendağ
Dr. Öğr. Üyesi Yağmur Ar
Uzm. Psk. Sinem Baltacı
Doç. Dr. Gülbahar Baştuğ
Psk. Dr. Ali Bayramoğlu
Uzm. Psk. Burcu Pınar Bulut
Uzm. Psk. Gökçen Bulut
Prof. Dr. Özlem Bozo
Doç. Dr. Nurten Birlik
Uzm. Psk. Onur Can Çabuk
Uzm. Psk. Fazilet Canbolat
Uzm. Psk. Burçin Cihan
Psk. Dr. Canan Büyükaşık-Çolak
Doç. Dr. Deniz Canel-Çınarbaş
Dr. Öğr. Üyesi Gaye Z. Çenesiz
Dr. Öğr. Üyesi Okan Cem Çırakoğlu
Uzm. Psk. İpek Demirok
Psk. Dr. Talat Demirsöz
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Demirtepe-Saygılı
Prof. Dr. Çiğdem Günseli-Dereboy
Psk. Dr. İlknur Dilekler
Uzm. Psk. Yasemin Dinc
Doç. Dr. Gülay Dirik
Doç. Dr. Mithat Durak
Prof. Dr. Ayşegül Durak-Batıgün
Prof. Dr. Yücel Dursun
Dr. Öğr. Üyesi Sine Egeci
Prof. Dr. H. Gülsen Erden
Dr. Öğr. Üyesi Ekin Eremsoy
Prof. Dr. Neşe Erol
Doç. Dr. Ş. Gülin Evinç
Prof. Dr. Faruk Gençöz
Prof. Dr. Tülin Gençöz
Psk. Dr. Ali Can Gök
Psk. Dr. Hande Gündoğan
Psk. Dr. Derya Gürcan
Dr. Derya Gürsel
Psk. Dr. İncila Gürol-Işık
Doç. Dr. A. Bikem Hacıömeroğlu
Dr. Öğr. Üyesi Gözde İkizer
Uzm. Psk. Emine İnan
Doç. Dr. Müjgan İnözü
Dr. Mutluhan İzmir
Uzm. Psk. Özlem Kahraman
Prof. Dr. A. Nuray Karancı

Uzm. Psk. Pınar Kaya
Doç. Dr. Aylin Koçkar
Psk. Dr. Çiğdem Koşe
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Köse-Karaca
Psk. Dr. Ayşen Maraş
Psk. Dr. Özge Mergen
Psk. Dr. İrem Motan-Bayraktar
Uzm. Psk. Özlem Okur
Prof. Dr. Ferhunde Öktem Dr.
Öğr. Üyesi Bahar Öz
Dr. Öğr. Üyesi Öznur Öncül
Psk. Dr. Pınar Özbağrıaçık-Çağlayan
Uzm. Psk. Derya Özbek-Şimşek
Psk. Dr. Filiz Özekin-Üncüler
Psk. Dr. Serkan Özgün
Prof. Dr. Bengi Öner Özkan
Dr. Öğr. Üyesi Hivren Özkol
Doç. Dr. Tolga Esat Özkurt
Psk. Dr. Nurten Özüorçun-Küçükertan
Dr. Öğr. Üyesi İpek Güzide Pur-Karabulut
Psk. Dr. Neslihan Rugancı
Psk. Dr. Başak Safrancı
Psk. Dr. Elçin Sakmar
Dr. Öğr. Üyesi Sevda Sarı-Demir
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Sarıtaş-Atalar
Uzm. Psk. Kerim Selvi
Psk. Dr. Burcu Sevim
Prof. Dr. Atilla Soykan
Doç. Dr. Çiğdem Soykan
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şakiroğlu
Uzm. Psk. Tuğba Uyar Suiçmez
Psk. Dr. Yankı Süsen
Uzm. Psk. Begüm Zübeyde Şengül
Doç. Dr. Emre Şenol-Durak
Uzm. Psk. Yeliz Şimşek-Alphan
Uzm. Psk. Selin Temizel
Dr. Öğr. Üyesi Merve Topçu
Uzm. Psk. Zula Törenli
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Tuna
Dr. Öğr. Üyesi Ece Tuncay-Şenlet
Psk. Dr. Beyza Ünal
Uzm. Psk. Elif Ünal
Psk. Dr. Duygu Yakın
Doç. Dr. Özden Yalçınkaya-Alkar
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat Yarar
Doç. Dr. Erdoğan Yıldırım
Psk. Dr. Tuğba Yılmaz
Dr. Öğr. Üyesi Advıye Esin Yılmaz
Uzm. Psk. Deniz Yılmaz
Doç. Dr. Orçun Yorulmaz
Psk. Dr. Sema Yurduşen
Psk. Dr. Muazzez Merve Yüksel

İÇİNDEKİLER

I. Kuramsal Derleme

Narsisistik Kişilik Bozukluğunun, Adler'in Aşağılık ve Üstünlük Kompleksleri Açısından Analizi: Bir Olgu Çalışması Kerim Selvi.....	1
Haset Duygusunun Teorik Düzeyde İncelenmesi ve Psikoterapi Sürecinde Ortaya Çıkışı Merve Yerli.....	21

II. Niceliksel Çalışma

Sürücü Davranışlarının Kişiler Arası Döngüsel Model Üzerindeki Temsilleri Özge Özer, Bahar Öz	32
---	----

III. Eser İnceleme

Alice Karakterinin Yaşantılarının Mahler'in Kuramına Göre Ben Gelişimindeki Rolü Bige Hazal Özgürdal, Büşra Cansu Doğan, Özge Arıcan, Ezgi Nur Taşın, Beyza Kızılkaya, Merve Topcu	50
AYNA Klinik Psikoloji Dergisi Yazım Kuralları	66

I. Kuramsal Derleme

Kuramsal Derleme

Narsisistik Kişilik Bozukluğunun, Adler'in Aşağılık ve Üstünlük
Kompleksleri Açısından Analizi: Bir Olgu Çalışması

Kerim Selvi
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Öz

Bu makalenin amacı Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB) özellikleri taşıdığı düşünülen M. T. kısa adlı vakayı, Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramı çerçevesinde kavramsallaştırmak ve yürütülen tedavi sürecini Adler'in terapi yaklaşımı çerçevesinde incelemektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle hem psikanalitik hem de bilişsel ekollerden gelen çeşitli kuramcılarının narsisizmi nasıl kavramsallaştırdıkları incelenmiş ardından narsisistik özellikleri olan söz konusu vaka sunulmuştur. Bu vaka, hem bilişsel hem de analitik kavramsallaştırmaları kapsayan Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramı çerçevesinde formülize edilmiştir. Bu aşamada Adler'in kuramında birçok kez vurguladığı aşağılık kompleksi, üstünlük kompleksi, sosyal ilgi ve doğum sırası kavramları açıklanmış ve her kavram sunulan vaka ile ilişkilendirilmiştir. Ardından Adler'in terapi fazları doğrultusunda yürütülen terapi süreci ele alınmıştır. Makalenin en sonunda ise terapi sürecinin erken sonlanmasında etkili olduğu düşünülen danışana ve terapisteye ait etmenlere değinilmiş ve alanda çalışan terapistlere bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Narsisizm, aşağılık kompleksi, üstünlük kompleksi, Adlerci terapi

An Analysis of Narcissistic Personality Disorder in the Light of Adler's
Inferiority and Superiority Complexes: A Case Study

Kerim Selvi

Eskişehir Osmangazi University

Faculty of Arts & Sciences, Department of Psychology

Abstract

The aim of the present article was to conceptualize a patient with characteristics of Narcissistic Personality Disorder (NPD) in the light of Adlerian Individual Theory. For this aim, firstly, both the analytical and the cognitive approaches regarding to narcissism were described in detail, and the case of Mr. M. was presented. Then, the case was conceptualized in the light of Adlerian Individual Theory which comprises not only psychoanalytical but also cognitive approaches. Therefore, aspects of Adlerian Theory, namely inferiority complex, superiority complex, social interest and birth order were explained and all of these aspects were linked to the case. Then, the therapy application process was described in accordance with Adlerian Therapy Phases. In the final part, the possible causes of early termination of the therapy process were addressed and some suggestions were made to the therapists working on the field.

Keywords: Narcissism, inferiority complex, superiority complex, Adlerian therapy

Narsisistik Kişilik Bozukluğunun, Adler'in Aşağılık ve Üstünlük Kompleksleri Açısından Analizi: Bir Olgu Çalışması

Yunan Mitolojisine göre, Echo adlı güzel peri kızı, yakışıklılığıyla bilinen Narcissus adındaki delikanlıyı görür ve ona âşık olur. Ancak Narcissus sadece kendi görüntüsüne hayran olduğu için Echo'nun bu aşkını karşılıksız bırakır. Echo, bu karşılıksız aşk karşısında o kadar üzülür ki; günden güne erir ve nihayetinde geriye sadece sesi kalır. Adaleti ile bilinen Nemesis adlı tanrıça Echo'nun başına gelen bu olaydan dolayı Narcissus'a çok kızar ve onu lanetler. Bu lanetin etkisi ile Narcissus gölde kendi yansımalarını görür ve bu yansıma hayran kalır. Bu hayranlık o kadar etkilidir ki; yansımalarını izlemekten kendini alamaz. Yansımasına bakmaktan başka hiçbir şey yapamayan ve dolayısıyla bitap düşen Narcissus, günden güne erir ve gölün kenarında yok olup gider (Daly, 1992).

Bu mitolojik hikâyeden esinlenerek isimlendirilen narsisizm, psikoloji alanyazımında önemli bir yer tutmaktadır. Narsisizm terimini ilk kullanan kuramcılardan biri olan Freud (1914), narsisizmi benlik sevgisi (self-love), başka bir deyişle, libidinal enerjinin benliğe yatırımı olarak tanımlamıştır. Freud, birincil ve ikincil narsisizm olmak üzere iki tür narsisizmden bahsetmiştir. Birincil narsisizmi bebeğin kendisinden ve kendi vücudundan aldığı cinsel haz olarak tanımlarken, bu narsisizmi normal cinsellik gelişiminin olağan bir evresi olarak yorumlamıştır. Freud, sağlıklı bir gelişimde, çocuğun birincil narsisizmi nesnelere, özellikle de çocuk için ilk nesne olan anneye yönlendirebildiğini ve böylece nesne sevgisinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Ancak sevgi nesnesinin hem duygusal hem de fiziksel olarak ulaşılabilir olmadığı durumlarda, çocuğun bu birincil narsisizmi sürdürme eğiliminde olduğunu, bu durumun da anormal olarak adlandırılan ikincil narsisizm ile sonuçlandığını vurgulamıştır. İkincil narsisizmde ise birey, kendilik sevgisini nesneye aktarmadığı için sadece kendini sevmeye devam etmekte ve dolayısıyla başkasını sevmek ya da bir ilişki içinde yer almak gibi konularda zorluklarla karşılaşmaktadır.

Horney (1939) de narsisizm üzerine fikirler öne sürmüş ve narsisizmi benliğin abartılması (self-inflation) olarak tanımlamıştır. Horney'e göre narsisistik bireyler, gerçekçi olmayan, öte yandan abartılan değerleri/özellikleri için kendilerini çok sevmekte ve yine bu özellikleri için kendilerine hayran olmaktadır. Horney, narsisizmin nedeni olarak çocukluk yaşantılarına dikkat çekmiş ve Freud ile paralel noktalara değinmiştir. Çocukluk dönemi sırasında duygusal bağlanmanın zayıflaması sonucu bireyin sevme kapasitesini kaybettiğini, özgüveninin zayıfladığını ve tüm bunlar sonucunda da bireyin gerçek kişiliğini bastırdığını belirtmiştir. Ayrıca narsisizmin ortaya çıkmasında ebeveyn rollerine dikkat çekmiş; otoriter, hırslı, kendini feda eden ebeveyn tarzlarının, narsisizmin gelişiminde etkili olduğunu çünkü bu ebeveyn tarzlarının, çocuklara, "kabul edilmek veya sevilmek için olduğundan daha farklı olmalısın" yönünde mesajlar ilettiğini vurgulamıştır. Bu mesajların etkisiyle de çocukların kabul edilmek veya sevilmek için sahte bir kimlik geliştirdiğine değinmiştir. Diğer bir deyişle bu ailelerdeki çocukların istekleri, hisleri, arzuları, fantezileri, hoşnutsuzlukları yok olmakta, yerini ise sahteleri almaktadır. Bunun sonucunda da çocuk kendine dair değerleri kaybetmekte ve bir hiçlik hissi (kendine dair) ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu hiçlik hissinin verdiği rahatsızlıktan kurtulmak için de bir yanılsama olan abartılı benlik arkasına saklanmaktadır.

Bir diğer önemli kuramcı Kohut (1971), Freud ile benzer hipotezler öne sürmüş ve

narsisizmi normal ve sağlıklı gelişimin bir evresi olarak değerlendirmiştir. Ancak Freud'dan farklı olarak, ilk yıllarda çocukların hem kendilerini hem de ebeveynlerini mükemmel olarak algılama eğiliminde olduklarını belirtmiş ve bu eğilimleri idealleştirilmiş ebeveynler (idealized parents) ve büyüklenmeci benlik (grandiose self) kavramları ile tanımlamıştır. Kohut'a göre bu iki eğilim kendilerine ait farklı gelişimsel süreçleri takip etmektedir. İdealleştirilmiş ebeveynin gelişimsel sürecine bakıldığında, çocuklar, ebeveynlerini mükemmel ve güçlü hayal ederek kendilerine ait tüm güçlülük hislerini sürdürme eğilimindedir. Sağlıklı bir gelişimde çocuk büyüdükçe ebeveynlerinin hatalarını, yanılabilirliklerini fark etmekte ve bu farkındalık sonucunda da sağlıklı süperego gelişmektedir. Ancak bu farkındalık süreci çocuklukta karşılaşılan bir travma ile sekteye uğrar ise, ebeveynlerin idealleştirilmesine yönelik birincil narsisizm değişmeden devam etmektedir. Ebeveynlerin idealleştirilmesi ile ilgili olan bu süreç büyüklenmeci benliğin gelişim süreci ile benzerdir. İlk yıllarda çocuklar etraflarındaki tüm güzel ve olumlu deneyimleri kendilerine atfetme, tüm olumsuz olayları ise dış dünyaya atfetme eğilimindedir. Sağlıklı bir gelişimde çocuklar kendi hatalarını, eksikliklerini fark etmeye başladıklarında büyüklenmeci benlik; mizah, öz-güven, bilgelik ve öz saygı gibi özelliklere evrilmektedir. Ancak ebeveynlerin çocuğun üzerine titrediği veya ebeveyn reddinin yoğun olduğu durumlarda bu sağlıklı evrim gerçekleşmemektedir. Bu sekteye uğrama durumu sonucunda ego, büyüklenmeci benlik ve aşağılık hissi arasında ikilem yaşamaya başlamakta ve bu zor durum ile baş etmek için de narsistik telafilere başvurmaktadır.

Otto Kernberg (1975) de narsisizm üzerine yapılan tartışmalara dâhil olmuş, narsisizmi normal ve patolojik narsisizm olmak üzere ikiye ayırmıştır. Normal narsisizmi libidinal enerjinin benliğe yatırımı olarak tanımlamış ve bu yatırımı ödipal gelişiminin bir evresi olarak ele almıştır. Patolojik narsisizmi ise bölme ve kopukluk gibi ego savunmalarının çok yoğun olduğu sınır kişilik örgütlenmesinin bir alt tipi olarak tanımlamıştır. Kernberg ayrıca patolojik narsisizmin özelliklerini; ben merkezci olma, onay ve hayranlık ihtiyacı, empati yoksunluğu, büyüklenmeci düşünceler, yüzeysel duygular gibi özellikler ile tanımlamıştır. Ayrıca narsistik bireylerin ilişkilerinde çıkarıcı ve zarar veren davranışlar sergilediğini belirtmiştir. Dahası bu kişilerin ilişkilerinde haset, kıskançlık gibi duyguları yoğun bir şekilde hissettiklerine değinmiştir. Tüm bunlara ek olarak, patolojik narsisizm özellikleri gösteren bireylerin üzüntü, suçluluk gibi depresif duygu-durumlarını gösterme konusunda dirençli olduklarına vurgu yapmıştır.

Kernberg'in narsisizm konusunda işaret ettiği özellikler ilerleyen yıllarda psikoloji alanyazını etkilemiş ve bu özellikler (bazıları ilk defa "Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nın (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) üçüncü baskısında (DSM-3), Narsistik Kişilik Bozukluğu (NKB) tanı kriterleri çatısı altında yer almıştır (APA, 1980). Dördüncü baskı (DSM-4 ve DSM-4-TR) ile NKB'nun tanı kriterlerinde küçük değişikliklere gidilmiş; haset duygusu, özel olduğuna inanma, kibirli davranış ve tutumlar gibi özellikler söz konusu kriterlere eklenmiştir (APA, 1994; 2000). Beşinci baskıda (DSM-5) ise NKB'nun tanı kriterleri (1) büyüklenmeci benlik, (2) sınırsız güç ve başarı ile ilgili fanteziler, (3) özel biri olma yönündeki inanışlar, (4) hayranlık arayışı, (5) empati yoksunluğu, (6) ilişkilerde çıkarıcı olma yönündeki tavır ve davranışlar, (7) kibirli/tepeden bakan davranış ve tutumlar, (8) haklı olma yönünde inanışlar ve (9) haset duygusu olarak tanımlanmış ve en güncel halini almıştır. Bir hastanın NKB tanısı alması için bu kriterlerden en az 5 tanesini karşılaması gerekmektedir (APA, 2013).

Makalenin bu bölümüne kadar olan süreçte psikanalitik yaklaşımların narsisizmi ne doğrultuda formülize ettikleri incelenmiştir. Diğer bir deyişle, farklı ancak birbirine benzer kuramların narsisizmi nasıl kavramsallaştırdıkları anlatılmıştır. Ayrıca narsisistik kişilik bozukluğunun DSM’de yer alma sürecine ve DSM-5’de yer alan NKB tanı kriterlerine değinilmiştir. Ancak narsisizm ile ilişkili alanyazını daha bütüncül bir biçimde anlayabilmek için narsisizmin bilişsel yaklaşımlarca nasıl kavramsallaştırıldığını ele almak faydalı olacaktır.

Bilişsel yaklaşımın öncülerinden olan Beck, narsisizmin ardındaki temel düşüncelerin aşağılık olma ve değersizlik hisleri ile ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Bu temel düşünceler, özgüvenin tehdit altında olduğu durumlarda ortaya çıkarken diğer durumlarda ise üstün olma düşüncesi bu hislerin telafisi noktasında işlev görmektedir. Diğer bir deyişe göre, bireyler aşağılık olma ve eksiklik hisleri ile baş etmek için özel olduklarına inanmakta, diğer insanlardan da kendilerini özel hissettirecek davranışlar sergilemelerini beklemektedir. Bu nedenle de üstün bireyler olduklarını göstermek için kanıt toplama eğilimindedirler. Bu bağlamda, yüksek maaş almak, fiziksel olarak çok iyi görünmek ve en güzel arabaya sahip olmak bu bireyler için çok önemlidir. Ayrıca bu bireyler, güçlü ve her daim haklı olma yönündeki düşünceleriyle üstün oldukları yönündeki inanışlarını sürdürmek isterler. Bu sebeple başkalarını kontrol etmek, kuralları değiştirmek, tek başlarına karar vermek, ilişkilerinde zorlayıcı ve eleştirel taraf olmak gibi davranış ve tutumları vardır (Beck, Freeman & Davis, 2004).

Beck’e göre narsisizmdeki diğer önemli bir konu ise duygulardır. Narsisistik bireyler suçluluk, üzüntü gibi duyguları olumlu imajlarına tehdit olarak algılamaktadır. Bu nedenle terapi sürecinde olumsuz duygu hissettiklerinde veya zayıflıkları ile karşılaştıklarında, bu konular üzerinde konuşmak istememekle beraber terapistten de olumlu duygularını onarmasını beklemektedirler. Narsisizmdeki diğer bir özellik ise bireyin imajıdır. Bireyler kendi imajları ile çok ilgilidirler çünkü imajlarını, kendilik değerlerinin koruyucu zırhı olarak algılamaktadırlar (Beck ve diğerleri, 2004).

Beck gibi bilişsel bir yaklaşım sergileyen Young ise narsisistik kişilik bozukluğunu şema kuramı çerçevesinde ele almıştır. Şema kuramına göre narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler genellikle duygusal yoksunluk, kusurluluk, haklılık şemalarına sahiptir. Bu baskın şemaların dışında güvensizlik/istismar edilme, boyun eğme, cezalandırılma, yetersiz öz denetim/öz disiplin, sosyal izolasyon/yabancılaşma, yüksek standartlar/aşırı eleştirelilik, onay arayıcılık gibi şemalar da bu bireylerde görülmektedir. Young’a göre narsisistik bireyler aşırı derecede telafi ve kaçınma mekanizmaları kullandıkları için söz konusu şemaların tetiklediği aşağılık ve eksiklik hislerinden uzaklaşmaktadırlar (Young, Klosko & Weishaar, 2003).

Young ayrıca şema modları ile narsisizm arasındaki ilişkiyi incelemiş ve narsisistik bireylerin incinmiş/yalnız çocuk (the lonely child), büyüklenmeci kendilik (the self-aggrandizer) ve kopuk kendini yatıştırıcı (the detached self-soother) modlar arasında gidip geldiğine değinmiştir. İncinmiş çocuk modunda bireyler, sevilmediklerini, eksik olduklarını ve seilmeyi hak etmediklerini düşünmektedir. Bu nedenle narsisizmin üç baskın şemasından ikisi olan duygusal yoksunluk ve kusurluluk şemaları, incinmiş çocuk modunun bir parçasıdır.

Büyüklenmeci kendilik modundaki bireyler ise üstünlük, haklılık düşünceleri ve statü arayışı içindedir ve anlaşılacağı üzere narsisizmdeki diğer baskın şema olan haklılık şeması bu moda aittir. Bu modda bireyler duygusal yoksunluk ve kusurluluk hisleri gibi rahatsız edici hisleri telafi etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle bu mod narsisistik kişiliklerde görülen en yoğun moddur zira

bireyin üstünlük düşüncülerini sürdürmektedir. Young'ın narsisizm ile ilgili ele aldığı son mod ise kopuk kendini yatıştırıcı moddur. Narsistik bireyler yalnızken bu moda kaymakta ve böylece ilgilerini çekecek, zevk verecek ya da dikkatlerini dağıtacak aktiviteler (araba yarışı, kumar, kendini işe verme, porno izleme, sanal seks vb.) içerisinde yer alarak incinmiş çocuk modunun ortaya çıkardığı/çıkılabileceği olumsuz duygulardan kaçınmaktadırlar (Young vd., 2003).

Yukarıda görüldüğü gibi narsisizm konusunda farklı yaklaşımları benimseyen kuramcılar narsisizmi farklı açılardan kavramsallaştırsalar da hemen hemen hepsinin (Freud ve Kernberg hariç) aşağılık ve kusurluluk hislerine vurgu yaptıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin, Horney (1939) narsisizmi bir illüzyon olarak tanımlamış ve narsistik bireylerin hiçlik hislerine dikkat çekmiştir. Aynı doğrultuda Kohut (1971) narsisizmdeki zayıflık ve aşağılık hislerine odaklanmıştır. Benzer bir şekilde, narsisizmi açıklarken Beck aşağılık ve önemsizlik temaları üzerine yoğunlaşmıştır (Beck ve diğerleri, 2004). Young, Beck'in düşüncelerine paralel olacak şekilde narsistik bireylerde baskın olarak görülen kusurluluk şemasının altını çizmiştir (Young vd., 2003). Tüm bu kuramcıların, kusurluluk ve aşağılık hislerine vurgu yapmasının yanı sıra; üstün görünme ve büyülenmeci benlik kavramlarını da narsisizmdeki olumsuz duygulardan uzaklaşmak için kullanılan telafi stratejileri olarak ele aldıkları görülmüştür. Söz konusu aşağılık hissini ve bu histen uzaklaşmak için oluşturulan üstünlük savunmalarının önemini bütüncül bir şekilde vurgulayan bir diğer önemli kuramcı ise Alfred Adler'dir. Diğer kuramcılara nazaran Adler'in aşağılık ve üstünlük hislerine daha fazla vurgu yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır zira aşağılık ve üstünlük hisleri Adler'in kuramını oluşturan en önemli iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Adler, 1929). Bu hislerin çok vurgulanmasının yanı sıra, bu kuramın hem bilişsel hem de analitik motifler içeriyor olması (Carlson, Watts & Maniaci, 2006) bu makalede sunulan danışanın Adler'in kuramı çerçevesinde kavramsallaştırılmasında etkili olmuştur zira makalenin bu özelliği ile farklı yaklaşımları benimseyen uzmanlara fayda sağlanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle vaka anlatılmış ardından bu vaka Adler'in kişilik kuramı çerçevesinde formüle edilmiştir.

Vaka: M. T.

M. T. öfke, yeme davranışındaki problemler, dikkat eksikliği ve önceki terapi deneyimindeki memnuniyetsizlik şikayetleri ile terapiye başvurmuştur. Kendisi ile 17 görüşme yapılmış ancak 17. görüşmenin sonunda yoğunluğunu gerekçe göstererek terapi sürecine ara vermek istemiş ve sonraki süreçte kendisi ile iletişime geçilmesine rağmen yoğunluğunu gerekçe göstererek süreci sonlandırmıştır.

M. T. 24 yaşında bir erkek danışandır. Ailesi, annesi, babası ve kendinden bir yaş büyük olan ablasından oluşmaktadır. M. T. Makine Mühendisliği bölümünden mezun olmuştur ve aynı bölümde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Yüksek lisans eğitiminin yanı sıra özel bir şirkette mühendis olarak çalışmaktadır. Ankara'da bir arkadaşı ile evde kalırken, ailesi ise ablasının yanında, farklı bir ilde yaşamaktadır.

M. T.'nin şikayetleri ele alındığında ilk şikayetinin önceki terapi deneyiminden memnun kalmamak olduğu öğrenilmiştir. Seansa getirdiği bu problem ilk bakışta şikâyet gibi algılanmasa da M. T.'nin kişilik örüntüsü hakkında bilgi vermesi açısından önem arz etmektedir. M. T., önceki terapi deneyimindeki rahatsızlığının sebebi olarak seansta kendine dair birçok bilgi vermesini göstermiş ve karşı tarafa kendine dair bilgi verdiğinde rahatsız hissettiğini dile getirmiştir. Bu

rahatsızlık hissinin yanı sıra terapistini de yeterli bulmadığını söyleyen M. T., terapi sürecini sonlandırma kararı aldığını ancak terapistin bir sonraki görüşme randevusu için aramaması sonucunda sürecin kendiliğinden sonlandığını ifade etmiştir. M. T. bu terapi deneyimi ile ilgili olarak terapisti tarafından dolandırıldığını çünkü terapistin kendisini bir sonraki seans için aramadığını belirtmiştir. M. T.'nin diğer bir şikâyetinin ise öfke olduğu öğrenilmiştir. Edinilen bilgilere göre, arkadaşlarına takılmaktan keyif almakta ancak arkadaşları kendisine takıldığında veya şaka yaptığında bu durumdan rahatsız olmaktadır. Son yaşadığı bir olayda, arkadaşının kendisine takıldığı, arkadaşını durması yönünde uyardığı ancak arkadaşının devam etmesi üzerine, arkadaşının yüzüne vurduğu öğrenilmiştir. M. T. bu konu ile ilişkili olarak kendisine şaka yapıldığında bu durumu tolere edemediğini vurgulamıştır. M. T. ayrıca yeme davranışı ile ilgili şikâyet getirmiş, moralinin bozuk olduğu, üzüntülü, öfkeli hissettiği durumlarda kendisini yemeğe verdiği belirtmiştir. M. T. çok yemek yemesini ve kilo almasını, terfi almasının ve başarılı olmasının önündeki bir engel olarak değerlendirmektedir çünkü iş hayatı ile ilgili yaptığı gözlemlerde fit ve kaslı insanların terfi alma olasılığının daha yüksek olduğunu fark etmiştir. Bu gözlemler nedeni ile iş hayatında başarılı olmak için yeme davranışındaki problemlerden kurtulmak istemektedir. Son şikâyeti ise dikkat eksikliği ile ilgilidir. M. T. iş, eğitim, tez, proje gibi birçok konuya odaklanmak isterken dikkat eksikliği problemi buna engel olmaktadır. M. T. bu probleminden bir an önce kurtulmak istemektedir zira bu dikkat eksikliği problemini de, yeme davranışı gibi, iş hayatında yükselmesinin önündeki bir engel olarak görmektedir.

Erken dönem çocukluk hayatına bakıldığında, çocukluk döneminde kalp yetmezliği, astım, bronşit gibi rahatsızlıklar yaşadığı öğrenilmiştir. M. T., seansta bu rahatsızlıklarını ifade ettikten hemen sonra, çok fazla alkol kullanmasına, sigara içmesine ve zor sporlar yapmasına rağmen bu rahatsızlıkların kendisini artık etkilemediğini sözlerine eklemiştir.

Aile yaşantısına bakıldığında, annesi duygusal olarak soğuk ve duygularını ifade etmeyen biridir. M. T. annesini tanımlarken, evhamlı ve manipülatif tavırlarının olduğunu belirtmiş ve bu tavırları “arabayı yavaş kullan”, “motosiklet alma”, “dikkatli ol” gibi cümleler ile örneklemiştir. Ayrıca çocukluk yıllarında annesi çalıştığı için M. T.'ye teyzelerinin baktığı öğrenilmiştir.

Babası ise bir anda öfke patlaması yaşayan, agresif ve eleştirel biridir. Babası, M. T.'yi çocukluğu boyunca eleştirmiştir. Örneğin, M. T. sınavlardan 90 aldığında, neden 95 alamadığı yönünde babasının eleştirilerine maruz kalmıştır. M. T. bu durumla ilgili olarak, babasının öğretmen olmasından dolayı zaten sınav sonuçlarını kendisinden önce öğrendiğini, sınav sonuçlarını bilmesine rağmen kendisini rahatsız etmek adına “kaç aldın?” diye tekrardan sorduğunu vurgulamıştır. M. T. ilişkilerinde kendine dair bilgi vermek istememesinin sebebini babası ile yaşadığı bu deneyimlere bağlamış ve diğer insanların da bu bilgileri kendisini rahatsız etmek için babası gibi kullanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca terapi sürecinde, M. T.'nin babasına karşı çok öfkeli olduğu gözlenmiştir. Bu öfkenin nedeni sorgulandığında aile içindeki tartışmaların sebeplerini babasına atfettiği öğrenilmiştir. Babasının en küçük nedenlerden kavgaya çıkarabildiğini ve babasının ev içinde eşyaları fırlattığı kavgalar hatırladığını dile getirmiştir.

Ablası ailenin başarı figürüdür. Ablası hayatı boyunca hep başarılı olmuş, hep ailenin onay ve takdirini toplamıştır. Liseyi okul birincisi olarak bitirmiş, iyi bir üniversitenin tıp fakültesini ise derece ile kazanmış ve derece ile bitirmiştir. Ablası ile aile bireylerinin ilişkilerine bakıldığında, babası her zaman ablasına daha yakın davranmıştır. Babası, ablası için her şeyi yapabileceğini hissettirirken, M. T. için durum farklıdır. Ablası ve babası çok yakın ve sıcak bir ilişki içindeyken,

M. T.'nin babası ile olan ilişkisi uzak ve mesafelidir. Bu durumun kendisi üzerindeki etkisi sorgulandığında M. T., kimsenin ilgisine ihtiyacı olmadığını çünkü tüm güçlüklerin üstesinden gelebilecek kadar güçlü olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca babasının ablasına karşı olan tarzının, ablasını beceriksiz ve yeteneksiz yaptığını ancak kendisinin ise güçlü, her işi yapabilen, problem çözebilen bir birey olduğunu üstüne basa basa ifade etmiştir.

Eğitim hayatı ile ilgili verilere bakıldığında, M. T. eğitim hayatı boyunca hep başarılı bir öğrenci olmuştur ancak M. T.'nin akademik başarısı, ailesi için hiçbir zaman yeterli olmamış ve her zaman başarı figürü olan ablası ile karşılaştırılmıştır. Konuyla ilişkili olarak M. T., Makina Mühendisliği Bölümü'nü kazandığında evde yas sessizliği olduğunu çünkü bu bölümün önemli bir başarı olarak görülmediğini dile getirmiştir. Tüm bunlara ek olarak M. T., babasının kendisine akademik hayatı ile ilgili söylediği "Senden adam olmaz" cümlesini hiç unutmamıştır.

İş yaşantısına bakıldığında, M. T. patronunun çelişkili ifadelerinin olduğunu belirtmiştir. Bu çelişkili ifadeler kavramını örneklemiş, patronun kendisinden insansız tank geliştirmesini istediğini ancak bir ay sonra yanına gelip, işlerinin tank geliştirmek olmadığını bu yüzden böyle gereksiz işlerle uğraşmaması gerektiğini ifade ettiğini belirtmiştir. Bu çelişkili ve güvensiz iş ortamına maruz kalmasının etkisi sorulduğunda, olumsuz duygulardan kaçındığı görülmüş ve iş ortamını komik olarak tanımlamıştır. Ancak patronun hemen hemen aynı davranışı başka bir arkadaşına sergilediği durumda, patronuna öfkelenildiğini çünkü patronun, arkadaşının emeğine saygı duymadığını vurgulamıştır. Kendi uğradığı haksızlıkta herhangi bir olumsuz duygulanım yaşamazken arkadaşının uğradığı haksızlıkta öfkelenmesi, yine ben güçlüyüm, bana bir şey olmaz mesajının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. İş yaşantısı ile ilgili gelecek planlarına bakıldığında, gelecekte çok başarılı bir iş adamı olma yönünde çok güçlü bir motivasyonun olduğu görülmüştür. M. T. gelecekte iş yaşantısındaki en yüksek statüye ulaşmak istediğini belirtmiş ve en yüksek konumu "kartal yuvası" olarak tanımlamıştır. Bir gün kartal yuvasına erişip, kartal yuvasını dağıtıp üzerine oturacağını vurgulamıştır.

Sosyal hayatına bakıldığında, M. T. aynı kişiler ile zaman geçirmek istememektedir çünkü aynı kişiler ile zaman geçirdiğinde sıkılmaktadır. Bu tarzının altında yatan diğer bir neden ise aynı kişiler ile zaman geçirmesinin, kendisi ile ilgili daha fazla bilgi vermesi gerektiği anlamına gelmesidir. Zira aynı kişiler ile çok zaman geçirdiğinde, kendisini daha fazla açacak ve bundan dolayı rahatsızlık duyacaktır çünkü bu bilgilerin ileride babasının kullandığı gibi kendisine karşı kullanılabileceğinden endişelenmektedir. Kendisinin bilgi vermesi gerektiği ve rahatsız olduğu durumlarda ise direkt karşı tarafa soru sorarak, konuyu kendinden uzaklaştırmaktadır. Sosyal hayatındaki diğer bir konu ise arkadaşlarının M. T.'den yardım istemesidir. Arkadaşları herhangi bir zorluk ile karşılaştıklarında M. T.'den yardım istemekte, M. T. de çözüm üreterek arkadaşlarına yardımcı olmaktadır. Bu konuyla ilişkili olarak kendisinin kimden yardım istediği sorulduğunda, kendisinin yeteri kadar güçlü ve yetenekli olduğunu belirtmiş ve yardıma ihtiyaç duymadan tüm güçlüklerin üstesinden gelebildiğini vurgulamıştır.

Romantik ilişkilerine bakıldığında, farklı bir ilde yaşayan bir kız arkadaşı vardır. Sosyal ilişkilerinde olduğu gibi romantik ilişkisinde de kız arkadaşına uzak davranmakta, kendine dair bilgiler vermekten kaçınmaktadır. Ayrıca ilişkilerinde problemler olduğunda bu problemler hakkında konuşmak istememekte ve ilişkiye dair olumsuz duygularını bastırmaktadır. Alınan bilgilere göre, önceki romantik ilişkisinden olumsuz etkilendiği öğrenilmiştir. Bu konu detaylandırıldığında, önceki ilişkisinden diğer ilişkilerine göre kendisini daha fazla açtığı ancak

sonrasında aldatıldığı bilgisi edinilmiştir. Bu yaşantı sonrasında M. T.'nin güvensizliği desteklenmiştir. M. T.'nin travma olarak adlandırdığı bu yaşantıdan sonra üzüldüğü ve öfkelenildiği öğrenilmiştir. Nasıl baş ettiği sorulduğunda daha ucuz bir araba alabilecekken bütçesinin çok üstünde bir araba aldığını dile getirmiştir. Bu davranışını nasıl yorumladığı sorulduğunda, kız arkadaşına ve özellikle de kendisine ben güçlüyüm mesajı verdiğini belirtmiştir.

Makalenin bu bölümüne kadar M. T.'nin şikâyetleri, aile ortamı, sosyal hayatı, romantik ilişkileri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bölümde ise terapistin gözlemleri anlatılacaktır çünkü bu gözlemler danışanın kavramsallaştırılmasında çok yararlı olacaktır. İlk seansta, M. T. terapi odasına gelmiş ve hemen terapistin eğitim seviyesini sorgulamaya başlamıştır. Terapistin ODTÜ mezunu olup olmadığını sorgulayan sorular yöneltmiştir. Ayrıca bilgilerinin bilimsel araştırmalarda kullanılabileceğini ifade eden terapi kontratını imzalamadan önce ODTÜ'deki bilimsel araştırmalarda kullanılması durumunda imzalayabileceğini, diğer üniversitelerde kullanılacak ise imzalamayacağını çünkü ODTÜ milliyetçisi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca terapistin hangi durumlarda üçüncü kişiler ile paylaşabileceğini sormuş, bunun üzerine terapist, danışanın kendisine ve başkasına zarar verme planının olduğu durumlarda bilgilerin yetkili birimlerce paylaşabileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine M. T., hem kontratta bilgilerin paylaşılmayacağını belirtildiğini ancak üçüncü kişiler ile bilgi paylaşımının söz konusu olduğunu belirtmiş ve bu durumun etik olmadığını, terapistin bu konuda rahat hissedip hissetmediğini kibirli ve büyüklenmeci bir tarzda sorgulamıştır. İlk seanstaki bu izlenimlere ek olarak, ilerleyen terapi sürecinde M. T.'nin güçlü, üstün, yetenekli olmak konularına birçok kez vurgu yaptığı gözlenmiştir. Örneğin, "Ayağım kırılrsa, ayağımı sarar devam ederim", "Cidden güçlü bir kişiyim isterseniz bilek güreşi ile test edelim", "Başkalarının yardımına ve ilgisine ihtiyacım yok, çünkü ben bütün güçlüklerin üstesinden gelebilirim" vb. kullandığı cümleler bu güçlülük vurgusunu örnekler niteliktedir. Ayrıca, bu cümleler ile paralel diğer bir nokta ise, M. T.'nin çok yükseklere çıkmak ile ilgili fantezileridir. M. T. bu fantezilerinde kartal yuvasının üstüne çıkıp, en üsteki kişi olmayı hayal etmektedir. Terapistin diğer bir gözlemi ise duygularını bastırması olmuştur. M. T. seanslarda duygusal konulara yaklaşımdan kaçınmakta ve böyle konular ele alınmaya başlandığında direkt espri yapmakta ya da terapisti soru sormaktadır. Başka bir deyişle, M. T. hassas olduğu bu noktalara dokunmak istememektedir. Terapist, M. T.'yi anne ve babasının kendilerine karşı eşit olmayan tutumuna (M. T. ve ablasına karşı olan tutum) çekip, M. T.'nin duygularını ortaya çıkarmak istediğinde M. T., bu ebeveyn tarzının kendisini çok güçlü yaptığını ancak ablasının beceriksiz, güçsüz biri olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca, toplumdaki kadın ve erkek rollerinden bahsederek anne ve babasının ablasına karşı olan tavrını mantığa bürümeye çalışmıştır.

Terapi sürecinde elde edilen tüm bu bilgi ve gözlemler DSM-5 (APA, 2013) tanı kriterleri çerçevesinde değerlendirildiğinde M. T.'nin NKB özellikleri gösterdiği düşünülmüştür. M. T.'nin devamlı güçlü, yetenekli olma anlamında yaptığı vurgular büyüklenmeci düşünceler kriteri ile tutarlıdır. Ayrıca, kartal yuvasına oturmak ile ilgili hayalleri DSM-5'deki başarı ve zekilik yönündeki fanteziler ile tutarlıdır. Bunun yanında, seanslardaki güçlülük vurgusu yapan ve bilgili olduğunu göstermeye yönelik mantıksal açıklamalar yapan tarzı, kendine hayranlık ihtiyacını destekler niteliktedir. Ayrıca arkadaşlarının ve kız arkadaşının duygularını anlamaya çalışmayan, duygularını dikkate almayan tavrı empati yoksunluğu olarak değerlendirilebilir. Örneğin, kız arkadaşı yaklaşmak amacı ile kendisini daha sık aramasını istediğinde M. T., kız arkadaşının bu

talebini ve duygusunu anlamaktan uzaktır. Son olarak ise DSM-5’de yer alan kibirli, büyüklenmeci tanı kriteri danışanın, terapisti ilk seansta kibirli bir şekilde sorgulaması ile tutarlıdır. Ayrıca, arkadaşlarının M. T.’ye kibirli ve narsisist olduğu yönünde verdiği geri bildirimler de M. T.’nin kibirli bir tarzının olduğunu desteklemektedir.

DSM kriterleri dışında, alanyazındaki yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda, narsisistik bireylerin hiçlik, kusurluluk, aşağılık hisleri içinde olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu bireylerin üstünlük ve büyüklenmecilik ile hissettikleri aşağılık, yetersizlik hislerini telafi etmeye çalıştıkları vurgulanmıştır (Beck ve diğerleri, 2004; Horney, 1939; Kohut, 1971; Young ve diğerleri, 2003). Alanyazındaki bu veriler M. T.’nin yaşam hikâyesi ve aile ortamı ile tutarlı bir seyir izlemektedir. Zira çocukluk yaşantısında fiziksel rahatsızlıklar yaşaması ve ablasının çok başarılı olması, aşağılık hislerinin oluşmasındaki etkili sebepler olarak değerlendirilebilir. Ayrıca M. T.’nin bu olumsuz hisler ile kendisini ve özelliklerini abartarak, güçlülük vurgusunu birçok kez kullanarak baş etmesi alanyazın verilerini desteklemektedir. Alanyazındaki bu desteklere ek olarak, M. T.’yi Adler’in kişilik kuramı ile kavramsallaştırmak çok uygun olacaktır zira Adler’in kişilik kuramının en temel kavramlarından ikisi olan aşağılık ve üstünlük hisleri ile M. T.’nin örüntüsü arasındaki ilişki aşikârdır.

Adler’in Bireysel Psikoloji Kuramı

Alfred Adler’e göre, bireylerin davranışları evrensel biyolojik ve genetik etmenler ile şekillenmek yerine bireye özgü sosyal çevre ve bireyin bu sosyal çevre ile etkileşimi ile şekillenmektedir. Başka bir deyişle, Adler her bireyin kendine özgü bir sosyal çevre ve sosyal etkileşimi olduğunu vurgulamış, bu nedenle de kuramını "bireysel kuram" olarak adlandırmıştır (Schultz & Schultz, 2013). Adler’e göre yeni doğmuş birey zayıf, savunmasız, yardıma muhtaç ve diğerlerine bağımlıdır. Bu nedenle yeni doğmuş her birey aşağılık, savunmasızlık ve yetersizlik hislerini taşımaktadır. Bu hisler, bireyin başarıya ulaşması için itici bir güç sergilemektedir. Ancak sağlıklı gelişimde bireyler toplum için yararlı olacak başarı için çabalarken, sağlıklı gelişimde bireyler kendi üstünlükleri için çaba sarf etmektedir (Feist & Feist, 2008).

Adler bu kişilik kuramını geliştirirken kendi yaşantısından esinlenmiştir (Schultz & Schultz, 2013). Bu nedenle, ileriki bölümlerde, öncelikle Adler’in hayat hikâyesi anlatılacak ve Adler’in hayat hikâyesi ile M. T.’nin hayatı arasındaki benzerlikler vurgulanacaktır. Sonrasında ise Adler’in kuramında çok büyük öneme sahip olan aşağılık kompleksi, üstünlük kompleksi, sosyal ilgi ve doğum sırası kavramları açıklanacak ve her kavramın açıklandığı bölümde, M. T. ile ilgili edinilen bilgi ve gözlemler bu kavramlar açısından incelenecektir.

Adler’in Yaşamı ve M. T.’nin Yaşam Hikâyesi

Erken dönem çocukluk yıllarında D vitamini yetersizliği nedeni ile Adler’in arkadaşları ile zaman geçirmesi annesi tarafından kısıtlanmıştır. Ayrıca bu rahatsızlığına ek olarak zatürreye de yakalanan Adler, doktorun annesi ile konuşmasını duymuş ve bu konuşmada doktorun, Adler’in öleceği yönünde fikir beyan ettiğini işitmiştir. Bu fiziksel sıkıntılara ek olarak abisine ilişkin problemler de yaşamıştır zira abisi hem fiziksel aktivitelerde hem de akademik hayatta çok başarılı bir bireydir. Abisinin bu başarıları Adler’in abisini kıskanmasına neden olmuştur. Abisi ile olan bu rekabete ve fiziksel rahatsızlıklarına ek olarak, küçük kardeşinin doğması ile annesinin ilgisini de kaybeden Adler, çocukluk döneminde yaşadığı bu deneyimler sonucunda zayıf, aşağılık, yetersiz,

gösterişsiz, ret edilmiş hissetmiştir. Ancak Adler sıkı bir şekilde çalışarak, spor aktivitelerine katılarak bu hislerin üstesinden gelmeyi başarmıştır. Ayrıca Adler hasta bireylerin iyileşmesinde yardımcı olmak ve ölüme karşı savaş açmak için doktor olmuştur. Tüm bu başarılarının sonucunda özgüvenini ve sosyal kabulü gerçekleştirmiştir (Schultz & Schultz, 2013).

M. T.'nin yaşam hikâyesi ele alındığında Adler ile yaşam hikâyelerinin çok benzer olduğu görülmüştür. M. T. de Adler gibi çocuklukta fiziksel rahatsızlıklar ile karşı karşıya gelmiştir. Çocukluğunda kalp yetmezliği, bronşit, astım gibi fiziksel sorunlar ile yüzleşmiş ve bu sorunlar nedeni ile çocukluk yaşantısı (dışarı çıkmama, oyun oynamama) kısıtlanmıştır. Ayrıca yaşamı boyunca başarı figürü olan ablasının gölgesinde kalmış, ablası sürekli onaylanır ve takdir edilirken M. T. ise ebeveynleri tarafından eleştirilmiştir. Ayrıca annesinin duygusal olarak uzak, duygularını ifade etmeyen bir birey olması nedeni ile annesinin duygusal yakınlığını da tecrübe edememiştir. Ayrıca babasının kendisine karşı mesafeli duruşu duygusal olarak eksik bırakılmasını güçlendirmiştir. Özetlemek gerekirse, M. T.'nin ebeveynleri tarafından ihmal edilmiş, reddedilmiş bir çocuk olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. M. T.'nin bu yaşam deneyimleri Adler'in hayat hikâyesi ile birlikte ele alındığında M. T.'nin de Adler gibi zayıflık, aşağılık, yetersizlik hissettiği düşünülmüştür. İş yaşamında kartal yuvasını hedef olarak koyması, telafi olarak üstünlük arayışı içinde olduğunu düşündürmüştür. Ayrıca M. T.'nin içine girdiği telafi çabası, "çok kez sigara içmeme, alkol almama ve zor sporlar yapmama rağmen fiziksel rahatsızlıklar beni etkilemedi" cümlesi ile de desteklenmektedir.

Aşağılık Kompleksi

Adler'e göre aşağılık hisleri evrensel hisler olup, bireylerin başarı için çabalamasına yol açar. Ancak bu hislerin çözümlenmemesi durumunda bireylerin telafi edemeyeceği aşağılık hislerinin baskın olduğu aşağılık kompleksi ortaya çıkmaktadır. Adler'e göre organlardaki yetersizlikler, çocuğun şımartıldığı ya da ihmal edildiği aile ortamları aşağılık kompleksinin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenlerdir (Schultz & Schultz, 2013).

M. T.'nin hayat hikâyesi, aşağılık kompleksi kavramı çerçevesinde ele alındığında, aile ortamının reddedici olduğu aşikârdır. Çünkü M. T., ebeveynleri, özellikle de babası tarafından sürekli eleştirilmiştir. Ayrıca M. T., aile bireylerinden herhangi bir duygusal yakınlık görememiş, aile bireyleri tarafından onaylanmamış ve takdir edilmemiştir. Ailede sürekli ablasının arkasında kalmıştır. Bu aile ortamına ek olarak, kendisini zayıf ve yetersiz hissettirecek fiziksel rahatsızlıklar yaşamıştır. Bu medikal problemler karşısında zafer kazanmış olsa da M. T., zayıflık ve yetersizlik hislerini hiçbir zaman yenememiştir. Zira başarıları ve çabaları aile bireyleri tarafından takdir edilmemiştir. Örneğin, makine mühendisliği bölümünü kazanması kayda değer bir başarı olarak değerlendirilmemiştir. Ayrıca ablasının uzman doktor olup çok yüksek mertebeye erişmesi M. T.'nin aşağılık hislerini yenememesine ve neticesinde de aşağılık kompleksinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Üstünlük Kompleksi

Üstünlük kompleksi, aşağılık olma hissini aşırı telafisi olarak tanımlamıştır. Adler, üstünlük kompleksinin olduğu durumda mutlaka görünürde ya da arka planda az ya da çok aşağılık kompleksinin var olduğunu dile getirmiştir (Adler, 1929). Üstünlük kompleksinin işlevi üstünlük taslayarak altta yatan aşağılık kompleksini maskeleyektir (Boore, 1997). Ancak bu

maskeleye çabası, aşağılık hislerinin yok edilmesi noktasında işlevsiz bir çabadır (Adler, 1929). Bu komplekse sahip bireyler kendilerinin çok üstün olduklarına inanabildikleri gibi çok başarılı olma yönünde çaba ve hisler içinde de yer alabilmektedir. Dolayısıyla bu tavırları yüzünden diğer insanlar tarafından kibirli, benmerkezci, palavracı, eleştirel olarak algılanmaktadırlar (Schultz & Schultz, 2013).

Aşağılık kompleksini telafi etmek için M. T.'nin üstünlük kompleksi geliştirdiği düşünülmüştür. Örneğin, kartal yuvasına kadar yükselip, kartal yuvasının üstüne oturma hayali, başarılı bir iş adamı olma isteği, güçlü ve yetenekli olduğunu devamlı vurgulayan ifadeleri M. T.'nin üstünlük kompleksini destekleyen kanıtlardır. Ayrıca ablasını beceriksiz, hiçbir işi tek başına beceremeyen biri olarak ve önceki terapistini ise dolandırıcı olarak tanımlaması bu üstünlük kompleksi ile tutarlıdır. Bunlara ek olarak eski kız arkadaşından ayrıldıktan sonra pahalı bir araba alması, zayıflıkları ile üstünlük ve güçlülük düşüncesi ile baş etmeye çalıştığını düşündürmüştür. Özellikle ilk seansta kibirli, büyülenmeci olduğu yönündeki terapist gözlemleri ve M. T.'nin kendi arkadaşlarından aldığı kibirli, bencil, narsistik olduğu yönündeki geri bildirimler, bu kompleksin göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Toparlamak gerekirse, M. T.'nin aşağılık hislerini çok güçlü hissettiği ve bu hislerle baş etmek için de üstün olma çabası içine girdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Doğum Sırası

Adler'e göre doğum sırası kişilik gelişimindeki en önemli etkenlerden biridir. Adler, ikinci sırada doğan çocuğun ilk çocuğun varlığı sebebiyle hiçbir zaman aile içinde kendini güçlü konumda hissedemeyeceğini belirtmiştir. Bu nedenle ikinci çocuğun sürekli ilk çocuğu yenme çabası içinde olacağı belirtilmiştir. Ayrıca ikinci çocuğun çok hırslı, isyankâr ve kıskanç gibi belirgin özellikleri olabileceğine değinmiştir (Schultz & Schultz, 2007).

İkinci çocuk olan M. T.'nin başarı figürü olan bir ablası vardır. Çok başarılı bir ablaya sahip olması nedeni ile M. T.'nin ablası ile girdiği bu yarışta zafere ulaşması neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle M. T.'nin aile içinde zayıf ve yetersiz hissetmesi çok muhtemeldir. Ayrıca M. T.'nin başarıya dair fantezileri ve ablasını değersizleştiren tavrı, Adler'in ikinci çocuğun özelliklerini tanımlamak için kullandığını hırslı ve kıskanç sıfatlarını destekler niteliktedir.

Sosyal İlgisi

Adler sosyal ilgi kavramını, bireyin diğer insanlar ile işbirliği kurarak kişisel kazançtan ziyade sosyal gelişim için çabalaması olarak tanımlamıştır. Ayrıca bu kavram toplumdaki insanlara yönelik empati olarak da betimlenmiştir. Adler, sosyal ilgiyi sağlıklı gelişimin göstergesi olarak görmüştür. Adler'e göre sağlıklı bireyler sosyal toplumdaki diğer kişilerin refahı için çabalarken; anormal gelişimdeki bireyler sadece kendi üstünlükleri için çabalamaktadır. Adler herkesin sosyal ilgi potansiyelinin olduğunu ancak sosyal ilgi gelişiminin çocukluk döneminde başladığını belirtmiştir. Bu nedenle de sosyal ilgi gelişimindeki ebeveyn rolünün önemine vurgu yapmıştır. Adler'e göre çocukluk yıllarında birey annesi tarafından desteklenmez ise, çocuk ihmal edilmiş ve sevilmemiş hissedebilmektedir. Buna paralel olarak, eğer baba duygusal olarak kopuk ise çocuk sosyal ilgi yerine kişisel üstünlük düşüncesi geliştirebilmektedir. Babanın despot ve otoriter olduğu durumlarda ise birey kişisel güçlülük ve üstünlük için çabalama eğiliminde olmaktadır (Feist & Feist, 2008).

M. T. bu sosyal ilgi kavramı çerçevesinde incelendiğinde, M. T.'nin toplumsal ilgi yerine kişisel üstünlük için çaba sarf ettiği açıktır. Çünkü M. T. hem romantik ilişkilerinde hem de arkadaş ilişkilerinde mesafeli bir tavır sergilemektedir. İlişkilerinde karşısındakilere kişisel bilgi vermekten kaçınmaktadır. Ayrıca M. T. karşısındaki kişinin hissettikleri üzerine herhangi bir empati göstermemekte, kız arkadaşının yakınlaşma ve daha sık görüşme taleplerine anlam verememektedir. Tüm bu veriler göz önünde bulundurulduğunda M. T.'nin sosyal ilgi çerçevesinde anormal bir gelişim sergilediğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu anormal gelişimin nedenlerine bakıldığında ise Adler'in işaret ettiği ebeveyn tarzlarının M. T. için de geçerli olduğu ortaya çıkmaktadır. M. T.'nin annesi duygusal olarak uzak, babası ise otoriter bir tarz sergilemektedir. Bu ebeveyn tarzları Adler'in anormal sosyal ilgi gelişiminde etkili olduğunu ileri sürdüğü ebeveyn tarzları ile tutarlı bir seyir sergilemektedir.

Özetlemek gerekirse, Adler'in vurguladığı aşağılık ve üstünlük kompleksleri, sosyal ilgi, doğum sırası kavramları çerçevesinde incelendiğinde, M. T.'nin aşağı olma, yetersiz olma yönünde derin his ve düşüncelerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira aile ortamının doğası ve çocuklukta karşı karşıya geldiği fiziksel problemler bu hislerin oluşmasında çok etkili olan yaşantılardır. M. T.'nin bu aşağılık hislerini tecrübe ettiği ve ablasının çok başarılı bir figür olması sebebiyle de bu hislerin üstesinden gelemediği düşünülmüş ve bunun sonucunda da aşağılık kompleksinin ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Aşağılık kompleksi ile karşılaşan M. T.'nin ise baş etme stratejisi olarak üstünlük kompleksine sarıldığı, başka bir deyişle kendisini üstün bir birey olarak gördüğü ve daha fazla kişisel üstünlük istediği "kartal yuvası" hayali ile çok net bir şekilde örneklenmiştir.

Terapi Süreci

Bu bölümde öncelikle Adlerci Terapi hakkında bilgiler verilmiştir. Sonrasında ise Adlerci Terapinin altı aşaması ve her aşamanın içerdiği amaçlar ve teknikler incelenmiştir. Her terapi aşamasında M. T. ile yürütülen terapi sürecine ilişkin deneyimlere yer verilmeye çalışılmıştır. Ancak M. T. ile sadece 17 görüşme yapıldığı için terapi deneyimleri, Adlerci Terapinin sadece ilk üç aşamasını kapsamaktadır. Son üç aşamaya ilişkin herhangi bir terapi deneyimi paylaşılmamış olup, bu bölümlerde, hipotetik terapi planlarından bahsedilmiştir.

Adlerci Terapiye genel olarak bakıldığında, bu terapi yaklaşımına ait asıl amacın sosyal ilgiyi güçlendirmek, başka bir deyişle, bireyin sosyal toplum hissini kuvvetlendirmek olduğu görülmüştür. Bu amaç gerçekleştirildiğinde, bireylerin eşitlik hissini tecrübe edecekleri ve sosyal ortama katılım konusunda daha motive olacakları belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, Adlerci Terapi üç ana konunun değişimi üzerine yoğunlaşmıştır. Birinci konu abartılı aşağılık hissini normal seviyeye çekilerek bireyin sağlıklı gelişiminin sağlanmasıdır. İkinci konu, bireyin diğerleri üzerinde kurmaya çalıştığı üstünlük çabalarının çözümlenmesidir. Son konu ise eşitlik ve toplumsal birliktelik hislerinin geliştirilmesidir. Adlerci Terapide bu değişimlere ulaşılması için altı basamak vardır ve bu basamaklar sırası ile terapötik ilişki kurma, değerlendirme, cesaretlendirme ve açıklığa kavuşturma, anlamlandırma, yaşam tarzını yeniden yönlendirme ve meta-terapi basamaklarıdır (Stein & Edwards, 2002).

Aşama 1 –Terapötik İlişkinin Kurulması: Bu ilk aşamadaki amaç danışana güvenli, sıcak, empatik ve anlayışlı bir terapi ortamının sağlanmasıdır. Terapistin görevi sıcak bir terapi ortamı sağlayarak danışanın eşitliğe, dürüstlüğe ve saygıya dayalı bir ilişki tecrübe etmesine olanak

sağlamaktır. Bu ortam sağlandığında danışan, terapist ile beraber çalışabileceklerini, sorunlarının üstesinden beraber gelebileceklerini öğrenmektedir (Stein & Edwards, 2002).

Bu aşamanın amaçları ışığında M. T.'nin terapi süreci ele alındığında, terapist ilk olarak sıcak, empatik, anlayışlı bir terapi ortamı yaratmaya çalışmıştır. Bu nedenle terapist özellikle ilk seanslarda yüzleştirme yapmaktan kaçınmış, danışanın terapi ortamında güvende hissetmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu noktada terapist, M. T.'nin karşı tarafa kişisel bilgi vermek konusundaki hassasiyetini de dikkate almış ve M. T.'nin terapi ortamı içinde rahat etmesini amaçlamıştır.

Örneğin, terapist "Eğer bu konunun konuşulmasından dolayı rahatsız oluyorsanız, bu konuyu ileri bir tarihte konuşabiliriz." gibi cümleler kullanarak, M. T.'nin seans içinde rahat edeceği ortamı yaratmaya çalışmıştır. Terapistin bu çabaları meyvesini vermeye başlamış ve danışanın seans içinde daha rahat kendini açabildiği gözlenmiştir. Ancak danışanın kendine dair bilgi vermek ve güven konularında çok hassas olması nedeni ile bu ilişki kurma süreci diğer aşamalarda da devam etmiştir.

Aşama 2- Değerlendirme: Bu aşamadaki amaç danışanın kişilik özellikleri ve sosyal ilişkileri konusunda bilgi toplamak ve toplanan bilgiler ışığında da değerlendirme yapmaktır. Bu süreç içerisinde edinilmesi gereken bilgiler, danışanın aşağılık hislerini, toplumsal ilgisini, iş yaşantısını, romantik hayatını ve diğer insanlara karşı olan tutumlarını kapsamaktadır. Ayrıca bu aşamada bireylerin erken dönem çocukluk hatıralarının ele alınması bireyin dünya/benlik/diğer insanlar hakkında sahip olduğu dünya görüşünün anlaşılması için gerekli olan temel öğelerdendir. Tüm bunlara ek olarak, terapist bu aşamada danışanın semptomlarına, okul hayatına, sağlık problemlerine, önceki terapi deneyimlerine, rüyalarına, yetiştiği kültüre, romantik ve sosyal ilişkilerindeki işlevselliğine dair bilgiler edinmelidir (Stein & Edwards, 2002).

M. T. ile yürütülen süreçte danışanın erken dönem çocukluk hatıraları hakkında veriler toplanması amaçlanmıştır. Ancak M. T.'nin erken dönem çocukluk hatıraları getirirken zorlandığının tespit edilmesi sonucunda, Young Şema Ölçeği kullanılmış ve şema ölçeğindeki cümlelerden yola çıkılarak erken dönem çocuklukta yaşadığı olayların ele alınması amaçlanmıştır. Zira alanyazında, erken dönem çocukluk hatıraları ile erken dönem uyumsuz şemalarının psikopatoloji gelişimi konusunda benzer etkilerinin olduğu vurgulanmıştır (Oberst & Stewart, 2003; akt. Carlson vd., 2006). Şema ölçeğindeki cümleler yardımı ile M. T.'nin çocuklukta ihmal edilmiş, reddedilmiş bir çocukluk geçirdiği, sürekli olarak ablasının arkasında kaldığı bilgisi edinilmiştir. Örneğin, M. T., ablasına yeni bisiklet alınırken, kendisine eski püskü bir bisiklet getirildiğini bu ölçekteki cümleler yardımı ile seansa getirebilmiştir. Ayrıca bu ölçek yardımı ile danışanın cezalandırılma, duygusal yoksunluk, kusurluluk ve yüksek standart şemalarının olduğu öğrenilmiştir. Bu aşamada, M. T.'nin çocuklukta astım, kalp yetmezliği, bronşit gibi rahatsızlıklar yaşadığı, ayrıca M. T.'nin hem romantik ilişkilerinde hem de arkadaş ilişkilerinde mesafeli bir tavrının olduğu öğrenilmiştir. Tüm bunlara ek olarak M. T.'nin güçlülük vurgusunu birçok kez gündeme getirdiği ve seansta da güçlü görünmeye çalıştığı gözlemlenmiştir.

Aşama 3- Cesaretlendirme ve Açıklığa Kavuşturma: Danışan problemlerinin üstesinden geldikçe cesaret hissi gelişmektedir. Bu nedenle terapist danışanın terapiye başvurarak yardım arama davranışını dile getirerek danışanın problemleri hakkında farkındalığının olduğunu, bunun için yardım almak için terapiye başvurduğunu belirterek, danışanı süreç içinde cesaretlendirir. Ayrıca terapist danışanın fiziksel aktivitelerini artırarak, danışanın kendine güvenini ve cesaretini destekleyebilir. Bu aşamadaki cesaretlendirme konusu dışında ele alınması gereken diğer bir konu

ise danışanın davranışları ve hisleri konusunda içgörü kazanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda seanslarda terapist Sokratik sorgulamalar kullanarak danışanın temel inançları, baskın hisleri vb. konularda farkındalık yaratmaya çalışır. Bu aşamada kazanılan içgörü sonucunda değişim motivasyonu ortaya çıkmaktadır (Stein & Edwards, 2002).

M. T. ile yürütülen süreçte, cesaretlendirme konusunda terapiye başvurusunun önemi vurgulanmıştır. Ayrıca M. T.'nin seans içinde kendine dair getirdiği farkındalıklar terapist tarafından desteklenmiştir. Örneğin, kendine dair bilgi vermek istememesi durumunu babası ile olan ilişkisine bağlaması sonucunda, terapist bunun çok önemli bir farkındalık olduğunu belirtmiştir. Terapist bu aşamada ayrıca M. T.'nin iç dünyasında aşağılık ve üstünlük komplekslerinin baskın olduğunu düşünmüştür. Bu nedenle, bu kompleksler ve bu komplekslerin ortaya çıkardığı davranışlar hakkında M. T.'ye iç görü kazandırmayı amaçlamıştır. Bu amaçla M. T.'nin çocukluk döneminde reddedilmesi, eleştirilmesi ve takdir edilmemesi sonucunda ortaya çıkmış olduğu düşünülen yetersizlik, kusurluluk, aşağılık duygularının gün yüzüne çıkarılması yönünde çalışılmıştır. Ayrıca M. T.'nin kartal yuvasına oturma fantezisinin bu hislerin telafisi doğrultusunda ortaya çıktığı düşünülmüş ve bu konuda içgörü kazandırmak amacı ile sorgulamalar yapılmıştır. Ayrıca M. T.'nin seansa getirdiği yeme davranışının ve dikkat eksikliğinin arkasında başarılı, üstün bir iş adamı olma hayallerinin olduğu yönünde yüzleştirmeler yapılmıştır. Örneğin, terapist “getirdiğiniz şikayetlere baktığımda, bu şikayetlerden kurtulayım ve daha güçlü/başarılı olayım alt yazısını okuyorum ve benden de daha güçlü olmanıza yardımcı olmamı istiyorsunuz” gibi ifadeler kullanarak M. T.'nin üstünlük arayışı yönündeki davranışları hakkında farkındalıklar yaratmaya çalışmıştır. Ancak bu aşamada terapist aile ortamı, üstünlük arayışı hakkındaki konuları seansa getirdiğinde M. T. direkt terapistte soru sorarak ya da espri yaparak konudan kaçınmıştır. Bu noktalarda terapist, “Bu konu konuşulurken direkt espri yaptın ve konudan uzaklaştık, konuştuğumuz konudan kaçındık, bunu nasıl yorumlarsın” gibi ifadeler ile danışanın kaçınan tarzı hakkında yüzleştirmeler yapmıştır. Bu yüzleştirmelerin dışında terapist konuşulan konuların M. T.'yi rahatsız edebileceğini ve zor konular olduğunu belirterek danışan ile empati yapmaya çalışmıştır.

Aşama 4- Yorumlama: Önceki aşamalarda problemleri ve kişilik örüntüsü hakkında içgörü kazanan danışan bu aşamada değişim istemektedir. Başka bir deyişle, eskiden kullandığı davranış kalıplarını kırıp bunları yenileri ile değiştirmek istemektedir. Bu aşamada terapistte düşen görev ise danışanın değişim çabalarını desteklemek olacaktır (Stein & Edwards, 2002).

M. T. ile yürütülen terapi süreci bu aşamaya ulaşmadığı için, “Bu ve bundan sonraki aşamalarda neler yapılabilir?” sorusu üzerine odaklanılmış ve söz konusu aşamalara ilişkin hipotetik planlardan bahsedilmiştir.

Terapide istikrarlı, destekleyici ve eleştirel olmayan bir ilişkinin sağlanması ile M. T.'nin üstün olma düşüncelerinin azalması ve sosyal ilginin artması beklenmektedir. Bu aşamada terapist danışanın kendine dair bilgileri arkadaşları ile paylaşması, arkadaşları ile daha fazla zaman geçirmesi, kusurlarını ve zayıflıklarını ifade edebilmesi yönünde destekler sağlamayı hedeflemiştir.

Aşama 5-Yaşam Tarzının Yeniden Şekillendirilmesi: Bu aşamadaki amaç danışanın yaşam tarzının değiştirilmesi, başka bir deyişle, aşağılık kompleksine ait etkinin azaltılması ve sosyal ilginin artırılmasıdır. Ayrıca üstünlük kompleksinin toplumsal yarar doğrultusunda evrilmesi bu aşamadaki diğer bir amaçtır. Bu amaçlar doğrultusunda terapist, imgeleme, canlı betimlemeler,

canlandırma gibi teknikler kullanarak geçmiş yaşantıların etkisinin değiştirilmesi konusunda danışana yardımcı olabilmektedir (Stein & Edwards, 2002).

Bu aşamadaki hedefler doğrultusunda, imgeleme tekniği uygulanması planlanmış ve bu imgeleme tekniği ile M. T.'nin ebeveynlerine karşı hissettiği ancak bastırıldığı duygularının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu duygular ortaya çıkarıldıktan sonra M. T.'nin anne ve babasını affetmesi beklenmektedir. Ayrıca imgeleme tekniğinin seansta uygulanmasının ardından M. T.'nin bastırıldığı bu duyguları gerçek hayatta da ebeveynlerine ifade etmesi ve geçmişe dönük hesaplaşmayı tamamlaması planlanmıştır.

Aşama 6: Meta Terapi: Meta-terapi kişilik gelişiminin bir bütün olarak tamamlanması anlamına gelmektedir. Terapinin bu aşamasına çok az danışan ulaşabilmektedir. Bu aşamadaki amaç bireyin yaratıcı gücünün ve danışanın tüm potansiyelinin ortaya çıkarılmasıdır (Stein & Edwards, 2002).

Bu aşamada M. T.'nin aşağılık ve üstünlük komplekslerinden kurtulmuş yaratıcı gücünün ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda terapist, M. T.'nin üstün görünme motivasyonu yerine kendini gerçekleştirme motivasyonu ile yaptığı davranışları desteklemeyi hedeflemiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere 17 seans sonunda M. T., yoğunluğunu gerekçe göstererek terapi sürecine ara vermiş ve sonrasında da bu süreci sonlandırmıştır. Bu noktada M. T.'nin bu süreci neden sonlandırmış olabileceğine ilişkin etmenlere odaklanmak faydalı olacaktır. Böylece hem bu kişilik örüntüsünün daha iyi anlaşılabilmesi düşünülmesi hem de terapistin neleri gözden kaçırmış olabileceğinin ele alınması ile alanda çalışan terapistlere fayda sağlanması hedeflenmiştir.

Terapi Sürecinin Sonlanmasında Etkili Olduğu Düşünülen Etmenler

Bu bölümde terapi sürecinin sonlanmasında etkili olduğu düşünülen etmenler ele alınacaktır. Bu etmenler hem M. T.'nin kişilik örüntüsüne bağlı etmenler hem de terapistin gözden kaçırmış olabileceği etmenler olarak iki farklı açıdan ve terapistin gözlemleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

M. T.'nin kişilik örüntüsüne bakıldığında altta yatan zayıflık, yetersizlik ve aşağı olma hisleri ile mücadele ettiği düşünülmektedir. Bu hisleri yenmek için kendisini güçlü görme eğiliminde olduğu ve bu doğrultuda da iş hayatında çok iyi yerlere gelmeyi, çok başarılı olmayı hedeflediği; sosyal yaşantısında, bu eksikliklerini saklayabilmek adına kendisini diğer insanlardan uzak tuttuğu, fiziksel görüntüye ve pahalı şeylere önem verdiği gözlenmiştir. Terapi sürecinde ise M. T.'nin saklamaya çalıştığı bu yetersizlikler ve telafi mekanizmaları konusunda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Terapinin bu etkisi ile M. T.'nin deneyimlediği rahatsızlığın ve olumsuz hislerin yoğunlaşması muhtemeldir. Bu nedenle, seanslar sırasında eksiklikleri ve hisleri sorgulanmaya başlandığında espri veya terapistin soru sorarak kaçınan M. T.'nin, terapi sürecini sonlandırarak da benzer bir örüntü ortaya koymuş olması olasıdır. Çocukluk yaşantıları, ebeveyn davranışları, abla etkisi vb. etmenler sonucunda kendini korumak için geliştirdiği tüm güçlülük imajının zarar görme riskine karşı M. T.'nin bilinçaltında kaçınmacı bir tavır sergileyerek terapi sürecini sonlandırması anlaşılır bir durumdur.

M. T.'nin kişilik örüntüsü ile ilişkili olan ikinci durum ise terapi sürecinin sonlanma şeklidir. Zira M. T. yoğunluğunu gerekçe göstererek ara vermek istemiş, sonraki süreçte kendisi ile iletişime geçilmesine rağmen yine yoğunluğunu gerekçe göstererek süreci sonlandırmıştır. Diğer bir deyişle, M. T. terapi sürecine devam etmeme sebebini dışsal nedenlere atfetmiştir. Zira terapi

sürecini sonlandırma gerekçesini seanslardaki farkındalık ve bunun sonucunda ortaya çıkan olumsuz hisler olarak değerlendirseydi, bu durum yine tüm güçlülük hislerine zarar verecekti.

Terapistin gözden kaçırmış olabileceği etmenlere bakıldığında ise terapist-danışan hızının etkili olduğu düşünülmektedir. Terapist, altta yatan aşağı olma, yetersizlik hisleri, aile yaşantısındaki baba ve abla etkisi, telafi davranışları gibi konularda sorgulama ve yüzleştirme yapmaya başlamıştır. Bu durum da danışanı henüz hazır olmadığı farkındalık ve yüzleştirmeler ile karşı kaşıya bırakmış olabilir. Peki terapist bu kişilik örüntüsünü kabullenmenin danışan için çok zor olduğunu ve danışanın kaçınmacı bir tarzının olduğunu bilmesine rağmen neden hemen yüzleştirme yapma ihtiyacı duymuştur? Bu sorunun cevabına bakıldığında iki durum ön plana çıkmaktadır. Birincisi, terapist, danışanın ortaya koyduğu güçlü imajdan etkilenip, danışanın bu farkındalık ve yüzleştirmeler ile baş edecek kadar güçlü olduğunu düşünmüş olmasıdır. İkincisi ise danışanın seanslar sırasında ortaya koyduğu büyülenmeci ve kibirli tavır terapistin narsisistik örüntüsüne dokunmuş, böylece terapistte öfke yaratmış ve bu öfke de terapistin bilinçaltında danışana karşı sadist dürtüler ortaya çıkarmış olabilir.

Bu bağlamda, NKB örüntüsü gösteren danışanlar ile çalışan/çalışacak olan terapistlere, hem danışanların hem de kendilerinin örüntüsü konusunda dikkatli olmaları, süpervizyonlarda, bu danışanların kendilerine neler hissettirdiklerini ele almaları ve terapi hızı konusunda danışandan gelen mesajları daha dikkatli okumaları önerilebilir.

Sonuç

Sonuç olarak, bu makalede öncelikle çeşitli yaklaşımları benimseyen kuramcılarının narsisizmi nasıl kavramsallaştırdıkları detaylı olarak ele alınarak narsisizm alanyazını incelenmiştir. Bu alanyazın verilerinden edinilen bilgilere göre narsisizmin temelinde yer alan inançların; kusurluluk, zayıflık, aşağılık duyguları ile ilişkili olduğu, üstünlük ve büyülenmeci düşüncelerinin ise bu duygular karşısında telafi işlevi gördüğü anlaşılmıştır. Makalenin ilerleyen sürecinde ise terapi süreci yürütülen M. T.'nin kişilik yapısı Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramı çerçevesinde kavramsallaştırılmıştır. Makalenin son bölümünde ise M. T.'nin terapi süreci Adler'in terapi aşamaları kapsamında tartışılmış ve terapi sürecinin sonlanmasında etkili olduğu düşünülen etmenlere değinilmiştir.

Kaynakça

- Adler, A. (1929). *The science of living*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- American Psychiatric Association (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental Disorders* (3. baskı). Washington DC.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental Disorders* (4. baskı). Washington DC.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental Disorders* (4. baskı revizyonu). Washington DC.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental Disorders* (5. baskı). Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Beck, A. T., Freeman, A. ve Davis, D. D. (2004). *Cognitive therapy of personality*. New York: The Guilford Press.
- Boeree, C. G. (1997). *Personality theories*.
<http://www.ship.edu/~cgboeree/perscontents.html>
- Carlson, J., Watts, R. E. ve Maniaci, M. (2006). *Adlerian Therapy: Theory and practice*. Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Daly, K. N. (1992). *Greek and Roman Mythology A to Z* (Rev. Ed.). New York, Infobase Publishing.
- Feist, J. ve Feist, G. J. (2008). *Theories of personality* (7. baskı). United States America: The McGraw–Hill Companies, Inc.
- Freud, S. (1914). *On Narcissism: An Introduction*.
<http://www.sakkyndig.com/psikoloji/artvit/freud1925.pdf>.
- Horney, K. (1939). *New Ways in Psychoanalysis*. W.H. Norton & Company: New York.
- Kernberg, O. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Kohut, H. (1971). *The analysis of the self: A systematic approach to the treatment of narcissistic personality disorders*. Madison, CT: International Universities Press.
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*. Istanbul: Kaknüs Yayınları.
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2013). *Theories of Personality* (10. baskı). Belmont: Wadsworth.
- Stein, H. T. ve Edwards, M. E. (2002). Adlerian Psychotherapy. M. Hersen, W. Sledge, A. M. Gross, J. Kay, B. Rounsaville ve W. W. Tyron (Ed.), *Encyclopedia of psychotherapy* (ss. 23-31). USA: Elsevier Science.
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York: The Guilford Press.

Summary

An Analysis of Narcissistic Personality Disorder in the Light of Adler's Inferiority and Superiority Complexes: A Case Study

Kerim Selvi

Eskişehir Osmangazi University

Faculty of Arts & Sciences, Department of Psychology

Narcissism was firstly defined by Freud (1914) as an investment of libidinal energy to self. After Freud, several theorists have used different terms and approaches to conceptualize narcissism (Beck, Freeman, & Davis, 2004; Horney, 1939; Kernberg, 1975; Kohut, 1971; Young, Klosko, & Weishaar, 2003); however, almost all of them emphasized the importance of inferiority and superiority in narcissism. As these two concepts are the main components of the Adler's Individual Theory, in the current article, it was planned to conceptualize the case of Mr. M. in the light of Adler's Individual Theory.

The Case: Mr. M.

Mr. M. is a 24-year-old, single man. He is the second child in his family and has a one-year-older sister. He got a bachelor degree from department of mechanical engineering. He continues the graduate education in the same department and works in a private company as an engineer.

In terms of family environment, his mother is cold and dull; his father is aggressive and critical; and his sister is a success figure. His sister is approved and appreciated so many times in the family; on the other side, his academic success is not enough for his parents. His father can do everything for his sister; however, he does not behave equally to him.

In his work life, Mr. M. wants to be a very successful businessman and to take the highest position namely "the nest of the eagle". In his social life, he does not want to share his personal information with others because he has an assumption that this information might be used against him in other times. He is also distant in his romantic relationship and avoids giving personal information to his girlfriend as well.

Adler's Individual Theory and Mr. M.

Adler's Individual Theory uses the concepts, namely inferiority complex, superiority complex, birth order and social interest to explain personality development. When Mr. M. was conceptualized in terms of these concepts, it was understood that his inferiority feelings developed in his family environment. Since he could not overcome these feelings, inferiority complex appeared. Therefore, he tries to overcompensate this complex with superiority complex. For instance, his fantasies related to sitting on "the nest of the eagle" is a good evidence for this superiority complex. In terms of birth order, he is the second order child and his sister is very successful. Therefore, a victory in this competition is almost impossible for him. In addition, he strives for personal superiority rather than social interest because he is distant in his relationships.

Therapy Process

The main goal of Adlerian Therapy is to strengthen feeling of community. To reach this aim, Adlerian therapy presents six stages: (a) establishing therapeutic relationship, (b) assessment, (c) encouragement and clarification, (d) interpretation, (e) style of life redirection, and (f) meta therapy (Stein & Edwards, 2002). In the light of this information, the therapist aimed to establish warm, emphatic therapy atmosphere during the first sessions with Mr. M. In the second stage, the therapist tried to gain information about the early recollection of Mr. M. In third stage, the therapist aimed to help Mr. M. to gain awareness about his inferiority complex, superiority complex and complex-related behaviors. Since 17 sessions were conducted, hypothetical aims of therapy process were presented for the last three stages. In the fourth stage, it was expected that his behaviors related to personal superiority would diminish and his contribution to community would increase as a result of forming stable, supportive and noncritical relationship with the therapist. With respect to the fifth stage, the influence of past experiences would be replaced with guided imagery technique in which he can express his repressed feelings to his parents. In the final stage, the therapist would try to reveal creative power of Mr. M which would be free from the complexes.

Possible Reasons of Early Termination

Two possible reasons for early termination were discussed in this part. The first one is related to the personality pattern of Mr. M.; in other words, his avoidant style might have played an important role in the early termination. The second one is related to the therapist, more precisely, the therapist might have used early confrontations because of the narcissistic pattern that the client reveals in him.

Kuramsal Derleme

Haset Duygusunun Teorik Düzeyde İncelenmesi ve
Psikoterapi Sürecinde Ortaya Çıkışı

Merve Yerli
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Öz

Bu çalışmada haset duygusunun etimolojik kökenleri ve hasedin diğer duygular ile benzer ve farklı yönleri aktarılmıştır. Haset bakış ile ilgilidir ve ötekinin sahip olduğu bir şeye sahip olunmadığında ortaya çıkan sahip olma arzudur. Diğer bir deyişle; haset eksiktir ve bu eksikliği giderme arzudur. Kleinci bir teorik çerçevede haset anne çocuk arasındaki simbiyotik ilişkide anne memesine yönelik bir duygudur. Başlangıçta besleyen ve iyi olan meme zamanla kötü meme haline gelmiş ve hasedin yöneltildiği bir nesne olmuştur. Bu duygu, psikoterapi sürecinde aktarım ilişkisi içinde de ortaya çıkabilmekte ve terapi sürecini etkileyebilmektedir. Bu noktada vaka örnekleri ile danışanın terapistle yönelik haset duygusu sunulmuş ve psikoterapi süreci aktarılmıştır. Haset ve idealizasyon birbiri ile yakın ilişki içindedir ve idealizasyon hasede yönelik bir savunma işlevi görür. Haset kişinin kendini bir öteki ile kıyaslamasından türer. İdealizasyon ve kendini öteki ile kıyaslama psikoterapi sürecinde de ortaya çıkan bir durumdur. Danışanın haset duygusunun terapistle yönelik idealize aktarımının ve danışanın terapist ile kendini karşılaştırmasının sonucu olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Bu duygunun çalışılmasının önemine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: haset, psikoterapi, Klein, aktarım

A Theoretical Examination of the Feeling of Envy and
its Emergence during Psychotherapy

Merve Yerli
Middle East Technical University
Faculty of Arts & Sciences, Department of Psychology

Abstract

In this study, the etymological roots of the feeling of envy and its similarities and differences with other feelings were discussed. Envy is related to gaze. It is a feeling of having and it arises when the subject does not have something that the other has. In other words, envy is a lack and a desire to get rid of this lack. From Kleinian point of view, envy is a feeling directed to the mother breast in the mother-infant symbiotic relationship. Nurturing good breast becomes a bad breast which becomes an object of envy. This feeling can arise in the transference relationship between the psychotherapist and the client during the psychotherapy process and affects it. At this point, in this study, the client's envy of psychotherapist and therapy process were presented with case examples. Envy and idealization are closely related with each other and idealization is a defense against envy. Envy arises due to social comparison with the other. Idealization and social comparison with the other can arise during the psychotherapy process. The client's envy occurred as a result of client's idealizing transference to the therapist and the comparison that he or she made with the therapist. It was important to work on these feelings during the psychotherapy process.

Keywords: envy, psychotherapy, Klein, transference

Haset Duygusunun Teorik Düzeyde İncelenmesi ve Psikoterapi Sürecinde Ortaya Çıkışı

Haset Duygusunun Anlamı ve Teorik Çerçevesi

Partridge'e (1958) göre, etimolojik açıdan Türkçe'ye *haset* olarak çevrilen İngilizce'de "envy" kelimesi görmeye izin verilebilir anlamına gelen "videre" kelimesinden bakmak ve haset etmek anlamına gelen "invidere" kelimesinden türemiştir (akt. Kilborne, 2014). Haset bakma ile ilgilidir (Kilborne, 2014). Mahzur'a göre (1994) haset Arapça dilinden Türkçe'ye geçmiş ve "hasede" kelimesinden türemiştir. Bu kelime kıskançlık ve çekememezlik anlamına gelmektedir (akt., Turgay, 2004). Haset duygusundan farklı olarak kıskançlık en az üç kişi arasında kurulan ilişkide kişinin ötekiyle kurduğu ilişkiyi kaybetme korkusu şeklinde tanımlanır (Smith & Kim, 2007). Haset ötekinin sahip olduğu nesneye sahip olma arzusudur (Ben-Ze'ev, 1990; Smith & Kim, 2007). Kıskançlık ise sahip olunan nesneyi kaybetmeme ile ilişkilidir (Ben-Ze'ev, 1990; Smith & Kim, 2007). Haset ve kıskançlık birbiri ile karıştırılan iki kavramdır (Ben-Ze'ev, 2010) ve eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Quintanilla & de Lopéz, 2012). Haset, kıskançlık olmadan ortaya çıkabilirken; kıskançlık haset ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır (Parrott & Smith, 1993). Hayranlık duygusu da haset ile yakından ilişkilidir ve hasedin bir görüngüsüdür (Clanton, 2006). Bu duygu ötekinin başarısını hoşnut bir şekilde kabul etme duygusudur ve kişinin kendini geliştirme noktasına götürür (van de Ven, 2017). Haset ve hayranlık ötekinin sahip olduğu bir şeye bakma ve ona sahip olmaya çalışma noktasında benzerlik göstermektedir.

Haset sahip olunmayan ya da sahip olunmadığına inanılan bir şeye ötekinin sahip olduğunu görüp bunu arzu etme şeklinde ortaya çıkan bir duygudur (Navaro, 2015). Kişiyi "onda var bende neden yok" şeklinde bir sorgulamaya götüren ve bu sebeple eksiklik ve aşağılanma duygularını açığa çıkaran bir duygudur (Navaro, 2015). Diğer bir deyişle, haset kıyaslama durumundan beslenir (Kilborne, 2014; Navaro, 2015) ve kasıtlı olarak eksik bırakılma ile ilişkilidir (Kilborne, 2014). Bu, bir arzuyu değil; mahrum bırakılan nesneye yönelik bağımlılığı niteler (Kilborne, 2014).

Navaro'ya göre (2015), haset içeren durumlarda saldırganlık, yok etme, yetersizlik, değersizlik, eksiklik, öfke ve nefret gibi duygular ortaya çıkabilir. Bu duygu ortaya çıkmadan önce hayranlık, beğenme, özenme, takdir etme, imrenme ve arzulama gibi duygular ortaya çıkabilir. Navaro (2015) haset ve eksiklik arasındaki ilişkiden söz eder. Ona göre, haset edilen şey haset duyan kişi ile ilgili bilgi verir. Haset edilen kişi, haset eden kişideki bir eksikliğin aynasıdır. Yani, haset bir eksiliği yansıtır. Kişinin kendisine katmak istediği öğelerin bir yansımasıdır (Navaro, 2015).

Haset Duygusuna Kleinci Bir Bakış

Haset, arzu edilen şeye arzu eden kişi yerine başka bir kişi sahip olduğunda ve bu nesne o kişiye haz verdiğinde ortaya çıkan bir duygudur. Haset içeren durumlarda özne, bir kişi ile etkileşim halindedir. Haset, öznenin kendi annesiyle olan ilişkisinden temel alır (Klein, 1957). Haset anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi etkiler. Anne çocuk ilişkisi kişinin duygusal yaşamını etkiler. Bebek anne memelerini ilksel bir nesne olarak içe yansıtır. Bu yansıtılan nesne güven duyulan ve sevilen nesne haline gelirse iyi meme benliğinin bir parçası olur. Bebek doyum kaynağı bulamadığında ve yeterli bakım göremediğinde iyi memeyi içselleştirme konusunda bebeğin yetisi

etkilenir. Çocuğun mutlu deneyimlerinin yanı sıra hoşnutsuzluk yaratan ilksel deneyimleri olması bir iyi bir de kötü meme olduğuna dair algıya yol açar (Klein, 1957).

Bebek anne memesinin sınırsız süt ve sevgi verebileceğine inanır. Ama memenin kendini doyurması için bunları bebeğe vermediğine inanmaktadır. Yani bir tükenmez meme fantezisi bulunmaktadır. Bebek yeterli beslenemediğinde haset ortaya çıkar. Meme bebeği yoksun bırakmakta ve süt ve sevgi sağlayan iyi meme kötü meme haline dönüşmektedir. Bebek haset ve nefret duygularını bu kötü memeye yönlendirir. Sonuç olarak, haset bebekte iyi nesne kurulumunu engeller (Klein, 1957).

Haset yıkıcılığın oral sadistik ve anal sadistik halidir. Bu, ilksel nesnelere bozar ve bunlara yönelik sadistik hamleleri kuvvetlendirir. Bu sadistik hamlelere maruz kalan meme değersiz hale gelir. Isırılan ve idrar ve dışkı ile zehirlenen meme kötü meme haline gelir. Memeye yönelik haset memnuniyetin ve doyumun alınmasını engeller çünkü meme kötü meme haline gelmiştir. Şükran duygusunun oluşmasının engellenir ve kişinin tatmin edilmesi imkânsız hale gelir. İçsel iyi nesnelere duyulan güven azalır (Klein, 1957).

Haset duygusunun aşırı düzeyde olması paranoid ve şizoid özelliklerin güçlü olduğunu gösterir. Ben memeyi içselleştirirken kendini ve nesnelere de böler ve böylece içsel zulmedilme kaygısını azaltır. Bu, yaşamın ilk üç dört ayında etkili olan paranoid-şizoid konumda ortaya çıkan bir savunmadır. Bu dönemdeki kaygılar paranoid niteliktedir ve buna yönelik savunmalar da şizoid niteliklidir. Haset bu bölme sürecini etkiler ve nesnelere arasında iyi ve kötü nesne ayrımının yerine idealleştirilmiş nesne ve çok kötü nesne ayrımı oluşur. Bu bölme haset ve zulmedilme kaygılarının güçlü olduğu ve idealizasyonun da haset ve zulmedilme kaygısına yönelik bir savunma işlevi gördüğü anlamına gelir. Bu bölme sonucunda yansıtılmalı özdeşleşmenin etkisiyle benlik ve nesne ayrımında bir zorluk yaşanır ve sonuç olarak benliğin gücü zayıflamış olur.

Ayrıca, paranoid ve şizoid mekanizmalar psikotik durumun hazırlayıcısıdır (Klein, 1957).

Oidipus evresinde kız çocuğun anne memesine duyduğu hasedi babanın penisine aktarması durumunda bu ikinci nesneyle sağlam bir ilişki kurulmaz ve annenin babanın penisine sahip olması sebebiyle kuvvetli bir Oidipus rekabeti ortaya çıkar. Kız çocuk annesini bu sahip olduğu şeyden alıkoymaya çalışmaktadır. Kız çocuğun sonraki dönemlerinde erkeklerle yaşadığı ilişkilerde edindiği başarı aslında diğer bir kadına karşı zafer edinme şekline bürünür ve böylece o kişiye dair ilgisi kaybolur. Anneye yönelik haset bu denli güçlü değilse iyi nesne arayışının etkisiyle ortaya çıkan babanın penisinin idealleştirilmesi mümkün olacaktır. Kız çocuğun babaya yönelik sevgisi varsa anneye yönelik duygularla babaya ve sonrasındaki diğer erkeklere yönelik sevgi hissi birleşecek ve kadınlarla olan ilişkilerinde de olumlu duygular ortaya çıkacaktır. Diğer yandan; erkek çocuğunda anne memesine yönelik haset güçlü is nefret ve kaygı hisleri vajinaya aktarılır ve genital dönemde sorunlar ortaya çıkar. Her iki cinsiyette de güçlü haset duygusu karşı cinsiyetin sahip olduklarını edinme ve aynı cinsiyetten olan kişilerin sahip olduklarını edinme ve bunları bozma isteği uyandırır (Klein, 1957).

Hasede karşı idealizasyon, değersizleştirme ve benliğin değersizleştirilmesi gibi savunmalar gelişir. İyi ve kötü nesnelere arasındaki bölme yerine haset duygusunun etkisiyle tümgüçlü olan ideal nesnelere ve çok kötü nesnelere şeklinde bölme mekanizması oluşur. Bu idealizasyon haset duygusunu azaltmaya yöneliktir. Diğer bir açıdan, nesneyi bozma ve değersizleştirme hasede karşı bir savunmadır. Nesne önce idealleştirilir ve sonra değersizleştirilir ve böylece nesneye haset duyulmaz. Benliğin değersizleştirilmesi aracılığıyla kişi kendi haset duygusunu inkâr etmiş olur ve

bu duygusundan ötürü kendini cezalandırmış olur. Bunun sebebi hasedin etkisiyle belli bir ölçüde kurulan iyi nesnelere kişinin kendi haset duygusunun bozacağı ihtimalinden kişinin kaçınmasıdır (Klein, 1957).

Hasedin Psikoterapide Ortaya Çıkışı

Psikoterapide aktarım ilişkisinde haset ortaya çıkabilir (Klein, 1957). Danışan terapistin sahip olduğu becerilere hasetlenir (Klein, 1957). Allphin (1982) bu hasedin kökeninin danışanın psikoterapiste olan bağlılığından dolayı ortaya çıktığını düşünür. Diğer bir deyişle, terapistle bağlı olan danışan ihtiyaç duyduğu şeyin terapistte olmasından ötürü terapistle haset duyar. Bu durumda eğer danışan bu duyguyu tolere edemez ve terapistle bağlılığını reddederek bundan kaçınırsa terapi süreci engellenmiş olur (Allphin, 1982). Haset ve ona yönelik savunmalar olumsuz seyreden psikoterapi sürecini anlamlandırmada önemlidir çünkü haset süreç içinde iyi nesnenin kurulmasını engeller (Klein, 1957).

Danışan psikoterapistin becerilerine hayranlık duyabilir (Klein, 1957) ya da terapistin sahip olduğu iyi özelliklere hasetlenebilir (Rosenfeld, 1971). Danışan kendini yetersiz hisseder ve terapisti de iyiliği içinde bulunduran bir figür olarak algılar (Klein, 1957). Bu durumda hasede yönelik savunmalar gelişir (Rosenfeld, 1971). Danışan terapistine olumlu bir aktarım geliştirmiş olabilir (Klein, 1957). Bu durum idealizasyon ve bastırılmış haset duygusu ile ilişkilidir. Diğer bir deyişle, danışanın terapistine yönelik idealize aktarımı onun haset duygusunun bir savunması olur. Diğer bir açıdan, danışanın terapisti değersizleştirilmesi de haset ile ilişkili olabilir çünkü iyi nesne edineme durumuyla baş edilmesi için oluşturulan idealizasyon oldukça kırılıktır ve haset bu idealize nesneye de yönelecektir. Bu durumda terapist iyi nesne olarak içselleştirilememektedir (Klein, 1957). Hasede yönelik bir başka savunma kendiliğin kabul edilmeyen taraflarında kurtulmak için yapılan yansıtma özdeşleşmedir (Rosenfeld, 1971).

Allphin'e göre (1982) terapistin haset içeren karşı aktarımı danışanın haset içeren aktarımı gibi terapi sürecini engeller. Terapist danışana direkt olarak ya da danışanın terapistle haset duygusunu yansıtmasından ötürü haset duyabilir. Bu durumda önemli olan nokta bu haset duygusunun terapistle mi yoksa danışan ile mi ilişkili olduğunun anlaşılmasıdır (Allphin, 1982). Haset duygusundan korkan bir terapist danışanın ona yönelik hasedinden kaçınmak için danışanın onu idealize etmesini teşvik edebilir (Allphin, 1982). Fakat bu idealizasyon terapistin kurtarma fantezilerini güçlendirebilir. Bu karşı aktarım, terapistin aktarımında olan haset duygusundan daha çok kaçınmasına etki edebilir çünkü danışanın haset duygusunun getirdiği öfke danışanı kurtaran sempatik ebeveyn rolünü tehlikeye düşürebilir (Allphin, 1982). Terapist kendi hasedini ya da danışanın etkisiyle içselleştirdiği hasedi tolere edemediğinde karşı aktarımında idealleştirme ortaya çıkabilir (Allphin, 1982). Bu durumda terapist hasede karşı danışanı ya da danışanın belli özelliklerini idealleştirme ile kendini savunur (Allphin, 1982).

Hasedin Psikoterapide Ele Alınması

Terapist kendi haset duygusunu taşıyabilmeli ve danışanın bu duygularını açığa vurması için güvenli bir alan yaratmalıdır (Allphin, 1982). Terapist haset duygusunun terapiyi kontrol etmesinden; bu duyguyu kontrol edebilmek için ona karşı objektif olabilmelidir. Bu duygunun farkında olmak danışan ile yürütülen psikoterapi sürecinin arkasında haset dinamiğinin etkin olmasını engelleyecektir. Hasedin kabulü danışanın kendi duygusunu kabul etmesine yardımcı

olacak ve hasede yönelik savunmalar geliştirme gereğini azaltacaktır (Allphin, 1982). Terapistte yansıtılan haset duygusunu çalışmak süreci içinde önemlidir (Moser-Ha, 2001).

Terapistte Yönelik Haset Duygusunun Ortaya Çıkışına Dair Vaka Örnekleri

35 yaşında, evli ve çocuk sahibi kadın danışan eşinin danışanda mutsuzluk hissi yaratması sebebiyle psikoterapi almak için başvurmuştur. Danışan lise mezunu ve ev kadınıdır. Danışan kısıtlayıcı bir eşinin olduğunu, eşinin danışanı duygusal açıdan anlamadığını ve iletişim problemleri yaşadıklarını dile getirmiştir. Eşi danışanın duygusal ve cinsel ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Bu sebeple danışan duygusal ve cinsel açıdan kendini geri çektiğini ifade etmiştir. Danışanın 4 kardeşi vardır. Kardeşleri ortaokul mezunudur. Danışan babasının vefatı sonrası danışanın annesinin çalışmak durumunda kaldığını belirtmiş ve maddi sebeplerden ötürü kardeşlerinin ve kendisinin eğitimlerine devam edemediklerini belirtmiştir. Arzusunun eğitimine devam etmek ve öğretmen olmak olduğunu dile getirmiştir.

Psikoterapi sürecinde danışan terapistten onaylanma beklemiştir. Seans içinde güçlülük teması ortaya çıkmış ve terapist güçlülüğün nasıl bir şey olduğunu ve güçlülük deyince danışanın aklına kimin geldiğini sorgulamıştır. Danışan “güçlü annem, olamaz mı?” şeklinde cevap vermiştir. Terapistin “neden olamaz mı dediniz?” sorusu üzerine danışan “destek beklemiş olabilirim evet anneniz çok güçlü bir kadın diye bekledim sanırım” şeklinde kendisini ifade etmiştir. Danışan terapistten beklentilerini şu şekilde ifade etmiştir: “Size sorayım öğreneyim. Yanlış mı doğru mu bunu yapsam daha doğru olmaz mı beni yönlendirir mi düşüncesi var. O yanlış onu yapma bak burada doğru diye bekliyorum.”

Terapist danışana soru sorduğunda danışan bilmediğini, cevap veremediğini ve terapistin daha iyi bileceğini ve terapistin uzman olduğunu süreç içinde birçok kez belirtmiştir. Terapistin bildiği ve uzman olduğunu belirttiği vurgulanmış ve bu vurgusunun kaynağı sorgulandığında danışan ne yapması gerektiğine dair tavsiye ve yönlendirme beklediğini ifade etmiştir. Danışanın hayatında yönlendirme yapan kişilerin olup olmadığı ve bu kişilerin kim olduğu sorgulandığında danışan annesinin ve eşinin danışana ne yapması gerektiğini söylediğini ifade etmiştir. Süreci içinde de bunu beklediği belirtilmiş ve psikoterapide böyle bir beklentisinin karşılanmayabileceği ifade edilmiştir.

Terapistte yönelik bilme ve uzmanlık vurgusu danışanın terapisti idealleştirdiğini düşündürmüştür. Bunun yanı sıra, onaylanma ihtiyacı da bunun olabileceğini düşündürmüştür. Diğer bir deyişle, danışanın da ifade ettiği gibi terapist danışanı yönlendirecek, danışana ne yapması ya da yapmaması gerektiğini söyleyecek, tavsiye verecek, ve danışanı onaylayacaktır. İlerleyen süreçte bu konu gündeme geldiğinde danışanın terapistte attığı bu konuma dikkat çekilmiş ve bu durumun kaynağı sorgulanmıştır. Danışan bu noktada imrenme duygusunu dile getirmiştir: “Okumak istediğim için olabilir. İmrenme var. Son zamanlarda niye okumadım ki niye uğraşmadım ki diye düşünüyorum. Çocuklar okuduğunda ben okumuşum gibi hissedeceğim. Bir şeyler yapabiliydin neden yapmadın diyorum.”

Kleincı (1957) bir açıdan bakıldığında haset arzu edilen nesnenin ötekinde olması sebebiyle ortaya çıkar ve nesnenin idealize edilmesi haset duygusunu azaltmak için bir savunma haline gelir. Vaka örneğinde görüldüğü gibi danışanın eğitim almaya dair imrenmesi sürecin ilk safhalarında terapisti uzman ve bilen konumuna yerleştirmesinde etken olmuştur. Diğer bir deyişle, psikoterapi sürecinde terapistte yönelik idealize aktarımın temelinde haset ve imrenme duygularının olması

beklenebilir. İdealize aktarım çalışılırken bu duyguların süreç içinde ele alınması önemli olacaktır.

Danışan ihtiyaç duyduğu şeyin terapistte olmasından ötürü terapistte haset duyar (Allphin, 1982). Vaka örneği düşünüldüğünde, terapistin bilen konumda olmasına dair danışanın aktarımı ve terapistin sahip olduğu bilgi ile yönlendirilme ihtiyacı haset duygularının oluşmasına zemin hazırlar gibi gözükmektedir.

Bir başka vaka örneği 26 yaşında ve öğrenci olan kadın bir danışan ile ilgilidir. Danışan takıntıları, insanlara ısrarcı davranma, insanlarla iletişim kuramama ve sosyal fobi gibi sebeplerle psikoterapi almak istemiştir. Danışan babasının mükemmeliyetçi ve eleştirel bir kişi olduğunu ve danışanın yaptığı hiçbir şeyi beğenmediğini ifade etmiştir. İnsanların danışanın yetersiz olduğunu düşünmelerinden korktuğunu, bir şeyi anlayamamaktan ve başaramamaktan korktuğunu ve hayatındaki bir şeylerin eksik kaldığını ifade etmiştir. Dört dörtlük yapmak ve yanlış bir şey yapmamak durumunun ağır bastığını ifade etmiştir. Danışan mükemmeliyetçi bir yapısı olduğunu belirtmiştir. Terapi sürecinin ilerleyen zamanlarında danışan seans bitişinde terapistin eğitim düzeyini sormuştur. Bu mesele ele alındığında danışanın terapistin eğitim durumunu merak ettiğini ifade etmiştir. Şu cümlelerle kendisini ifade etmiştir:

İlk başlarda da merak etmiştim. Sormak istemedim. Benim yaşımda 4 yılda okulu bitirip yüksek lisans yapıp doktora başlayan arkadaşım var. Onların nasıl bu kadar ilerlediğini ve şimdi bu kadar düzenli olabildiklerini ve benim olamadığımı düşünmüştüm. Sizin de onlar gibi olduğunuzu fark ettim. Normal insan hayatına ayak uyduramadığımı düşündüm.

İnsanlar bir şekilde buna adapte oluyorlar.

Bu noktada kendini başkaları ile karşılaştırması ve yetersiz konumda kalacağı bir noktaya gidebileceğine dikkat çekilmiştir. Danışan kendini başkalarıyla karşılaştırdığını ve kendine olumsuz baktığını ifade etmiştir. Kendisini yetersiz hissettiğini dile getirmiştir. Sonraki seanslarda danışan aile geçmişinde ailesinin danışanı ve danışanın ağabeyini birbirleri ile karşılaştırdığını dile getirmiştir. Ağabeyinin zeki görüldüğü, onun bir şeyleri yapabileceğine inanıldığını ama danışanın okuyabileceğine inanmadıklarını ifade etmiştir. Danışana danışanın yetersizliğini kimin vurguladığı sorulduğunda babasının bunu yaptığını ifade etmiştir: “Kendisiyle karşılaştırıyor. Bir şeyi tam, eksiksiz, kusursuz yaptığımı söylüyor. Bizden daha yetersiz koşullarda daha iyi yaptığımı... Kendini över.”

Danışana ağabeyi ile de karşılaştırıldığı hatırlatılarak, babasının kendisini çocukları ile de karşılaştırdığı belirtilmiştir. Bu karşılaştırma durumunun terapi ortamında da çıktığı belirtilmiştir: “Kıyaslayıcı bir aile ortamını edinerek kendinizi de kıyaslıyorsunuz. Biri ben diğeri de arkadaşınız. Kendinizi kıyaslamak yetersiz hissedeceğiniz bir şey oluyor. Bunu neden yapıyorsunuz acaba?” Danışan bunu yapmasını kendi üşengeçliğine ve aynı şeyler olacak diye girişimde bulunmamaya bağlamıştır. Girişimde bulunmaktansa kendi yetersiz konumuna sürdürme motivasyonuna dikkat çekilmiştir. Danışan bunu yaptığını ifade etmiştir.

Danışanın kendini terapist ile karşılaştırması sonucu ortaya çıkan yetersizlik hisleri ile paralel olarak, bu danışanın da terapistte yönelik idealize aktarımı mevcuttur. Danışan zaman zaman seanslara herhangi bir gündemle gelmemekte ve terapistin aldığı notlardan veya aklında kalan meselelerden gidebileceğini vurgulamaktadır. Danışan önceki seanslarda kendini birçok yerde silikleştirdiğini ve kendini diğer kişilerin yönlendirmesine açık bıraktığını ifade etmiştir. Bunların sebebi olarak hata yapmaktan kaçınmak adına kendini göstermediğini, yardımcı eleman rolü edindiğini ve öncülük etmek istemediğini dile getirmiştir. Seans başlangıcında danışanın

gündeme bir şey getirmemesi sorgulanmış ve yardımcı eleman rolünün seans içinde de ortaya çıkıp çıkmadığı sorgulanmıştır.

D: “Eğer böylesem burada isteyerek yapıyorumdur bunu. Bilmediğim bir alan. Uzman yeri burası... Bu sizin uzmanlık alanınız. Çok bir şey bilmediğim için şunu anlatayım gibi bir şeye giremiyorum.”

T: “Uzman olduğuma dair vurgunuz var. Bilmediğinizi düşünerek benim de uzmanlık alanım olduğunu düşünerek kendinizi geri çekiyorsunuz. Daha önce de kendinizle beni karşılaştırmıştınız. Ben bilen tarafta siz bilmeyen tarafta gibisiniz.”

Danışanın yetersizlik hissi ve kendini karşılaştırmasının haset ile ilişkili duygulara yol açabilmektedir. Haset kendini öteki ile karşılaştırmaktan türer (Kilborne, 2014) ve eksiklikle yakından ilişkilidir (Navaro, 2015). Buradan çıkarılabilecek sonuç yetersizlik/ eksiklik hisleri taşıyan ve kendini terapist ile karşılaştıran danışanların terapistlerine haset ile ilişkili duyguların hissedilebilir olduğudur. Buna paralel olarak idealize aktarım da ortaya çıkmaktadır. Danışan kendini yetersiz hisseder, terapisti de iyiliği içinde bulunduran bir figür olarak algılar (Klein, 1957) ve danışan hasede yönelik savunmalar geliştirir (Rosenfeld, 1971). Danışan terapistine olumlu bir aktarım geliştirmiş olabilir (Klein, 1957). Bu durum idealizasyon ve bastırılmış haset duygusu ile ilişkilidir (Klein, 1957).

Danışanların kendini başkalarıyla ya da terapistleriyle karşılaştırmalarından ötürü terapiste yönelik yetersizlik ve eksiklik hislerinin ortaya çıkması mümkündür. Bu noktada hasede ilişkin duygular da ortaya çıkabilmekte ve idealize aktarımla bu duygular geri planda kalmaktadır. Bu noktada bu duyguların çalışılması psikoterapi sürecinde oldukça önemlidir (Ehrenreich, Fairholme, Buzzella, Ellard, & Barlow, 2007). Bu duygulara yönelik farkındalık kazanılması ve bunların ifade edilmesi duyguların çalışılması için önemli adımlardır (Greenberg, 2010).

Psikanalitik psikoterapilerde danışanın terapistte yönelik aktarımlarının ele alınması terapötik değişim için önemli bir araç olarak görülmektedir (Hobson & Kapur, 2005). Terapi ilişkisinde danışanın terapistte duyduğu hasedin ele alınması ve anlamlandırılması danışana kendi duygularına yönelik farkındalık katacaktır.

Sonuç

Haset duygusu danışan ve terapist arasındaki aktarım ilişkisinde ortaya çıkabilecek bir duygudur. Bunun ortaya çıkışında danışanın terapistte idealize aktarımının ve kendini eksik hisseden danışanın kendini terapist ile karşılaştırmasının etkili olduğu düşünülmüştür. Psikoterapi ilişkisinde aktarım meselelerinin ele alındığı gibi bu duygunun da ele alınması danışanın kendi duygularını kabul etmesine ve onlara yönelik farkındalık kazanmasına yol açacaktır. Buna ek olarak; danışan ötekine yansıttığı duyguların farkına vararak ilişkilene biçimine yönelik de farkındalık kazanacaktır. Bu, psikoterapi süreci için önemli aşamalardan biridir.

Kaynakça

- Allphin, C. (1982). Envy in the transference and countertransference. *Clinical Social Work Journal*, 10(3), 151-164. <https://link.springer.com/article/10.1007/BF00756000>'den alınmıştır.
- Ben-Ze'ev, A. (1990). Envy and jealousy. *Canadian Journal of Philosophy*, 20(4), 487-516. doi: 10.1080/00455091.1990.10716502
- Ben-Ze'ev, A. (2010). Jealousy and romantic love. S. L. Hart, & M. Legerstee (Ed.), *Handbook of jealousy: Theory, research, and multidisciplinary approaches* (ss. 40-54). <http://onlinelibrary.wiley.com/book/10.1002/9781444323542>'den alınmıştır.
- Clanton, G. (2006). Jealousy and envy. J. E. Stets, & J. H. Turner (Ed.), *Handbook of the sociology of emotions* (ss. 410-442). <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-0-387-30715-2.pdf>'den alınmıştır.
- Ehrenreich, J. T., Fairholme, C. P., Buzzella, B. A., Ellard, K. K., & Barlow, D. H. (2007). The role of emotion in psychological therapy. *Clinical Psychology*, 14(4), 422-428. doi: 10.1111/j.1468-2850.2007.00102.x
- Greenberg, L. S. (2010). Emotion-focused therapy: A clinical synthesis. *The Journal of Lifelong Learning in Psychiatry*, 8(1), 32-42. http://sppc.org.pt/sites/default/files/eft_lesgreenberg.pdf'den alınmıştır.
- Hobson, R. P., & Kapur, R. (2005). Working in the transference: Clinical and research perspectives. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 78, 275-293. doi: 10.1348/147608305X25801
- Kilborne, B. (2014). *Utancı ve haset: Görünüm kaygısı ve kem göz* (B. Erdal, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Klein, M. (1957). *Haset ve şükran* (O. Koçak, & Y. Erten, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Moser-Ha, H. (2001). Working through envy: Some technical issues. *International Journal of Psychoanalysis*, 82, 713-725. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1516/9X3L-MGQ8-4PLM-YVY4/epdf>'den alınmıştır.
- Navaro, L. (2015). *Haset ve rekabet: Kendi kuyruğunu yiyen yılan* (3. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Parrott, W. G., & Smith, R. H. (1993). Distinguishing the experiences of envy and jealousy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(6), 906-920. doi: 10.1037/0022-3514.64.6.906
- Rosenfeld, H. (1971). Projective identification in psychosis P. Doucet, & C. Laurin (Ed.), *Problems of Psychosis* (ss. 117-137). <http://www.sakkyndig.com/psykoloji/artvit/rosenfeld1971.pdf>'den alınmıştır.
- Smith, R. H., & Kim, S. H. (2007). Comprehending envy. *Psychological Bulletin*, 133(1), 46-54. doi: 10.1037/0033-2909.133.1.46
- Turgay, N. (2004). İslam'da haset kavramı. *Tasavvuf*, 73-96. http://www.tasavvufdergisi.net/Makaleler/344925199_12_4_2004_V_12_TURGAYN.pdf'den alınmıştır.
- Quintanilla, L., & K. J., de Lopéz. (2012). The niche of envy: Conceptualization, coping strategies, and the ontogenesis of envy in cultural psychology. *Culture and Psychology*,

19(1), 76-94. doi: 10.1177/1354067X12464980

Van de Ven, N. (2017). Envy and admiration: Emotion and motivation following upward social comparison. *Cognition and Emotion*, 37, 193-200. doi:10.1080/02699931.2015.1087972

Summary

A Theoretical Examination of the Feeling of Envy and its Emergence during Psychotherapy

Merve Yerli

Middle East Technical University

Faculty of Arts & Sciences, Department of Psychology

In this study, the feeling of envy was discussed in terms of its etymological roots, similarities and differences with other feelings and theoretical understanding of Kleinian point of view. Case studies were given in order to show how envy of the client to the psychotherapist emerged during psychotherapy process. The importance of handling this feeling was emphasized.

According to Partridge (1958) envy is etymologically rooted in the word “invidere” (as cited in Kilborne, 2014). Envy is a feeling emerged as a desire when the subject does not have an object which belongs to the other (Navaro, 2015). It is seen when there is a comparison (Kilborne, 2014). It shows lack of the self (Navaro, 2015). It is related to gaze (Kilborne, 2014). This feeling is based on the relationship between the infant and the mother (Klein, 1957). The infant has feelings of envy and hate to the bad breast because she or he has the idea that the breast is full of what he or she wants and deprives of him/herself (Klein, 1957).

During the psychotherapy process, envy of the client can emerge and disrupt the therapeutic process (Allphin, 1982). The client can feel envy towards the therapist because of his or her attachment to the therapist (Allphin, 1982). Also, the client can feel envy to the skills of the psychotherapist (Klein, 1957) or the good qualities of the therapist (Rosenfeld, 1971). This situation results in forming of defenses against envy (Rosenfeld, 1971). Idealizing the therapist becomes defense against envy (Klein, 1957). Working on envy of the client towards the therapist is important (Moser-Ha, 2001) because envy and defenses against it hinder construction of the good object in the psychotherapy process (Klein, 1957). It is important to understand whether envy belongs to the therapist or the client (Allphin, 1982). The fact that the therapist’s acknowledging his or her feelings of envy can help the client to accept his or her own feelings and decrease the defenses of the client against envy (Allphin, 1982).

The presented case studies showed that the clients had feelings of envy to the therapist. This was closely associated with idealizing transference and client’s comparisons between himself or herself and the therapist. Client’s idealizing transference that made the therapist an expert and knowing subject was closely associated with client’s envy to the therapist’s education. The client could feel inadequate and compare himself or herself with the therapist. This resulted in envious feelings emerging in the transference relationship. Consequently, this situation made the client idealize the therapist.

To conclude, envy of the client can emerge during psychotherapy process. Working on this feeling is important in the therapeutic relationship between the client and the therapist (Ehrenreich, Fairholme, Buzzella, Ellard, & Barlow, 2007). This can enable the therapist to handle the issues emerging in the transference relationship. Handling with transference issues is an important tool in therapeutic change in the psychoanalytic psychotherapies (Hobson & Kapur, 2005). In addition to that, the client can gain insight about his or her own feelings and express them during the process.

II. Niceliksel Çalışma

Niceliksel Çalışma

Sürücü Davranışlarının Kişiler Arası Döngüsel
Model Üzerindeki Temsilleri

Uzm. Psk. Özge Özer
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Öz
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Öz

Bu çalışmanın amacı, sürücü davranışlarının kişiler arası döngüsel model (KDM) üzerindeki konumlarını kişiler arası problemler temelinde saptamaktır. Sürücü davranışlarının pek çok farklı faktörle ilişkisini araştıran birçok çalışma olmasına rağmen, bu davranışlar doğrudan kişiler arası problemlerle ilişkilendirilerek incelenmemiştir. Çalışmaya toplam 355 sürücü (109 kadın, 246 erkek) katılmıştır ve katılımcılardan Sürücü Davranışları Ölçeği, Pozitif Sürücü Davranışları Ölçeği ve Kişiler Arası Problemler Envanterini doldurmaları istenmiştir. Çalışma değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla sürücü davranışlarının KDM üzerindeki konumları incelenmiştir. KDM’de sürücü davranışlarının konumlarını saptamak için ipsatize veri yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar, sürücü davranışları ve kişiler arası problemler arasındaki ilişkilerin KDM üzerindeki konumlandırılmasının bu iki değişkenin alt ölçeklerinin özelliklerine uygun bir şekilde gözlemlendiğini göstermektedir. Kişiler arası problemlerin ve sapkın/pozitif sürücü davranışları arasındaki ilişkinin açıklanması, trafik bağlamında kişilik ve kişiler arası ilişkileri araştıran literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürücü davranışları, kişiler arası problemler, kişiler arası döngüsel model

Representations of Driver Behaviors on the
Interpersonal Circumplex Model

Özge Özer, M. A.

Bahar Öz, Asst. Prof.

Middle East Technical University

Faculty of Arts & Sciences, Department of Psychology

Abstract

The aim of the current study was to investigate the relationship between driver behaviors and interpersonal behaviors and detecting the positions of driver behaviors on interpersonal circumplex (IPC). Although there were many studies that explore the associations of driver behaviors with many different individual factors, driver behaviors are not studied directly with interpersonal problems. A total of 355 drivers (109 females, 246 males) participated in this study and they were given The Driver Behavior Questionnaire with the Positive Driver Behaviors Scale and Inventory of Interpersonal Problems for measuring the variables of the study. Ipsatized data method was used for detecting the positions of drivers in the IPC. Results showed that, the characteristics of the relationship between driver behaviors and interpersonal problems are in accordance with the representations of the driver behaviors on the IPC. Evidencing the interpersonal problems and aberrant / positive driver behaviors relationship was a theoretical contribution to the literature investigating personality and interpersonal relationships at traffic context.

Keywords: Driver behaviors, interpersonal problems, interpersonal circumplex

Sürücü Davranışlarının Kişiler Arası Döngüsel Model Üzerindeki Temsilleri

Giriş

Trafik kazaları dünyadaki en büyük ölüm ve yaralanma nedenlerinden biridir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2015) raporuna göre, trafik kazalarında yıllık 1,25 milyon kişi ölmekte ve 20 ila 50 milyon arasında kişi yaralanmaktadır. Trafik insan hayatının büyük bir parçasıdır ve trafik ortamı insanlar için tehlike oluşturabilse de aynı zamanda sosyal bir ortamdır. Bu sosyal ortamda insanlar sosyal varlıklar olduklarını yansıtan davranışlar sergiler ve karmaşık kişiler arası ilişkilere dâhil olurlar. İnsanların yaşamlarını sürdürmeleri için birbirleriyle işbirliği yapmaları oldukça önemlidir; karşılaştıkları sıkıntının önemli bir kısmı da kişiler arası ilişkilerde bu işbirlikleri sırasında yaşadıkları problemlerden kaynaklanmaktadır (Çabuk, 2015). İnsanların doğaları gereği diğer insanlarla aktif olarak etkileşime girdikleri ortamlardan biri de trafik ortamıdır. Bu ortamda bütün sürücüler diğer yol kullanıcıları ile (örneğin, sürücüler, yolcular, yayalar) aktif etkileşim içinde varlık gösterirler. Her ortamda olduğu gibi, insanların trafik ortamlarında etkileşime girerken karşılaştıkları problemler de bu ortamlardaki tutum, karar ve davranışlarına yansımaktadır.

Sürücü Davranışları

İnsanlar trafik ortamında sürücü, yaya, bisikletli ve yolcu gibi çeşitli roller almaktadırlar. Her bir rolün trafik güvenliğine farklı etkisi bulunmakla birlikte, yapılan araştırmalar incelendiğinde trafik kazalarının çoğunun sürücülerin davranışlarından kaynaklandığı görülmektedir (EGM, 2017). Dolayısıyla, sürücü davranışlarının trafik ortamlarındaki önemli rolü ve etkisi yadsınamazdır. Sürücü davranışları iki temel boyut altında incelenen "sürücülükte insan faktörleri"nin bir boyutunu temsil etmektedir, diğer boyut ise sürücü becerileridir. Elander, West ve French'e (1993) göre, sürücü davranışları, sürücülerin (alışkanlık olarak) araç sürmeyi seçme yolları olarak tanımlanabilmektedir. Başka bir deyişle, sürücülerin trafik ortamında genellikle neler "yaptıkları" anlamına gelmektedir. Öte yandan, sürücü becerileri algı-motor ve güvenlik becerilerinden oluşmaktadır ve sürücülük deneyimi ile artmaktadır (Elander ve ark., 1993). Başka bir deyişle, trafik ortamında sürücülerin neler "yapabildikleri" anlamına gelmektedir. Bu çalışma kişilerarası etkileşimin davranış ile ilişkisine odaklandığı için bahsedilen iki tip sürücülükte insan faktöründen sürücü davranışlarını incelemeyi hedeflemiştir. Bu nedenle takip eden kısımlarda sürücü davranışlarına ayrıntılı olarak değinilmektedir.

Reason (1990)'a göre sürücü davranışları genel olarak iki temel boyut altında incelenebilir: hatalar ve ihlaller. Reason, Manstead, Stradling, Baxter ve Campbell'in (1990) bu ayrımı temel alarak yürüttükleri çalışmalar ve trafikte sapkın (kuraldan sapan) davranışları ölçmek için geliştirdikleri Sürücü Davranışları Ölçeği (SDÖ), sürücü davranışları araştırmalarında kilometre taşı olarak görülmektedir. Reason ve arkadaşlarının (1990) istemli ihlaller, istemsiz ihlaller, yanlışlıklar, ihmal ve dalgınlıklardan oluşan beş faktörlü bir sapkın sürücü davranışı modeli elde etmeyi amaçlayan çalışmalarında, sonuçlar istemli ihlaller, tehlikeli hatalar ve gülünç hatalardan oluşan üç faktörlü bir yapı ortaya çıkarmıştır. İhlaller "potansiyel olarak tehlikeli bir sistemin güvenli bir şekilde yürütülmesi için gerekli olduğuna inanılan uygulamalardan kasıtlı sapmalar (örneğin, Kırmızı ışıkta geçmek)" olarak tanımlanmaktayken; hatalar "planlanan eylemlerin

amaçlanan sonuçlarına ulaşmada plan veya niyet yetersizliği sebepleriyle başarısızlık yaşanmasıdır (örneğin, Sollama yaparken karşıdan gelen aracın hızını yanlış hesaplamak)". İhmal ve dalgınlıklar ise "yeterli planın hafıza veya dikkat sorunları sebebiyle uygun şekilde tamamlanamaması durumunda ortaya çıkan davranış tipleridir (örneğin, farları yakmaya niyetlenmişken silecekleri çalıştırmak)". Farklı çalışmalarda da kanıtlanan, temelde hata-ihlal ayırımına dayanan bu üçlü faktör yapısı daha sonra Lawton, Parker, Manstead ve Stradling (1997) tarafından ihlallerin sıradan ihlaller ve saldırgan ihlaller olarak ayrıştırılmasıyla dörtlü bir yapıya dönüşmüştür: saldırgan ihlaller, sıradan ihlaller, hatalar, ihmal ve dalgınlıklar. Sıradan ihlaller "güvenli sürücülükten belirgin bir saldırgan amaç olmaksızın niyetli bir şekilde çıkmak (örneğin, zaman kazanmak için aşırı hızlı araç kullanmak)" şeklinde tanımlanırken; saldırgan ihlaller "açık bir şekilde saldırgan niyetler içeren sürücü davranışları (örneğin, trafikte ilerlerken diğer araçları sıkıştırmak yoluyla saldırganlık göstermek)" şeklinde tanımlanmaktadır. Dünya çapında günümüze kadar pek çok çalışmada kullanılmış olan SDÖ farklı çalışmalarda farklı faktör yapıları göstermiş olsa da; sonuç olarak hata ve ihlalden oluşan iki temel faktörlü yapısının farklı kültür ve sürücü gruplarında geçerli olduğu görülmektedir (Bkz. Wallén Warner, 2006; Özkan et al., 2006a). Lajunen, Sümer ve Özkan (2003) SDÖ'yü Türkçeye uyarlamış, Türkiye örneğinde de SDÖ'nün hata ve ihlallerden oluşan iki temel faktörlü yapısını desteklediği bulunmuştur. Buna göre, hatalar boyutunun ihmal ve dalgınlıkları; ihlallerin de sıradan ihlaller ve saldırgan ihlaller boyutlarını içerdiği belirtilmiştir.

Hatalar ve ihlaller trafikteki sapkın davranışların temel boyutlarını temsil ederken, trafikte gündelik sürücülükte sapkın davranışlardan başka davranışlar da bulunmaktadır (Özkan & Lajunen, 2005). Bu davranışlar kurallara ve yönetmeliklere bağlı olmak veya güvenliği göz önüne almak gibi zorunlulukları olmayan davranışlardır (örneğin, Sollamayı kolaylaştırmak için yolun sağ tarafına çekilmek). Bu davranışların en önemli motivasyonu, trafik ortamı için veya diğer yol kullanıcıları için dikkatli olmak, güvenlik endişeleri olmadan da yardım etmek ve kibar olmaktır. Bu tür davranışlar Özkan ve Lajunen (2005) tarafından "Pozitif Sürücü Davranışları" olarak adlandırılmış ve ölçümleri için aynı isimli bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. Tanım ve içeriklerine bakıldığında pozitif sürücü davranışlarının trafik ortamında kişiler arası etkileşim ile ilişkisi dikkat çekmektedir.

Kişiler Arası İlişkiler ve Döngüsel Model

Daha önce vurgulandığı gibi, insanlar sosyal varlıklardır ve tüm davranışları, bireysel değişkenlere ek olarak sosyal ilişkilerinden de etkilenir. Kişiler arası ilişkilerinde insanlar çeşitli tutum, inanç, sorun ve davranışlar sergilerler. Foa'nın (1961) belirttiği gibi, kişiler arası davranışlar hem bir kişinin kendine ve diğerlerine karşı duygusal bir ilişki kurma girişimidir hem de kendiyi ve daha büyük bir grupla bir bağ kurma girişiminde bulunmasıdır. Horowitz ve arkadaşları (2006), kişiler arası davranışları motivasyonlu davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Örneğin, bir kişi başka biriyle etkileşim içinde olmaya başladığında, bu davranışın hedefe yönelik olduğu varsayılır. Bununla birlikte, kişinin bu amaç hakkında bilinçli olması her zaman gerekli değildir ve bu hedefin önem derecesi "önemsiz"den "hayati derecede önemli"ye kadar farklılık gösterebilmektedir (Horowitz ve ark., 2006). Tüm bunların yanı sıra duygusal yakınlığın da insanların kişiler arası davranışlarını planlama ve yürütme yöntemleri ve içeriği üzerinde büyük ve karmaşık bir etkisi olduğu vurgulanmıştır (Forgas, 2002). Davranış ve duygusal yakınlık dışında,

kişiler arası davranışlar insanlar arasındaki beklentilerden de etkilenir; sosyal uyum için kişiler arası beklentiler gereklidir (Jones, 1986). Kişiler arası davranışlar farklı tiplere sahiptir ve özel modeller kapsamında incelenirler; döngüsel model bu davranışları inceleyen yöntemlerden biridir.

Bireylerin kişiler arası davranışlarının sınıflandırılması ampirik olarak üretilen bir dairesel model oluşturmaktadır (Pincus ve Ansell, 2003). Bu dairesel alana "circumplex (döngüsel model)" adı verilir; döngüsel model iki boyuttan oluşur (Bkz. Şekil 1). Horowitz ve ark (2006), bu boyutlardan sırasıyla "insanlar arasındaki bağlantı" ve "bir kişinin diğerine olan etkisi" olarak bahsetmişlerdir. Bu modele göre, "yakınlık" ve "baskınlık" bir döngü üzerindeki temel koordinatları temsil eder; dolayısıyla, kişiler arası davranış bu koordinatların bir kombinasyonu olarak açıklanabilir (Alden ve ark., 1990; Horowitz ve ark., 2003; Akyunus ve Gençöz, 2016).

Yatay ekseninde yakınlık boyutu, düşmanca davranışlar ve arkadaşça davranışlar uçları arasında değerlendirilebilirken; dikey eksenindeki baskınlık boyutu hakimiyet ve teslim olma uçları arasında incelenmektedir (Bkz. Alden ve ark., 1990; Horowitz ve ark., 2003; Akyunus ve Gençöz, 2016). Döngünün iki ana boyutunun harmanlanması, döngüsel alandaki tüm bireysel farklılık özelliklerini tanımlayabilir. Modelde "oktant" olarak bahsedilen bu ayrımlar döngünün 360° çevresinde içeriklerine göre aldıkları isimlerle sıralanmaktadır (Bkz. Şekil 1). Döngüde birbirine komşu olan oktantlar kavramsal ve istatistiksel olarak benzerdir, 90°deki oktantlar kavramsal ve istatistiksel olarak bağımsızdır ve 180°deki oktantlar kavramsal ve istatistiksel olarak karşıtlardır (Pincus ve Ansell, 2003). Örneğin 'baskın' ve 'arkadaşça-baskın' oktantları komşu oldukları için birbirlerine benzer, 'itaatkâr' ve 'arkadaşça' oktantları 90°de konumlandıkları için birbirlerinden bağımsız ve 'dominant' ve 'itaatkâr' oktantları 180°de konumlandıkları için karşıtlardır. Döngüsel modelin bir başı ya da bir sonu yoktur ve bir süreklilik içerir (Gurtman ve Pincus, 2000; Pincus ve Ansell, 2003). KDM bileşenlerinin birbirleri ile herhangi bir etkileşimi bulunmamaktadır (Pincus ve Ansell, 2003). Bireylerin yaşadığı kişiler arası işlevsellikteki çeşitli zorlukları ölçmek için, kişiler arası döngüsel model (KDM) temel alınarak, Kişilerarası Problemler Envanteri (KPE) adlı envanter geliştirilmiştir (Horowitz, Rosenberg, Baer, Ureno ve Villasenor, 1988). KDM'nin sekiz oktantıyla bağlantılı olarak, KPE sekiz alt ölçek içerir. Bununla birlikte, KPE alt ölçeklerinde oktantların isimleri değiştirilmiştir; diğer bir deyişle KPE alt ölçeklerinin isimleri KDM'deki oktant isimleriyle aynı değildir. Ancak, KPE alt ölçek içerikleri KDM'deki oktantların içeriklerine göre geliştirilmiştir. KDM oktantlarının, KPE alt ölçeklerinde adlandırılması sırası ile şu şekildedir: 'baskın' oktantı 'dominant/kontrolcü' alt ölçeği; 'düşmanca-baskın' oktantı 'kinici/benmerkezci' alt ölçeği; 'düşmanca' oktantı 'soğuk/mesafeli' alt ölçeği; 'düşmanca- itaatkâr' oktantı 'sosyal çekinik' alt ölçeği; 'itaatkar' oktantı 'kendine güvenmeme/girişken olmama' alt ölçeği; 'arkadaşça-itaatkar' oktantı 'aşırı uyumluluk' alt ölçeği; 'arkadaşça' oktantı 'kendini feda etme' alt ölçeği; son olarak da 'arkadaşça-baskın' oktantı 'sırnaşıklık/muhtaçlık' alt ölçeği.

KPE alt ölçeklerinin/oktantlarının isimlendirilmeleri olumlu da olsa olumsuz da olsa problemlili bir durumu yansıtır. Örneğin, düşmanca-baskın oktantında yer almak bu özelliklere problemlili bir şekilde sahip olmayı gösterir. Aynı şekilde arkadaşça-itaatkâr oktantında yer almak da bu özelliklere fazla seviyede sahip olma problemlili durumunu belirtir.

Şekil 1. *Kişiler Arası Döngüsel Model (Akyunus ve Gençöz, 2016)*

Çalışmanın Amacı

Kişilerarası ilişkilerdeki zorlukların farklı davranışlara yansımaları alan yazında çalışılmış bir konudur. Önceki çalışmalara bakıldığında insanların patolojik ilişki ve iletişimlerinin incelendiği klinik alanda, kişiler arası problemlerin çalışılan bir değişken olduğu görülmektedir. Örneğin, kişilik bozuklukları (Alden ve Capreol, 1993; Stern, Kim, Trull, Scarpa ve Pilkonis, 2000; Lejuez ve ark., 2003) ve klinik terapötik kullanımlar (Muran, Segal, Samstag ve Crawford, 1994; Borkovec, Newman, Pincus ve Lytle, 2002; Hansen ve Lambert, 1996) kişiler arası problemler ile ilişkilendirilmiş değişkenlerdir. Bununla birlikte, sürücü davranışları bu değişkenlerden biri değildir. Birçok özellik ve problemlerle ilişkisi çalışılmış olan kişiler arası problemlerin incelenmesi trafik ortamlarında sergilenen davranışları anlamlandırmak için ek ve anlamlı veri sağlayacaktır. Sürücüler, trafik ile ilgili uyaranlardan olumsuz veya olumlu olarak etkilenebildikleri gibi, duygularını, streslerini veya günlük yaşantılarındaki kaygılarını da trafik ortamına aktarmaktadırlar. Trafik ortamı, kişiler arası etkileşimi içeren bir ortamdır. Sürücüler trafikte yalnız değildir, ifadeleri ve tutumları yollardaki davranışlarına yansır ve trafik ortamındaki pozitif ve negatif etkileşimler ve davranışlar yoluyla sürücüler arası iletişim sağlanır. Kişilerin kişiler arası ilişkilerde sahip oldukları sorunlar, davranışları aracılığıyla kendilerini ifade etme biçimlerine yansır. Bu durum her ortamda olduğu gibi trafik ortamlarında da geçerlidir; ancak bugüne kadar herhangi bir model temelinde incelenmemiş bir durumdur. Bu çalışmanın amacı kişiler arası döngüsel model üzerinde farklı sürücü davranışlarının temsillerini incelemek, bu yolla sürücülerin kişiler arası ilişkilerdeki problemlerinin trafikteki sapkın ve pozitif davranışlarla nasıl ilişkilendiğini incelemektir.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın örneklemi, ehliyet sahibi ve düzenli olarak araç kullanan, yaşları 18-70 arasında değişen ($M_{yaş} = 36.46$) 355 (109 kadın, 246 erkek) kişiden oluşmaktadır. Çalışmaya Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşayan sürücüler katılmıştır (katılımcılarla ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. Tablo 1 ve Tablo 2).

Tablo 1. *Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri.*

	N	Min	Maks	Ort	Standart Sapma
Yaş	355	18	70	36.46	13.38
Geçerli ehliyet sahibi olunan süre (yıl olarak)	355	1	47	14.64	11.02
Yıllık yapılan mesafe (Km olarak)	323	200	150000	14059.60	18004.73
Aktif kaza sayısı	352	0	5	.80	1.08
Pasif kaza sayısı	352	0	5	.51	.98

Tablo 2. *Katılımcıların eğitim seviyeleri.*

Eğitim seviyesi	Frekans	Yüzde	Toplam yüzde
İlkokul	2	.6	.6
Ortaokul	6	1.7	2.3
Lise	38	10.6	13.0
Yüksekokul	47	13.2	26.2
Üniversite	210	58.8	85.4
Yüksek Lisans- Doktora	52	14.6	100.0
Toplam	355	99.4	100.0

Yöntem

Çalışma verisi toplanmadan önce, ODTÜ İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır. Daha sonra, katılımcılar çalışmaya e-posta ve sosyal medya duyuruları yoluyla davet edilmiştir. Çalışma başladığında, katılımcılara bilgilendirilmiş bir onay formu verilmiştir. Bazı katılımcılar çalışmayı Qualtrics (Qualtrics, Provo, UT) programı üzerinden çevrimiçi tamamlamıştır, çevrimiçi sistem yoluyla çalışmaya katılımı mümkün olmayan diğer katılımcılara çalışma ölçekleri basılı olarak sunulmuş ve çalışmaya katılmaları sağlanmıştır. Katılımcılara kimlik bilgileri içeren herhangi bir soru yöneltilmemiş ve araştırma sonuçlarının gizliliği ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu adımlar tamamlandığında katılımcılardan demografik bilgi formu ve araştırma ölçeklerinden oluşan anketi tamamlamaları istenmiştir.

Materyaller

Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara yaşları, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, ehliyet sahibi olma süreleri (yıl olarak), son bir sene içerisinde kaç kilometre yol kat ettikleri, aldıkları trafik cezaları ve son 3 yıl içinde

kariştikleri kaza sayısı sorulmuştur.

Kişilerarası Problemler Envanteri – Döngüsel Model (KPE-D)

KPE-D (Horowitz, Rosenberg, Baer, Ureno ve Villasenor, 1988), kişilerin kişiler arası ilişkilerindeki zorlayıcı deneyimleri açıklamak için geliştirilmiş, katılımcıların bu konudaki tutumlarını ölçen 5 puanlı Likert tipi bir ölçektir (1 = Hiç değil, 5 = Fazlasıyla). Sekiz alt ölçek içeren (Dominant/Kontrolcü, Kinci/Benmerkezci, Soğuk/Mesafeli, Sosyal Çekinik, Kendine güvenmeme/Girişken olmama, Aşırı Uyumluluk, Kendini Feda Etme, Sırnaşıklık/Muhtaçlık) 32 maddelik bir öz bildirim ölçeğidir ve tüm alt ölçekler dörder maddeden oluşmaktadır.. KPE-D'nin Türkçe uyarlaması Akyunus ve Gençöz (2016) tarafından yapılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .87 olmakla beraber alt ölçeklerin güvenilirlik skorları ise Dominant/Kontrolcü için .65, Kinci/Benmerkezci için .70, Soğuk/Mesafeli için .70, Sosyal Çekinik için .80, Kendine güvenmeme/Girişken olmama için .63, Aşırı Uyumluluk için .56, Kendini Feda Etme için .74, Sırnaşıklık/Muhtaçlık için .08'dir.

Sürücü Davranışları Ölçeği (SDÖ)

SDÖ (Lawton ve ark., 1997) katılımcıların sapkın sürücü davranışlarının sıklıklarını derecelendirdikleri 6 puanlı Likert tipi bir öz bildirim ölçeğidir (1 = Hiçbir zaman, 6 = Her zaman). Dört alt ölçekten oluşan ve toplamda 28 maddesi bulunan SDÖ'nün ihmal ve dalgınlıklar alt ölçeğinde 8 madde, hatalar alt ölçeğinde 8 madde, saldırgan ihlaller alt ölçeğinde 3 madde ve sıradan ihlaller alt ölçeğinde 9 madde bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında SDÖ'nün hatalar, sıradan ihlaller, saldırgan ihlaller ve ihmal ve dalgınlıklar alt ölçeklerinin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .47, .76, .65 ve .57'dir. Çalışmanın genel iç tutarlılık katsayısı ise .76'dır.

Pozitif Sürücü Davranışları Ölçeği (PDÖ)

Çalışmada pozitif sürücü davranışlarını ölçmek için kullanılan Pozitif Sürücü Davranışları Ölçeği (Özkan ve Lajunen, 2005 - PDÖ) davranış sıklığı derecelendirmesinin (1 = Hiçbir zaman, 6 = Her zaman) yapıldığı 6 puanlı Likert tipi bir öz bildirim ölçeğidir ve 9 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında PDÖ'nün Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80 olarak bulunmuştur.

Bulgular

Analiz Yöntemi ve Alt Ölçek Oluşturma

Bu çalışmada, tüm analizler "IBM SPSS Statistics V.20" programı ile yapılmıştır. İlk aşamada, KPE-D'nin dominant, kinci, soğuk, sosyal çekinik, kendine güvenmeme, aşırı uyumluluk, kendini feda etme, muhtaçlık alt ölçekleri/oktantları ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. SDÖ'nün hata, saldırgan ihlal, sıradan ihlal, ihmal ve dalgınlıklar faktörlerinin ve pozitif sürücü davranışları ölçeğinin alt ölçekleri ortalama alınarak oluşturulmuştur. Sonraki aşamada bu alt ölçekler kullanılarak analizler yapılmıştır. Daha sonraki aşamada sürücü davranışlarının kişiler arası döngüsel model üzerinde temsil edilmesini görebilmek için SDÖ, PDÖ ve KPE-D ile önceki çalışmalara göre benzer istatistiksel prosedürler uygulanmıştır (Locke, 2010; Akyunus ve Gençöz, 2016). Bu prosedürlere göre ilk adım ham datayı görelili puanlar dasetine (ipsatized data) dönüştürmektir. Bu işlemdeki amaç, kişiler arası döngüsel modelin iki uçlu iki

temel boyuttan oluşan yapısının ortaya çıkarılmasıdır (Alden ve ark., 1990). Görelî puanlar dâtasının elde edilmesi için her bireyin tüm ölçek ortalaması o bireyin her bir madde puanından çıkarılması gerekmektedir. Daha sonra, her bireyin baskınlık ve yakınlık boyutları üzerindeki konumunun belirlenmesi için, Locke'un (2010) formülü ile baskınlık ve yakınlık boyutlarının her iki yönde uzanan vektörlerinin puanları belirlenmiş ve aynı boyuttaki vektörlerin puanları birbirinden çıkarılmıştır. Vektör puanlarının hesaplanmasında alt ölçeklerin ortalama puanları kullanılmıştır. Vektör puanlarının hesaplamalarına ilişkin formül (Locke, 2010) aşağıdaki örneklenmiştir:

Baskın Vektörü: $(0.414)(\text{Baskınlık} + (= .707).(\text{Düşmancıl Baskın} + \text{Yakın Baskın})$ İtaatkâr

Vektörü: $(0.414)(\text{İtaatkâr} + (= .707).(\text{Soğuk İtaatkâr} + \text{Yakın İtaatkâr})$

Sonuç olarak, bireyin Y eksenî üzerindeki konumunu (puanını) belirlemek için baskın ve itaatkâr vektörlerinin farkı, bireyin X eksenî üzerindeki konumunu (puanını) belirlemek için ise soğuk-düşmancıl ve yakın-arkadaşça vektörlerinin farkı hesaplanmıştır (Locke, 2010). Son adımda ise, sürücü davranışları ölçek puanları ile kişiler arası döngüsel model ölçeklerin X ve Y eksenî puanlarının korelasyonu alınarak (Wiggins ve Pincus, 1989) sürücü davranışlarının X ve Y koordinatları belirlenmiş ve kişiler arası döngüsel model üzerindeki konumları belirlenmiştir (Akyunus ve Gençöz, 2016).

Döngüsel Model Üzerinde Sürücü Davranışlarının Kişiler Arası Problemler Temelinde İncelenmesi

Sonuçlar değerlendirildiğinde, katılımcıların pozitif sürücü davranışları öz bildirim sıklıklarının, sapkın sürücü davranışları (hata, sıradan ihlal ve saldırgan ihlal, ihmâl ve dalgınlıklar) öz bildirim sıklıklarından daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sapkın sürücü davranışları arasında katılımcıların saldırgan ihlaller öz bildirim sıklığının diğer tüm davranış tiplerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. KPE-D bulguları incelendiğinde, tüm alt ölçeklerin, KPE-D'nin ortalama puanlarına göre katılımcılar tarafından benzer sıklıkta değerlendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, KPE-D'nin arkadaşça oktantı diğer yedi oktantla karşılaştırıldığında en yüksek; baskın oktantı ise aynı karşılaştırmada en düşük puan almış oktantlar olarak ortaya çıkmıştır (Bkz. Tablo 3).

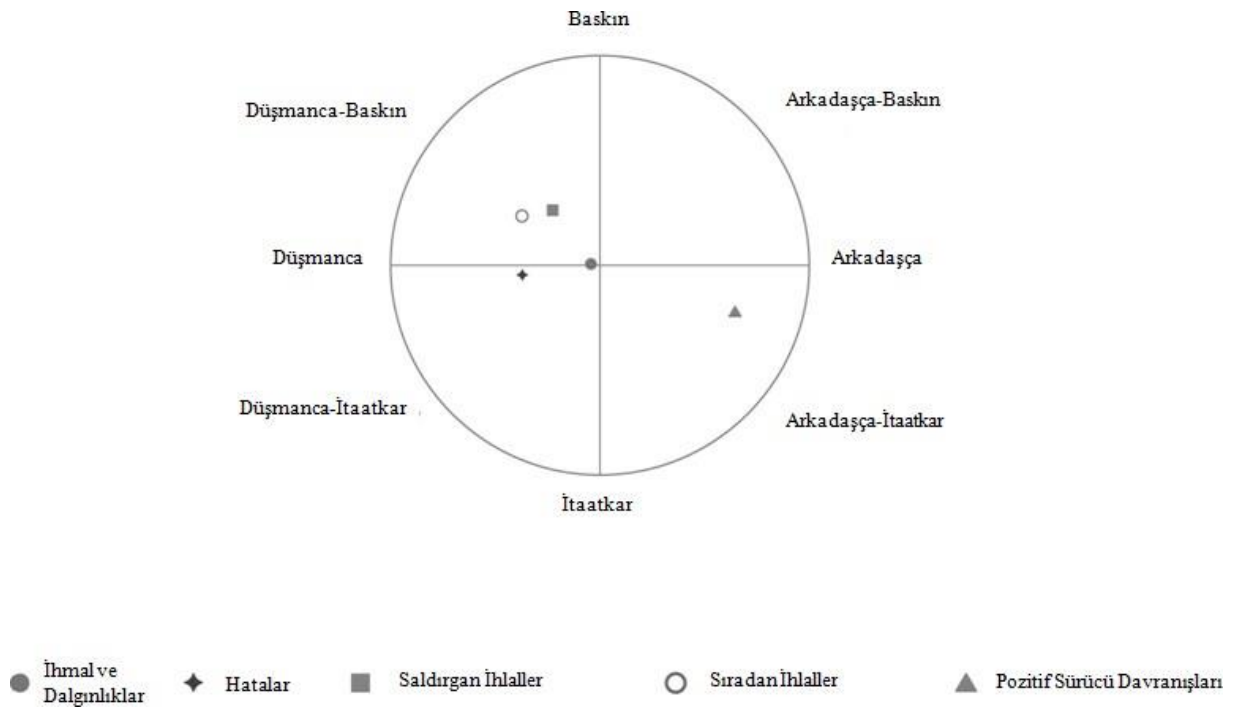
KDM alanındaki yerleşime göre, saldırgan ihlaller ve sıradan ihlaller, döngünün "düşük yakınlık-yüksek baskınlık" çeyreğinde temsil edilmiştir. Hatalar "düşük yakınlık-düşük baskınlık" çeyreğinde; ancak "düşük baskınlık" vektörüne oldukça yakın bir konumda temsil edilmiştir. Ayrıca, ihmâl ve dalgınlıklar "düşük yakınlık" vektörüne yakın olsa da neredeyse döngünün merkezinde temsil edilmiştir. Son olarak, pozitif sürücü davranışlarının döngünün "yüksek yakınlık-düşük baskınlık" çeyreğinde temsil edildiği görülmektedir (Bkz. Şekil 2).

Tartışma

Bu çalışmanın temel amacı trafikteki sürücü davranışlarının Kişiler Arası Döngüsel Model (KDM) üzerindeki temsillerini incelemektir. Sürücü davranışları bugüne kadar risk alma, heyecan arama, nevrotiklik gibi farklı kişilik özellikleri ile ilişkilendirilmiştir (Bkz. Oltedal ve Rundmo, 2006; Rimmö ve Aberg, 1999; Dahlen ve White, 2006; Reimer ve ark., 2005); ancak bu araştırmaların hiçbirî sürücü davranışlarının kişiler arası problemlerle ve davranışlarla ilişkisini çalışmamıştır. Bu inceleme literatürde ilk defa bu çalışma kapsamında yapılmaktadır.

Tablo 3. Araştırma Değişkenlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	N	Ortalama	Standart Sapma	Min	Maks
İhmal ve Dalgınlıklar	355	1.61	.41	1.00	3.13
Hatalar	355	1.58	.44	1.00	3.50
Saldırgan İhlaller	355	2.05	.79	1.00	5.67
Sıradan İhlaller	355	1.81	.60	1.00	4.56
Pozitif Sürücü Davranışları	355	4.58	1.00	1.11	6.00
Baskın	355	1.95	.71	1.00	4.75
Düşmanca-Baskın	355	1.99	.74	1.00	4.25
Düşmanca	355	2.01	.77	1.00	4.25
Düşmanca-İtaatkar	355	1.99	.82	1.00	5.00
İtaatkar	355	2.33	.78	1.00	4.50
Arka daşça-İtaatkar	355	2.37	.73	1.00	5.00
Arka daşça	355	2.72	.85	1.00	5.00
Arka daşça-Baskın	355	2.39	.74	1.00	5.00

Şekil 2. Sürücü Davranışlarının Kişiler Arası Döngüsel Model Üzerindeki Temsilleri

Trafik ortamı bir kişiler arası ilişkiler ortamıdır. İnsanların araç kullanırken de diğer sürücüler ve yol kullanıcıları ile etkileşim içinde olduğu, kişiler arası davranışların sergilendiği, sorunların olduğu bu ortamda sürücülükte insan faktörlerini anlamlandırmak ve sürücülük davranışlarının hangi bireysel ve çevresel faktörlerle ilişki içinde olduğunu bulmak anlamlı değere sahiptir. KDM'ler bu bilgiyi sağlayabilecek, alan yazında daha önce farklı bağlamlarda çalışılmış, geçerli ve güvenilir sonuçlar vermiş modellerdir. Örneğin, kişilik bozuklukları (Alden ve Capreol, 1993; Stern, Kim, Trull, Scarpa ve Pilkonis, 2000; Lejuez ve ark., 2003) ve klinik terapötik kullanımlar (Muran, Segal, Samstag ve Crawford, 1994; Borkovec, Newman, Pincus ve Lytle, 2002; Hansen ve Lambert, 1996) bu modeller temelinde incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında kullanılan KDM de trafik bağlamında davranış dağılımının incelenmesiyle anlamlı sonuçlar sunmuştur.

SDÖ alt ölçeklerinin bu çalışmadaki sonuçlarına göre, sürücüler kendilerini sapkın sürücü davranışlarına göre pozitif sürücü davranışlarına daha fazla meyilli olarak değerlendirmişlerdir. Bu bulgu sürücülerin genel eğilimlerinin, sapkın davranışlarda bulunmaları ile ilgili öz bildirimlerinin düşük, pozitif davranış öz bildirimlerinin yüksek olması yönünde olduğunu gösteren farklı sürücü gruplarından elde edilmiş önceki çalışma bulgularıyla uyum içindedir (örneğin, Öz, Özkan ve Lajunen, 2014; Özkan ve Lajunen, 2005). Çalışmaya katılan sürücülerin KPE alt ölçeklerindeki sonuçlara göre, sürücüler baskınlık ve yakınlık koordinatlarından oluşan dairesel düzlemin yüksek yakınlık çeyreklerine ait olduklarını belirtmişlerdir. Bir başka deyişle, çalışmaya katılan sürücüler bu düzlemin itaatkar, arkadaşça-itaatkar, arkadaşça ve arkadaşça- baskın kısımlarına yoğun bir şekilde dağılım göstermişlerdir.

Sürücü davranışlarının kişiler arası döngüsel model üzerindeki temsilleri incelendiğinde; başkalarının bakış açılarını görememe, başkaları ile tartışmaya girme eğiliminde olma, öfke ve sinirlilik ifadesi ve deneyimine sahip olma, başkalarına güvenmeme, diğer insanların ihtiyaçlarını göz ardı etme, sorumsuz olma, asgari düzeyde sevgi ve bağlanma gösterme, başka insanlara sempati, bakım, sıcaklık ve cömertlik göstermeme gibi kişiler arası problemlere sahip olan sürücülerin, trafikte daha çok saldırgan ve sıradan ihlal yapan sürücüler olduğu görülmektedir.

Reason ve arkadaşlarının (1990) ihlal tanımına bakıldığı zaman, sıradan ihlallerin temelinde trafikte kural ihlali içerikli, saldırgan ihlallerin ise diğer yol kullanıcılarını zor durumda bırakacak niyetli sapkın davranışlar olduğu görülmektedir. Bu tür davranışların da bu çalışmada ihlalle ilişkili olduğu belirtilen ve yukarıda sıralanan kişilerarası özelliklerle birlikte gruplanması beklendik bir bulgudur. SDÖ kapsamında yapılmış olan ihlal tanımlaması ve incelemesinin yanında, bu çalışmanın bulgularını destekleyen bir başka açıklama da Mesken, Lajunen ve Summala (2002) tarafından sunulmuştur; araştırmacılar kişiler arası ihlal kavramından bahsetmişlerdir. Kişiler arası ihlaller, sürücülerin diğer yol kullanıcılarının haklarına saygı göstermemesi ve başkalarına fiziksel veya psikolojik zarar verme potansiyeline sahip olmasını içerir. Bu tanımlama da bu çalışmada elde edilen kişiler arası problemler ve sürücü ihlal davranışları ilişkisinin varlığını destekler niteliktedir.

Çalışmanın diğer bir bulgusu, diğer insanlara karşı sempati, hoşnutluk, sıcaklık ve cömertlik hissetmeyen, onlarla birlikteyken endişeli, çekingen ve utangaç olan, sosyal etkileşimlere başlayamayan, kendine güven ve benlik saygısı düşüklüğü yaşayan, inisiyatif alamayan, sosyal olarak zorlayıcı durumlardan kaçınan sürücülerin trafikte daha çok hata yaptıklarıdır. Bir sürücü davranışı olarak hatanın tanımına bakıldığında bu davranışların aslında niyet içermeyen, planların

yanlış yapılması veya yanlış uygulanması sonucunda yaşanan davranışlar olduğunu görmekteyiz. Trafikte hata yapmanın döngüsel modelde yukarıda bahsedilen KPE-D problemlerinin bulunduğu alanda gözlemlenmesi yine niyetli davranışlar olmasa da sapkın bir davranış olan hataların bu tip kişiler arası problemlerle ilişkili olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle niyetli yapılmaya da sapkın davranışlar ve kişiler arası problemler yine bir arada gözlemlenmiştir. Bu ilişkinin açıklayıcı bir anlam ifade edip etmediği, daha detaylı ve risk almak, heyecan aramak, zihinsel yük, stres seviyesi ve benzeri başka karıştırıcı bireysel değişkenlerin de bulunacağı sonraki çalışmalarca incelenmelidir.

Bunun yanında, inisiyatif alamama, sosyal açıdan zorlayıcı durumlardan kaçınma, başkalarına 'hayır' diyememe, öfke hissi ve ifadesinin zayıf olması, kolay ikna olma ve kolay aldatılma, fazla istekli olma, kendine güven ve benlik saygısının ciddi derecede düşük olması, çok cömert, çok bakım veren, çok güvenen, çok izin veren bir kişi olma ve ilişkilerde sınırları korumakta zorlanma gibi problemlere sahip olan kişilerin trafikte pozitif sürücü davranışlarını sıklıkla sergiledikleri görülmektedir. Pozitif sürücü davranışları trafik güvenliği ana amacıyla yapılan davranışlar değildir. Diğer yol kullanıcılarını ve trafik ortamını koruyup kollamaya odaklanan davranışlardır. Pozitif davranışların bu içeriğine bakıldığında, kişiler arası ilişkilerde fazla güvenme ve bakım verme gibi problemlerin bu davranışların modelde yer aldığı düzlemde görülmesi beklendik bir bulgudur; bahsedilen davranışlarla yine bahsedilen problemlerin içerikleri böyle bir etkileşimi beklenir yapmaktadır. Bununla birlikte, düşük özgüven, benlik saygısının düşük olması gibi bazı problemlerin de pozitif sürücü davranışlarıyla birlikte görülmesi, belki kişilerin kendilerini yeterli hissetmedikleri durumlarda içinde buldukları ortamlarda pozitif davranışlar sergileyerek daha iyi hissetme, kendilerini diğer insanların gözünde daha iyi bir yere yerleştirme çabasının sonucu da olabilir. Bu davranış-kişiler arası problem dağılımının detaylı sebepleri için bu fikirleri test edecek gelecek çalışmalar gerekmektedir.

Son olarak 'ihmal ve dalgınlıklar' davranışlarının KDM'nin merkezi noktasına yakın temsil edilmesi dikkat çekicidir. Bu konunun herhangi bir çeyreğin belirgin özelliklerine sahip olmadığı söylenebilir. Bu sebeple, ihmal ve dalgınlıkların bu çalışmadaki konumlanmasının, bu sapkın sürücü davranışlarının döngüdeki temel problemlerin hiçbirini tam olarak yansıtmadığı gösterdiği söylenebilir. Bu sonuç, ihmal ve dalgınlıkların hafıza ve dikkat bozuklukları temelli ortaya çıktığı düşünüldüğünde beklendik bir sonuçtur. Kişinin ihmal ve dalgınlık davranışlarının kendi içinde olumsuz veya olumlu niyetinden, yaptığı planın uygulanma veya süreç hatalarından kaynaklanan bir sebepten değil, zihinsel süreçlerin aksamasından, bir başka deyişle bazı "teknik" sebeplerden kaynaklanması, herhangi bir kişiler arası problemle ilişkili olmaması bu davranışların tanımına bakıldığında anlamlı ve tahmin edilir bir bulgudur.

Bu çalışma, daha önceki uygulamalarında özellikle klinik ortamlarda çalışılmış olan kişiler arası problemler değişkeninin başka bir uygulama alanı olan trafik ortamında çalışılmasına olanak vermiştir. Bu durum KDM ve KPE-D ölçeğinin kullanımı ve test edilmesi için değişik bir ortam sunmuştur; sürücü davranışları literatüründe de davranışla ilişkili faktörlere bir yenisinin daha eklenmesini sağlamıştır. Uygulama açısından bakıldığında, çalışmanın sonuçları trafikte sapkın davranışlar olan ihlal veya hata eğilimli sürücülere yönelik müdahale programlarının hazırlanmasında, kişiler arası problem tiplerinin dikkate alınmasının anlamlı olabileceğini göstermiştir.

Teorik olarak ve uygulamada alan yazına katkı potansiyeli yüksek olan bu çalışmanın bazı

sınırlılıkları da bulunmaktadır. Veri toplama yöntemi öz bildirimine dayandığı için bu çalışma kapsamında elde edilmiş bazı cevaplar yanlış olabilir, katılımcılar toplumsal olarak istenen cevapları vermiş olabilir. Bu çalışmanın verilerinin analiz edilme yöntemi ve çalışmanın kesitsel niteliği, sebep-sonuç ilişkileri çıkarmayı mümkün kılmamıştır.

Bu çalışma, sürücü davranışları ile KDM yapıları arasındaki ilişkiyi araştıran ilk çalışmadır. Sürücülük sadece bir aracı bir noktadan diğerine götürmeyi değil aynı zamanda bu temel görevi yerine getirirken hem güvenlik odaklı olmayı hem de trafikte araç dışı faktörlerin etkisine maruz kalıp bu etkiyi dengelemeyi gerektirmektedir. Kişilerin herhangi bir bağlam özelinde görülmeyen, genel hayat ortamlarında gözlemlenebilen çeşitli özellik ve problemleri de kendilerini belli bağlamlarda farklı davranışlarla yansıtabilir. Bu davranışlar trafik ortamında hem sapkın, hem pozitif sürücü davranışlarıdır. Sürücüler trafikte diğer yol kullanıcıları ile davranışları yoluyla iletişim kurmaktadır ve bu davranışlar kişiler arası ilişkilerinden ve problemlerden etkilenmektedir. Bu nedenle kişiler arası etkileşimler ve sürücü davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmak önemlidir. Bu çalışma trafik ortamlarındaki kişiler arası problemleri inceleyecek gelecekteki çalışmalara temel hazırlayan bir referans çalışma olmuştur. Gelecek çalışmalarda bu çalışmanın tanımlayıcı bulgularının açıklayıcı yöntemlerle daha detaylı anlamlandırılması hem sürücülükte insan faktörlerinin hem de kişiler arası problemlerin daha ayrıntılı anlaşılması için gerekli ve faydalı görünmektedir.

Bilgilendirme: Bu makale yazar Özge Özer'in yazar Bahar Öz danışmanlığında tamamladığı "An Investigation of Driver Behaviors: Their Relationship with Interpersonal Problems and Representations on the Interpersonal Circumplex" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Kaynakça

- Akyunus, M. (2012). *Cognitive Aspects of Personality Disorders: Influences of Basic Personality Traits, Cognitive Emotion Regulation, and Interpersonal Problems* (Doctoral dissertation). Middle East Technical University.
- Akyunus, M., & Gençöz, T. (2016). Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu psikometrik özellikleri: Güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 29(1), 36-48.
- Akyunus, M., & Gençöz, T. (2016). Kişilik Bozukluğu İnanışlarının Kişilerarası Döngüsel Model Üzerindeki Temsili. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(77), 1.
- Alden, L. E., & Capreol, M. J. (1993). Avoidant personality disorder: Interpersonal problems as predictors of treatment response. *Behavior Therapy*, 24(3), 357-376. doi:10.1016/s0005-7894(05)80211-4
- Alden, L. E., Wiggins, J. S., & Pincus, A. L. (1990). Construction of circumplex scales for the Inventory of Interpersonal Problems. *Journal of Personality Assessment*, 55(3-4), 521-536.
- Borkovec, T.D., Newman, M.G., Pincus, A. L., & Lytle, R. (2002). A component analysis of cognitive-behavioral therapy for generalized anxiety disorder and the role of interpersonal problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(2), 288-98.
- Çabuk, O. C. (2015). *The Roles of Childhood Trauma, Personality Characteristics, and Interpersonal Problems on Psychological Well-Being* (Master's Thesis). Middle East Technical University.
- Dahlen, E. R., & White, R. P. (2006). The Big Five factors, sensation seeking, and driving anger in the prediction of unsafe driving. *Personality and Individual Differences*, 41(5), 903-915.
- Elander, J., West, R., & French, D. (1993). Behavioral correlates of individual differences in road-traffic crash risk: An examination of methods and findings. *Psychological Bulletin*, 113(2), 279.
- Foa, U. G. (1961). Convergences in the analysis of the structure of interpersonal behavior. *Psychological Review*, 68(5), 341.
- Forgas, J. P. (2002). Feeling and doing: Affective influences on interpersonal behavior. *Psychological Inquiry*, 13(1), 1-28.
- Gurtman, M. B., & Pincus, A. L. (2003). *The Circumplex Model: Methods and Research Applications*. *Handbook of Psychology*. doi:10.1002/0471264385.wei0216
- Hansen, N. B., & Lambert, M. J. (1996). Brief report: Assessing clinical significance using the Inventory of Interpersonal Problems. *Assessment*, 3(2), 133-136.
- Horowitz, L. M., Alden, L. E., Wiggins, J. S., & Pincus, A. L. (2003). *Inventory of Interpersonal Problems Manual*. The Psychological Corporation: Texas.
- Horowitz, L. M., Rosenberg, S. E., Baer, B. A., Ureño, G., & Villaseñor, V. S. (1988). Inventory of interpersonal problems: psychometric properties and clinical applications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(6), 885.
- Horowitz, L. M., Wilson, K. R., Turan, B., Zolotsev, P., Constantino, M. J., & Henderson, L. (2006). How interpersonal motives clarify the meaning of interpersonal behavior: A revised circumplex model. *Personality and Social Psychology Review*, 10(1), 67-86.
- Jones, E. E. (1986). Interpreting interpersonal behavior: The effects of expectancies. *Science*, 234,

- 41-47.
- Lajunen, T., Sümer, N., & Özkan, T. (2003). The Turkish Driver Behavior Questionnaire (T-DBQ): validity and norms. Unpublished manuscript.
- Lawton, R., Parker, D., Manstead, A. S. R., & Stradling, S. G. (1997). The role of affect in predicting social behaviors: the case of road traffic violations. *Journal of Applied Social Psychology, 27*, 1258-1276.
- Lejuez, C. W., Daughters, S. B., Nowak, J. A., Lynch, T., Rosenthal, M. Z., & Kosson, D. (2003). Examining the inventory of interpersonal problems as a tool for conducting analogue studies of mechanisms underlying borderline personality disorder. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 34*(3), 313-324.
- Locke, K. D. (2010). Circumplex Measures of Interpersonal Constructs. *Handbook of interpersonal psychology: Theory, research, assessment, and therapeutic interventions*, 313.
- Mesken, J., Lajunen, T., & Summala, H. (2002). Interpersonal violations, speeding violations and their relation to accident involvement in Finland. *Ergonomics, 45*(7), 469-483.
- Muran, J. C., Segal, Z. V., Samstag, L. W., & Crawford, C. E. (1994). Patient pretreatment interpersonal problems and therapeutic alliance in short-term cognitive therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*(1), 185-190. doi:10.1037//0022-006x.62.1.185
- Olteidal, S., & Rundmo, T. (2006). The effects of personality and gender on risky driving behaviour and accident involvement. *Safety science, 44*(7), 621-628.
- Öz, B., Özkan, T., & Lajunen, T. (2014). Trip-focused organizational safety climate: investigating the relationships with errors, violations and positive driver behaviours in professional driving. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 26*, 361-369.
- Özkan, T. (2006). The regional differences between countries in traffic safety: a cross-cultural study and Turkish case. University of Helsinki, Helsinki, Finland. (<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/psyko/vk/ozkan/theregio.pdf>).
- Özkan, T., & Lajunen, T. (2005). A new addition to DBQ: Positive Driver Behaviours Scale. *Transportation Research Part F, 8*, 355-368.
- Pincus, A. L., & Ansell, E. B. (2003). Interpersonal Theory of Personality. *Handbook of Psychology*. doi:10.1002/0471264385.wei0509
- Reason, J., Manstead, A., Stradling, S., Baxter, J., & Campbell, K. (1990). Errors and violations on the roads: a real distinction?. *Ergonomics, 33*(10-11), 1315-1332.
- Reimer, B., D'Ambrosio, L. A., Gilbert, J., Coughlin, J. F., Biederman, J., Surman, C., ... & Aleardi, M. (2005). Behavior differences in drivers with attention deficit hyperactivity disorder: The driving behavior questionnaire. *Accident Analysis and Prevention, 37*(6), 996-1004.
- Rimmö, P. A., & Åberg, L. (1999). On the distinction between violations and errors: sensation seeking associations. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 2*(3), 151-166.
- Road traffic injuries. (WHO). Retrieved January 14, 2018, from http://who.int/violence_injury_prevention/road_traffic/en/
- Stern, B. L., Kim, Y., Trull, T. J., Scarpa, A., & Pilkonis, P. (2000). Inventory of Interpersonal Problems Personality Disorder Scales: Operating Characteristics and Confirmatory Factor

Analysis in Nonclinical Samples. *Journal of Personality Assessment*, 74(3), 459-471.
doi:10.1207/s15327752jpa7403_9

Wallén Warner, H. (2006). Factors Influencing Drivers' Speeding Behaviour (Doctoral dissertation, Acta Universitatis Upsaliensis).

Wiggins, J. S., & Pincus, A. L. (1989). Conceptions of personality disorders and dimensions of personality. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1(4), 305.

(n.d.). Retrieved January 14, 2018, from <http://www.trafik.gov.tr/Sayfalar/Istatistikler/Genel-Kaza.aspx>

The data analysis for this paper was generated using Qualtrics software, Version 062017 of Qualtrics. Copyright © 2017 Qualtrics. Qualtrics and all other Qualtrics product or service names are registered trademarks or trademarks of Qualtrics, Provo, UT, USA. <http://www.qualtrics.com>

Summary

Representations of Driver Behaviors on the Interpersonal Circumplex Model

Özge Özer, M. A.

Bahar Öz, Asst. Prof.

Middle East Technical University

Faculty of Arts & Sciences, Department of Psychology

Although driver behaviors were studied in relation to different individual related factors, interpersonal problems are not one of those factors. This seems to be a critical point as traffic environment is a social context in which drivers interact with other road users and reflect their interpersonal problems in their behaviors. In the previous studies, different ways and strategies have been used to investigate interpersonal problems but interpersonal circumplex model offered a balance of comprehensiveness and simplicity, and it helped to build a multidimensional understanding of the interpersonal world. Moreover, in the literature, human factors in driving (i.e., driver behaviors and driving skills) were studied through different models and methods.

However, the distinction between errors, slips and lapses, aggressive and ordinary violations as different types of aberrant driver behaviors had critical impact in driver behavior research. Errors can be defined as “the failure of planned actions to achieve their intended consequences” and slips and lapses as “attention and memory failures”. As different from errors and slips and lapses, violations can be defined as “deliberate deviations from those practices believed necessary to maintain the safe operation of a potentially hazardous system”. On the other hand, there were some other behaviors than aberrant behaviors in everyday driving. The most important motivation in those behaviors was being careful about the traffic environment or other road users and to help and be polite with or without safety concerns. Those kinds of behaviors could be named as “positive driver behaviors”. The aim of the current study was to investigate the relationship between driver behaviors and interpersonal problems and detect the positions of driver behaviors on interpersonal circumplex (IPC). A total of 355 drivers (109 females, 246 male) from different regions of Turkey participated in this study. They were given The Driver Behavior Questionnaire and the Positive Driver Behaviors to Scale to measure aberrant and positive driver behaviors, respectively. They were also asked to complete the Inventory of Interpersonal Problems which was developed based on the IPC and measuring individuals’ problematic or challenging experiences in their interpersonal relationship. Ipsatized data method was used for examining the relationship between study variables and detecting the positions of drivers on the IPC. According to the placement on the IPC space, Aggressive Violations and Ordinary Violations were represented on the ‘low affiliation-high dominance’ quadrant of the circumplex. Moreover, Errors were represented on the ‘low affiliation-low dominance’ quadrant but close to the ‘low affiliation’ vector of the circumplex. Besides, Slips and Lapses were placed very close to ‘low affiliation’ vector and the center of the circumplex. Finally, Positive Driver Behaviors were represented on the ‘high affiliation-low dominance’ quadrant of the circumplex. Results showed that the representation of the driver behaviors-interpersonal problems relationship on the IPC is observed in accordance with the content and definitions of those two concepts. This study was the first to examine and plot the representations of driver behaviors on the IPC space and integrate those two

concepts. Also, to our knowledge this study is the first one to investigate the relationship between driver behaviors and IPC structures. Evidencing the interpersonal problems and aberrant/positive driver behaviors relationship was a theoretical contribution to the literature investigating personality and interpersonal relationships at traffic context. From the practical point of view, the results showed that in preparing intervention programs for the violation and/or error prone drivers, their interpersonal problem types could be considered. The results and implications of the study were evaluated and discussed in detail.

III. Eser İnceleme

Eser İnceleme

Alice Karakterinin Yaşantılarının Mahler'in
Kuramına Göre Ben Gelişimindeki Rolü

Biçe Hazal Özgürdal
Büşra Cansu Doğan
Özge Arıcan
Ezgi Nur Taşın
Beyza Kızılkaya
Merve Topcu
Çankaya Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

Öz

Bu çalışmada Alice Harikalar Ülkesinde ve Aynanın İçinden (devam romanı) romanlarındaki Alice karakterinin Mahler'in *ayrışma - bireyleşme* kuramı ışığında duygu, düşünce ve davranışlarının ben gelişimindeki rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Mahler'e göre yaşamın ilk altı ayı *normal otistik evre* ve *normal ortakyaşamsal evre* olmak üzere iki evreden oluşur. Altıncı aydan sonraki evre ayrışma - bireyleşme evresi olarak değerlendirilmiştir. Ayrışma-bireyleşme evresi; *farklılaşma, alıştırma, yeniden yakınlaşma ve bireyliğin pekişmesi ve coşkusal nesne sürekliliğinin başlangıcı* olarak dört alt evreden oluşmaktadır. Her iki roman da Alice karakterinin rüyaları üzerine kurulmuştur. Bu sebeple, romanlardaki imgeler üzerinden yorumlama yapılmıştır. Bu çalışmada Mahler'in kuramının yanında birçok literatür bulgusundan destek alınarak, özellikle Alice karakterinin bireyleşmesi ve ben gelişimine odaklanılmıştır. Alice karakterinin maceralar boyunca yaşadıkları doğrultusunda bireyleşmesinin tamamlandığı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mahler, ayrışma - bireyleşme, Alice Harikalar Ülkesinde, Aynanın İçinden, ben gelişimi

A Critical Review of “Alice in Wonderland” based on Mahler’s Theory:
The Role of Alice’s Adventures in Self-Development

Bige Hazal Özgürdal

Büşra Cansu Doğan

Özge Arıcan

Ezgi Nur Taşın

Beyza Kızılkaya

Merve Topcu

Çankaya University

Faculty of Arts & Sciences, Department of Psychology

Abstract

In the current paper, it was aimed to understand and conceptualize the role of Alice’s emotions, thoughts, and behaviors in her self-development through Mahler's separation – individuation theory and other relevant literature. According to Mahler, the first six months of life consists of two stages, namely, normal autistic phase and normal symbiotic phase. The stage after the sixth month was considered as separation - individuation phase. Separation - individuation phase consists of four sub-stages differentiation, practice, re-rapprochement and consolidation of individuals and continuity of enthusiastic objects. The novels entitled as “Alice in Wonderland” and “Alice Looking through Glasses” were evaluated for these aim. Both novels are based on the dreams of Alice. Therefore, interpretations are based on symbols or images in the novels. Alice’s self-development and individuation were emphasized. It was thought that Alice approached her separation – individuation throughout her adventures.

Keywords: Mahler, separation - individuation, Alice in Wonderland, Alice Looking Through Glasses, self- development

Alice Karakterinin Yaşantılarının Mahler'in Kuramına Göre Ben Gelişimindeki Rolü

Alice Harikalar Ülkesinde Kitabı Künyesi

Yazarı: Lewis Carroll
Orijinal İsmi: Alice's Adventures in Wonderland
Basım Yılı: 1992
Çevirmen: Tomris Uyar
Ülke: İngiltere
Özgün Dili: İngilizce
Türü: Roman
Sayfa Sayısı: 156
Yayınevi: Can Yayınları

Aynanın İçinden Kitabı Künyesi

Yazarı: Lewis Carroll
Orijinal İsmi: Alice through the Looking Glass
Basım Yılı: 2001
Çevirmen: Tomris Uyar
Ülke: İngiltere
Özgün Dili: İngilizce
Türü: Roman
Sayfa Sayısı: 176
Yayınevi: Can Yayınları

Ben gelişimiyle ilgili en kolay anlatım bireyin "ben kimim?" sorusuna verdiği cevapla açıklanabilir (Atak, 2011). Doğumdan itibaren insanlar benlik gelişimi açısından sürekli bir değişim yaşayabilmektedirler. Kişinin hayatı süresince yaşadıkları ve deneyimledikleri benliğin oluşumunda rol sahibidir (Çevik ve İlhan, 2013). Mahler'e (1968) göre çocuğun ben ve öteki ayrımını yapabildiği seviyeye ulaşması, benlik gelişiminin önemli bir noktası olarak ifade edilmektedir. Mahler, yeni doğan bebeklerin kişilik gelişimlerini analitik kökenli anlatmaktadır. Mahler'e göre nesne (bakım veren) ve özne (bebek) ilişkisi arasında bir ortak yaşam ilişkisi vardır ve bu bebeğin anneye bir olma duygusunun başlamasıyla oluşmaktadır (Mahler, Pine ve Bergman, 2003). Bebek yaşı ilerledikçe bir olma duygusundan arınmakta ve bireyleşmeye başlamaktadır. Bebek bireyleşmek için kendini güvende hissettiği yere kadar anneye arasında optimal bir mesafeye ihtiyaç duymaktadır. Böylece bebek, bir yandan kendi bağımsızlığını geliştirirken diğer yandan annesiyle yakın olma durumunu da korumaktadır. Bebek bu dönemde annesiyle arasındaki ilişkiyi içselleştirmektedir. Mahler, hayatın ilk 36 ayını ayrışma - bireyleşmenin aşamalı bir süreci olarak görmüştür ve buna bağlı olarak normal gelişim basamakları oluşturmuştur (Mahler ve ark., 2003). Ayrışma - bireyleşme döneminin ilk öncülü doğumdan sonra ilk bir ayı kapsayan normal otistik evre, ikinci öncülü ise normal ortakyaşamsal evre olarak adlandırılmaktadır. Son evre ayrışma - bireyleşme evresidir ve dört alt evreden oluşmaktadır (Mahler ve ark., 2003).

Çalışmada Alice Harikalar Ülkesinde ve Aynanın İçinden romanlarındaki Alice karakterinin yaşadığı maceraların Mahler'in kuramı temelinde ele alınması amaçlanmıştır. Kuram ile paralellik gösterdiği düşünülen maceralar üzerinde durulmuş ve Alice'in yaşadıklarından yola çıkarak, Alice'in bireyleşme evresine odaklanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Alice incelenirken ayrışma - bireyleşmenin ilk öncülü olan normal otistik evre ve normal ortakyaşamsal evre özelliklerinden bahsedilmiş, Alice ile ilişkisi kurulurken ayrışma - bireyleşmenin alt evre özelliklerini netleştirmek adına gerekli görüldüğü yerlerde bu öncül evrelerden destek alınmıştır. Ek olarak nesne sürekliliği yorumlanması, nesnelere net olmaması sebebiyle yapılamamıştır. Bu kitapların seçilmesinin nedeni

Alice karakterinin bireyleşmeye olan tutkusunun yoğun bir şekilde gözlemlenebilmesi ve kitapların çocuk romanı olarak yayımlanması dışında yetişkinlere de yönelik olduğunun düşünülmesidir.

Alice Harikalar Ülkesinde: Kitabın Künyesi

Yazarı: Lewis Carroll

Orijinal İsmi: Alice's Adventures in Wonderland

Basım Yılı: 1992

Çevirmen: Tomris Uyar

Ülke: İngiltere

Özgün Dili: İngilizce

Türü: Roman

Sayfa Sayısı: 156

Yayınevi: Can Yayınları

Kitabın İçeriği

Birinci roman olan Alice Harikalar Ülkesinde, Alice ve ablasının bankta otururken Alice'in ablasının dizinde uyuklamasıyla başlamaktadır. Alice, rüyasında yanlarından beyaz bir tavşanın konuşarak, saatine bakarak ve koşarak geçtiğini görür. Alice tavşanın bir deliğe girdiğini fark eder ve tavşanın peşinden gider. Alice kendini pek çok kapının ve bir anahtarın olduğu odada bulur. Anahtar hiçbir kapıya uygun olamayacak kadar küçüktür. Ancak Alice, birçok denemeden sonra anahtarla uygun olan küçük bir kapı görür. Aynı zamanda masanın üzerinde "*beni iç*" yazısı bulunan bir şişe bulur ve şişedeki içeceği içer. Alice'in boyu içeceğin etkisiyle giderek küçülür kapıdan geçebilecek boyuta ulaşır ancak anahtarı masada unutur. Daha sonra, üzerinde "*beni ye*" yazan bir kek bulur. Kekten büyük bir parça yedikten sonra da boyu bir dev kadar uzar. Bu şekilde birkaç denemenin ardından Alice doğru boyuta ulaşır ve kapıdan geçmeyi başarır, daha sonra kendisini Harikalar Ülkesinde bulur. Alice, beyaz tavşanı takip etmeye devam eder; şapkacı ve beyaz tavşanın verdiği çay partisine katılır. Bir süre sonra partiye Beyaz Kraliçe de katılır ve burada Beyaz Kraliçe ile tanışır. Beyaz Kraliçe'nin bir de kız kardeşi Kızıl Kraliçe vardır. Kızıl Kraliçe ve Beyaz Kraliçe tam olarak zıt karakterlerdir. Beyaz Kraliçe, ülkenin iyiliği için çabalayan, iyi bir karakterdir. Kızıl Kraliçe ise, tam tersine bencil, tehditkâr bir karakterdir. Öyle ki, yapılan en ufak bir hatada bile "*uçurun kafasını*" diyebilecek kadar kötüdür. Yönetim sırası Beyaz Kraliçe'de olmasına rağmen, Kızıl Kraliçe ülke yönetimini haksız bir biçimde ele almıştır ve yönetim Kızıl Kraliçe'ye geçmiştir. Ancak Kızıl Kraliçe ülkeyi kötülükle ve tamamen kendi çıkarlarına uygun olacak şekilde yönetir. Artık bir şeyler yapması gerektiğine karar veren Beyaz Kraliçe; ülkeye barış ve iyilik getirmek için yönetimi Kızıl Kraliçe'den almaya karar verir. Bunun için ise Alice'in yardımına ihtiyacı vardır hatta, yönetimi Beyaz Kraliçe'ye verebilecek olan tek kişi Alice'dir (Carroll, 1992; 1998). Beyaz Kraliçe iyiliği imgeler iken, Kızıl Kraliçe ise kötülüğü imgeler. Bu imgelemelerden çalışmanın devamında detaylı olarak bahsedilecektir.

Aynanın İçinden: Kitabın Künyesi

Yazarı: Lewis Carroll

Orijinal İsmi: Alice Through the Looking Glass

Basım Yılı: 2001

Çevirmen: Tomris Uyar

Ülke: İngiltere

Özgün Dili: İngilizce

Türü: Roman

Sayfa Sayısı: 176

Yayınevi: Can Yayınları

Kitabın İçeriği

İkinci roman Aynanın İçinden’de Alice yedi buçuk yaşında bir kız çocuğudur. Alice kedileriyle oyun oynarken adı Kitty olan kedisinin yaptığı yaramazlıkları için ona ceza vereceğinden söz eder. Ailesinin kendisine verdiği cezalar birikirse bütün yıl cezalı olacağından bahseder. Alice’in Harikalar Ülkesine geçişi kedileriyle bu konuşmaları yaparken, odadaki aynanın içinden kendi deyimiyle Ayna - Ev’e geçişiyle başlar. Bu Ayna - Ev, oyun oynadıkları odanın aynasıdır. Fakat eşyalar ters yerleştirilmiştir (tıpkı aynadaki yansıma gibi) ve zaman da ters akmaktadır. Alice ilk olarak anne - babasının burada olmadığını istediği gibi davranabileceğini fark eder, “beni aynadan görmeleri, ama erişmemeleri ne keyifli olacak” diye düşünüp sevinir.

Ayna-Ev’in içinde satranç taşları, Beyaz Kraliçe ve Kırmızı Kral bulunmaktadır ve Alice satranç tahtası üzerinde kraliçe olmak için bir savaşa başlar. Ayna-Ev’den dönmeden önce Alice bahçeye çıkmak ister ve bir tepe görür. Tepeye çıkmak ister ve her deneyişinde patikalar Ayna-Ev’e geri döner. Alice hiç pes etmez ve başka yollar denemeye devam eder. Bu farklı yolların her birinde Alice kendini farklı maceralarda bulur. Konuşan çiçeklerin bulunduğu bir yerde kendi çiçeklerinin neden konuşmadığını sorgular. Alice bu durumu şaşkınlıkla karşılar ve kendi dünyasının farklı olduğundan bahseder. Başka bir macerada Alice çok karanlık bir ormana varır, girmek istemez ama kraliçe olma isteği yüzünden girmeye karar verir. Bu ormandaki hiçbir şeyin ismi yoktur.

Alice hem onların isimleri olmamasına çok şaşırır, hem de kendisinin bir ismi olup olmadığını konusunda tereddüt yaşar. Daha sonra Eciş ve Bücüş ile karşılaşır. Eciş Alice’in sadece Kral’ın düşündeki şeylerden biri olduğunu gerçek olmadığını söyler. Alice “gerçeğim ben” diye ağlamaya başlar. Daha sonra Kızıl Kraliçe ile yola devam eder ve kraliçenin tüm isteklerini, hatta buyruklarını yerine getirir ve ona itaat eder. Bir süre sonra Alice Kızıl Kraliçe’nin dediklerine uymak istemez ve kraliçe olmak ister. Sonrasında Alice “Beyaz Şövalye” ve “Kızıl Şövalye” ile karşılaşır ve onlardan savaşın kurallarını öğrenir. Sonucunda Alice sekizinci kareye gelir ve kraliçe olur. Yanında Alice’e baskı uygulayan Beyaz ve Kızıl Kraliçe vardır. Alice bu baskılara dayanamayıp Kızıl Kraliçe’yi tutup sallar, her şey bulanıklaşır ve Alice uyanır. Bu kitapta Alice yaşadıklarından sık sık ders çıkarttığından ve uyandığında çıkarttığı dersleri uygulayacağından bahseder (Carroll, 2001).

Çalışmanın bundan sonraki kısmında Mahler’in kuramı temelinde Alice Harikalar Ülkesinde ve Aynanın İçinden romanları birlikte ele alınarak Alice karakterinin yaşadıklarının incelenmesi hedeflenmiştir.

Mahler için ayrışma - bireyleşme döneminin ilk öncülü, normal otistik evre olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem doğumla başlayıp ilk bir ayı kapsamaktadır. Bu evrede bebeklerin

daha çok uyuduğunu görürüz. Bu zaman dilimi Alice için hikâyenin başladığı ablasının kucağında uyuduğu zamana denk gelebilir. Alice henüz hayatın farkına varmamıştır. Bu dönem annenin bakım ve ilgisi yeni doğan bebeği zarar gelebilecek iç ve dış faktörlerden korumaktadır. Annenin ulaşılabilir olmadığı durumlarda ilerleyen dönemlerde panik tepkiler ve tedirginlik durumları görülebileceği ön görülmüştür (Mahler ve McDevitt, 1980). Ek olarak, Alice'in hikayenin ilerleyen dönemlerinde yabancılar karşısında ağlama ve gerginlik gösterme gibi tepkiler verdiği görülmektedir. Bu tepkilerin, Alice ve annesinin istenilen düzeyde bağ kuramadığının göstergesi olabilir. Normal otistik evrede anne bir yandan yeni doğanı iç ve dış zararlardan korurken bir yandan da bedensel algıların dışarıya yönelmesine katkıda bulunur. Bu durum yeni doğanın dış dünyayı keşfetmesini sağlamaktadır (Mahler ve McDevitt, 1980). Alice'in tüm maceralarında dış dünyayı keşfetme isteğini net bir şekilde görüldüğü söylenebilir. Hikâyenin uyuduğu süreçte geçmesinin normal otistik döneme işaret ettiği, Alice'in dış dünyayı keşfetme isteği karşısında iç ve dış uyaranlara ve bu uyaranların yaratacağı panik ve tedirginlik açısından koruyucu rolü olduğu düşünülmüştür.

Ayrışma - bireyleşme döneminin ikinci öncül evresi ise normal ortakyaşamsal evredir. Bu evrede bebek, bakım veren kişiyi yavaş yavaş algılamaya başlamaktadır. Dış dünyaya bağlı olduğunu algılayan bebekler, dikkatlerini zaman zaman dış dünyaya yöneltmektedirler ancak en çok anne ve annenin ilgili olduğu şeylere odaklanmaktadır (Vahip, 1993). Anne ile bir olma arzusuna sahiptir. Bu dönemin en belirgin özelliği, bebeğin anne ile duygusal bir bağ oluşturma yetisi kazanması olarak görülmektedir. İlerleyen zamanlarda oluşturulacak ilişkilerdeki bağ kurma yetisi anneye oluşturulan duygusal bağ yetisi ile ilişkilidir. Bu dönemin sorunsuz bir şekilde atlatılması bir sonraki dönem yani ayrışma - bireyleşme döneminde bebeğin bakım verenden ayrılmasının kilit noktasını oluşturmaktadır (Mahler ve McDevitt 1980). Hikâyede, Alice'in neyle karşılaşacağını bilmediği halde önünde durduğu ve harikalar ülkesine giden kapının dış dünyayla arasında bir engel oluşturduğunu görmek mümkündür. Bu kapının, bebeğin iç ve dış dünyasını ayıran bir işlevi olduğu söylenebilir. Bu engeli aşması için ise uygun şekilde, yeteri kadar ve dengeli bir şekilde beslenmesi, aynı zamanda diğer ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. İhtiyaçları giderilen bebeğin dış uyaranlara yönelmesi, annenin ilgili olduğu dış dünyadaki uyaranları keşfetmesi ve anne ile bağ kurma yetisine hizmet etmesi beklenmektedir. Bu süreçte ihtiyaçlarını ve engellenmişliğini ağlayarak ifade eden Alice yeterli kaynaklara sahip olduğunda bu engeli aşabilecek ölçülere kavuşabilir ve keşif süreci böylece başlar. Bu dönem yeni doğanın uyanık hayatının odağı ve dengeleşime ulaşmak için gösterdiği sürekli çabadır. Annenin bakımının sağladığı doyumlar, bebeğin deneyiminin zamanla "haz veren" / "iyi" niteliğiyle, "acı veren" / "kötü" niteliği arasında ayırım yapmasına yardımcı olur (Mahler ve Gosliner, 1955). Daha sonra oluşacak bölünme mekanizmasının temellerinin atıldığı söylenebilir. Bölme mekanizması duyguları, yaşanan olayları veya insanları bölerek algılama savunmasıdır. Kişi bölmeleme yaptığında çatışma halindeki durumları aynı anda yaşayabilir (McWilliams, 2009). Kişi veya olay, sevgi ya da nefret ilişkisi içerisinde karıştırılmaz ve dönüşümlü olarak mutlak iyi ve mutlak kötü olarak düşünülür (Mahler ve ark., 2003). Beyaz Kraliçe ve Kızıl Kraliçe olarak bahsedilen iyi ve kötü imgeleri Alice'in anne temsili olarak düşünülmüştür. Alice'in de annesini mutlak iyi ya da mutlak kötü olarak kabul etmediği ve annesini Beyaz ve Kızıl Kraliçe olarak böldüğü görülmüştür. Burada Beyaz Kraliçe Alice'in temel gereksinimlerini karşılayan, onunla ilgilenen anne iken; Kızıl Kraliçe onun fiziksel ya da duygusal gereksinimlerini karşılamayan bir anne

modeli değildir. Burada Alice'in annesini kötü yani Kızıl Kraliçe olarak ayırdığı nokta, annesinin onun ayrı bir birey olmasını kısıtlayan yönleridir. Bölme mekanizmasının, bu noktada iyi anneden ihtiyaç duyduğu bakımı sağlarken; merak duygusuna karşın kendisini kısıtlayan kötü anne ile savaşıyor dış dünyayı keşfine olanak sağladığı için ayrışma ve bireyleşme sürecine hizmet ettiği düşünülmüştür.

İlk evre olan farklılaşma evresinin, beş ve dokuz ay arası zaman diliminde görüldüğü bilinmektedir. Bu dönemde bebeğin etrafına karşı bir merak içerisinde olduğu söylenmektedir. Bebek dış dünyayı keşfetmeye başlamakta ve bununla birlikte dış dünyaya karşı bir farkındalık kazanmaktadır. Bundan dolayı bu dönem için yumurtadan çıkma terimi kullanılmaktadır (Mahler ve ark., 2003). Alice'in beyaz tavşanı takip edip onun ardından tavşanın girdiği deliğe hiç tereddüt etmeden girmesi, neyle karşılaşacağını bilmediği halde Harikalar Ülkesi'ne giden kapıdan geçmesi, ne olduğunu bilmediği yiyecekler ve içecekleri tüketmesi görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda Alice karakterinin çok meraklı bir yapıya sahip olduğu ve çevreyi keşfetme davranışlarının olduğu gözlemlenmiştir. Çevreye karşı aşırı merak hali artık anneyle ayrışmaya başladığının göstergesi olarak görülmektedir (Mahler ve McDevitt, 1980). Farklılaşma evresinde görülmeye başlanan bir diğer davranış ise bebeğin yabancılara verdiği tepkilerdir. Yabancılara verilen tepkilerin Mahler'in kuramının ikinci öncülü olan normal ortakyaşamsal evrede anne ve bebek arasındaki kurduğu ilişkiyle alakalı olduğu düşünülmektedir. Normal ortakyaşamsal evrede anne ile iyi bir ilişki geliştirememiş bir bebekte yabancılara karşı olumsuz keşfetme davranışı gözlemlenmektedir. Bu evredeki bebeklerde, yabancı kişi ve durumlara karşı tepki gösterme davranışı görülmektedir (Mahler ve McDevitt, 1980). Alice'in karşılaştığı zorluklarda sürekli ağlaması yabancılara tepki göstermesi ile bağdaştırılabilir. Alice'in nesneyle ilişkisinin dengeli olmadığı, yaşadıklarına ağlayarak tepki vermesinden ve keşfetme arzusu olmasına rağmen keşfetme davranışları sergileyememesinden yola çıkarak düşünülmüştür. Örneğin, Alice Harikalar Ülkesi'ne gittiğinde kendini anlatamadığı durumlarda ya da en ufak bir zorlukla karşılaştığında ağlamaya başlamaktadır. "Beni ye" etiketli keklerden fazlaca yiyip bir dev boyutuna gelene kadar büyüdüğünde, bu durumun onda yarattığı şok etkisi ile saatlerce ağlamakta ve "beni iç" etiketli şuruplardan içip küçüldüğünde de ağladığı zaman oluşan su birikintileri minik bir gölet oluşturmaktadır. Alice küçüldüğünde bu göletin içinde boğulacak duruma gelmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda Alice'in yalnız başına, bilmediği bir ortamda yaşadığı sıkıntılara verdiği aşırı tepkiler yabancılara karşı veya yabancı bir ortamda tolere edebileceğinden daha fazla gerginlik yaşadığı için verdiği düşünülmektedir. Ayrıca, bu evrede gözlemlenen yabancı kaygısına karşın merak duygusunun olması ve keşfetme isteği bölme mekanizmasına örnek verilebilir. Bölmeleme, Alice'in zarar görmeye yönelik kaygısına rağmen merakını yaşatmasına neden olur. Bu sayede deneme - yanılma davranışlarını gösterebildiği ve sürdürebildiği söylenebilir.

Ayrışma - bireyleşme döneminin ikinci alt evresi alıştırma evresidir. Bu dönem dokuz ve on beşinci aylar arasında görülmektedir. Bu dönemde bebeğin bakış açısı değişmekte, davranışlarının daha amaca yönelik olduğu görülmektedir. Bebek anneyle optimal mesafe bırakarak uzaklaşmaya başlamaktadır. Bebeğin anne ile güveni sağladıktan sonra uzaklaştığı, ancak tekrar annenin yanına döndüğü gözlemlenmektedir. Bebeğin anneye olan yaklaşma ihtiyacı, yakıt ikmali olarak tanımlanmaktadır (Mahler ve ark., 2003). Alice'de görülen yakıt ikmali romandan çıkarımlar yardımıyla şu şekilde gözlemlenmiştir: Alice romanın pek çok yerinde kendi kendine konuşmakta, kendine kızmakta, hatta kendini yumruklamaktadır. Örneğin, "hadi hadi böyle ağlamanın ne

yararı var' ... 'hemen sussan iyi edersin' ... 'kendine bak da utan, senin gibi koskoca bir kız, böyle ağlar mı, kes diyorum sana'" (Carroll, 1992). Bu yakıt ikmal Alice üzerinden şöyle değerlendirilmektedir: Anneyi kendi içinde içselleştirdiği, herhangi bir sorun veya karşılaştığı yabancı kişi ve nesnelere karşı kendi kendini telkin ederek yakıt ikmalini bu yol ile sağladığı görülmektedir. Bu davranış ile de annesiyle olan ilişkisini taklit ettiği söylenebilir.

Alıştırma evresinde gözlemlenen bir diğer nokta ise narsisizmin ortaya çıkmasıdır. Narsistik yapıdaki temel eksikliğin anne - çocuk ilişkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Mahler ve ark., 2003). Bebeklik dönemi olarak tanımlanan 0 - 2 yaş, çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal açıdan en hızlı geliştiği dönemdir. Bu nedenle, bu dönemde çocuğun sadece fiziksel gereksinimlerinin giderilmesi yeterli değildir (Tüzün ve Sayar, 2006). Narsisizmin oluşmasında etken faktörlerden biri ailenin çocuktan çok fazla bir beklenti halinde olması olarak görülebilir. Bu durum çocuğun yapamayacağı şeyler konusunda hedef konulması olarak örneklenebilir. Bu hedefler karşısında çocuk stresli ve kaygılıdır. Bundan dolayı çocuk olduğundan daha farklı görünmeye çalışır ve rol yapma ihtiyacı hissetmektedir (Tarhan, 2012). Alice'in kendi kendisine konuşmasında annesi ile ilişkisini taklit ettiği varsayımı üzerinden ilerlendiğinde, Alice'in gelişiminden öncesi bir dönemde kendisini olumsuzlayarak yatıştırma öğrendiği ve gerginlik sırasında ihtiyaç duyduğu yakıt ikmalleri boyunca bu durumu pekiştirdiği söylenebilir. Ayrıca romanda Alice, arkadaşı Mabel'i pek çok açıdan ağır bir şekilde eleştirmektedir. "Eh, belli artık ben Mabel'im... Demek gidip o daracık evde oturacağım, oynayacak oyuncaklarım olmayacak" ve "Hayır ben Mabel de olamam, çünkü ben çok şeyler biliyorum, onusa bildiği şeyler öyle az ki." (Carroll, 1998). Romandan alıntılanan bu kısımlarda görülebileceği gibi Alice, Mabel'in yaşadığı evi kendi eviyle kıyaslamakta ve asla onun yaşadığı gibi bir evde yaşayamayacağını belirtmektedir. Aynı zamanda Mabel'i bilgi yeterliliği açısından da eleştirmektedir. Bu örnekte ise Alice'in annesinin yetersizlik olarak tanımlanmış olabileceği konularda annesini taklit ederek başa çıkmaya çalıştığı düşünülmüştür. Narsistik yapılar annenin bu tutumuna bir savunma olarak "büyüklenmeci kendilik" geliştirirler (Kernberg, 1975). Alice'in yabancı olan karşısındaki tutumu, bakım veren ile ilişkisinin bir yansıması olarak ele alındığında bakım vereninin de narsistik özellikler gösteriyor olabileceği kanaatine varılmıştır. Bakım verenin çocuğa mükemmeliyetçilik yüklediği varsayılabilir. Bu durumun çocuğun "sorun bende mi?" diye düşünüp kendisine kızmasına sebep olduğu düşünülebilir. Bu bilgilerden ve örneklerden yola çıkarak, Alice ve nesne arasındaki ilişkinin beklenen şekilde ilerlemediğini öngörebiliriz. Yetersiz sayılabilecek bu ilişkiden ötürü Alice'in büyüklenmeci kendilik geliştirmiş olabileceği, büyüklenmeci kendiliğinin "iyi annenin" bir uzantısı olabileceği ancak yabancı gerilimi yaşadığı zamanlarda yakıt ikmal ihtiyacı sırasında "kötü annenin" taklit edilmesi ile ayrışmanın zorlaştığı bir kısır döngünün takip ettiği söylenebilir.

15. ve 24. ayları kapsayan, ayrışma - bireyleşme döneminin üçüncü alt evresi yeniden yakınlaşmadır. Bu dönemde çocuk hem dünyayı keşfetmek istemektedir hem de bunun için anneden ayrılması gerekmektedir. "Nasıl oluyor da hepimiz bu kadar güzel konuşabiliyorsunuz?" ... 'Bahçede benden başka birileri var mı?' ... 'Benim gibi mi?'" (Carroll, 2001) cümlelerinden yola çıkarak, Alice'in yaşadığı maceralar sırasında karşılaştığı tüm karakterler ile olan diyalogları, onlara sürekli sorular sorması, bu yolla ortamı keşfetme ve merakını giderme isteğinin yanı sıra kendisiyle bir karşılaştırma, ortamda kendine bir benzerlik yaratma, bulma ve katma ihtiyacı içinde olduğu ve bu alt evre özellikleri ile benzerlik gösterdiği

düşünülmektedir. Ayrıca bu dönemde bebeğin anneye ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır. Bebek bu dönemde anneye yaklaştıkça annenin kendisini yutacağını düşünmektedir ve bu düşünce yutulma korkusu olarak tanımlanmıştır (Mahler ve ark., 2003). “Kimsenin tutsağı olmak istemiyorum ben Kraliçe olmak istiyorum.” (Caroll, 2001) cümlesinin Aynanın İçinden kitabında birçok kez geçtiği görülmektedir. Tutsak olmak birinin esiri olup kendi kararlarını verememek, kişiliğini sergileyememek olarak düşünüldüğünde bu alt evrede görülen yutulma korkusuyla benzerlik göstermektedir. Yürümeyle birlikte hareket kapasitesi artan ve sembolik düşünebilme yetisinin başlamasıyla bebekte kendini fark etme, farklı olduğunu düşünme yetisi kazanılmaktadır (Mahler ve McDevitt, 1980). Çocuğun konuşmaya başlamasıyla birlikte daha amaçsal oyunlar gözlemlenmekte ve zaman algısının geliştiği görülmektedir (Mahler ve ark., 2003). “... Alice bunları diyecekken, şişler birden küreğe dönüştü, kendini küçük bir sandalda, iki kıyı arasından süzülürken buldu...” (Caroll, 2001) cümlesinden yola çıkarak Alice’in, işlevine göre oyundan sembolik oyuna geçmiş olduğu ve amaca göre oyunu oluşturduğu söylenebilir. Piaget’e (1962) göre sembolik oyun modelinde -mış/-miş gibi oyun oynama ve ikame nesnelere kullanımı bulunmaktadır. Şişlerin (ikame nesnesinin) küreğe dönüşmesi Alice’in yolculuğunda sandalı kullanabilmesinin tek yoludur. Bu sebeple Alice amaca yönelik düşünmüş ve sembolik olarak şişleri kürek olarak kullanmış ve oyunu, dolayısıyla rüyasını kurgulamıştır.

Yeniden yakınlaşma evresinde çocukta görülen belirgin durumlardan bir diğerinin ise çocuğun cinsel farklılıkları görmeye başlaması olduğu söylenmektedir. Cinsel farklılıkları görme, çocuğun kendi beden farkındalığı kazanmasının önemli bir faktörü olduğu düşünülmektedir (Mahler ve McDevitt, 1980). Alice ile ilgili yapılan önceki araştırmalarda Alice’in rüyaları Freud’un psikanalitik kuramına göre açıklanmıştır. Freud’a (1996) göre, rüya bilinçaltının etkisi altındadır ve bunların çoğu cinsellikle ilgilidir. Bu rüyalar, cinsel dürtü ve isteklerimizin üstü kapalı bir biçimde giderilmesini sağlar. Alice’in boyunun uzamasının penise imrenme olarak yorumlandığı; Alice’in büyüyüp küçülen bedeninin penisin masturbasyon ve cinsel ilişki esnasında uğradığı değişiklikleri temsil ettiği ve sıkça geçen anahtar - kilit ile cinsel birleşmenin sembolize ettiği söylenebilir (Millikan, 2011). Öte yandan Alice’in büyüyüp küçülmesi, Alice’in vücudundaki değişimleri anlamlandırmaya çalışması şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla bu durum sadece çocuğun kendi bedenini yeni yeni keşfetmeye başlamasıyla uğradığı fiziksel değişikliklere şaşırması olarak da yorumlanabilir (Fromm, 1991).

Ayrışma - bireyleşme döneminin son alt evresi bireyliğin pekişmesi ve coşkusal nesne sürekliliğidir. 24. ve 36. aylar arasında görülen bu dönem, iki ana amaç doğrultusunda ilerlemektedir. Birincisi, belli bir birey olma niteliğinin kazanılması olarak vurgulanmaktadır. İkincisi ise nesne sürekliliğine ulaşmaktır (Mahler ve ark., 2003). Winnicott’a (1998) göre çocuk ilk etapta zamanda ve mekânda dağınık tecrübeler yaşamaktadır ve bütünleşmemiştir. Bu tecrübeler kendiliğin temellerini oluşturur. Kendiliğin bütünleşmesi, gelişmesi annenin oluşturacağı çevreyle gerçekleşmektedir. Alice hem birinci hem ikinci kitapta sıkça kendisiyle ve adıyla ilgili “‘Gerçeğim ben!’ dedi Alice, ağlamaya başladı. ‘Ağlamakla gepgerçek olamazsın,’ diye atıldı Bücüş, ‘ağlanacak bir şey yok.’ ‘Gerçek olmasaydım,’ dedi Alice gözyaşları arasında gülerek, her şey öyle saçmaydı ki, ‘ağlayamazdım bile.’” (Carroll, 2001) gibi diyaloglar içinde bulunmuştur. Adının Alice olduğunu hatta diğer nesnelere de kendilerine ait adları olması gerektiğini sık sık söylemektedir ve bu şu şekilde örneklenebilir: “‘Peki kendilerine seslenildiğinde anlamıyorlarsa bir ad taşımanın ne yararı var?’ ‘Onlara yararı yok tabii,’ dedi

Alice, ‘ama herhalde bu adları koyanlara yararı dokunuyordur. Dokunmasaydı, her şeye neden bir ad takılındı ki?’” (Carroll, 2001). Kendi adıyla ve etrafında ki nesnelere adlarıyla ilgili sürekli sorgulama içerisinde olması, Alice’in kafasında kendilikle ilgili soruların olduğuna işaret edebilir. Bu açıdan bakıldığında Alice ve annesi arasındaki bu kucaklayıcı çevrenin beklenen şekilde oluşmadığı düşünülebilir. Diğer bir yandan, Alice’in birey gelişimine bakıldığı zaman, eleştirilmekten hoşlanmayan bir yapıya sahip olduğu ve hem eleştirilmemek hem de merakını gidermek için ardı arkası kesilmeyen sorulara başvurduğu görülmektedir. Alice’in maceraları boyunca sorduğu sorular, onu yeni meraklara sürüklemekte ve Alice’in yeni tecrübeler kazanmasını sağlamaktadır. Bu durum Alice’in birey olma yolunda ilerlemek istemesi olarak yorumlanabilir. Alice maceraları boyunca her türlü içecek ve yiyecekleri hiç düşünmeden yemiştir ve içmiştir, farklı yollar denemekten hiç vazgeçmemiştir.

Normal ortakyaşamsal evrede anne ile duygusal bir bağ oluşturma yetisi, sonraki ilişkilerdeki bağ kurma yetisi ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Mahler ve McDevitt, 1980). “Eski odadaki kadar ısınacağım burada belki daha çok, ne de olsa burada beni ateşin başından kovacak kimse yok. Beni aynadan görmeleri, ama erişememeleri ne keyifli olacak!” (Carroll, 2001) Aynanın İçinden romanında geçen bu cümlelerden Alice ve bakım vereni ya da ailesiyle ilgili birkaç yorum yapılabilmektedir. Ebeveynlerinin koruma içgüdüleriyle Alice’i ateşin yanından almak istedikleri düşünülmüştür. Güvenli bağ kuran çocukların duygusal ve fiziksel ihtiyaçları ebeveynleri tarafından cevaplanır (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bu durumda Alice’in ailesiyle kurduğu ilişkinin güvenli bağlanma temelinde olması gerekmektedir. Öte yandan Alice’in ateşin yanından kovulduğunu düşünmesi bu düşünceyi desteklemez niteliktedir. Güvensiz bağlandığı düşünülen Alice’in ailesinin ona karşı tutumunun otoriter olduğu düşünülmektedir. Alice’in burada kendisine sürekli müdahale edilmesinden rahatsız olduğu ve bakım vereni ya da ailesinden uzak olmasının ona keyif verdiği söylenebilir. Otoriter ebeveynler çocuk üzerinde yüksek kontrol sağlamak isterlerken çocuk ile ilişkilerinin yeterli sıcaklıkta olmadığı söylenmektedir. Otoriter stile sahip ebeveynler çocuklarını dış dünyaya karşı teşvik ederken çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına karşı duyarsız kaldıkları ve katı bir disipline sahip oldukları ifade edilmektedir (Hubbs-Tait, Kennedy, Page, Topham ve Harrist, 2008). Ayrıca Aynanın İçinden adlı romanda Alice birçok kez bakım vereni tarafından cezalandırıldığını ifade etmiştir: “İşte sana üç suç Kitty, daha hiçbirinin cezasını çekmedin. Biliyorsun, bütün cezalarını çarşamba haftasına saklıyorum. Ya benim bütün cezalarımı biriktirselerdi!” dedi Alice kediden çok kendine söylercesine. ‘Bir yılın sonunda ne yaparlardı? Hapse gönderilirdim herhalde, günü geldiğinde. Ya da, hımm düşünüyem, diyelim her ceza, akşam yemeği yememek olsaydı. O zaman o berbat gün gelip çattığında bir anda elli akşam yemeğinden birden yoksun kalırdım!” (Carroll, 2001). Otoriter ebeveynliği çocuklarının gelişimi için gerekli gören anne babalar, otoriter tutumun çocuklarının kendilerini ifade etmesine engel teşkil etmesi sebebiyle çocuklarının bireyleşmesini ketyebilirler (Aksoy ve Kılıç, 2009). Nesnenin ebeveynleri tarafından suçlu, korkmuş hissettirilmesi sonucu öznenin hedefe dönüşmesi (nesne tarafında fazla korumacı aynı zamanda yıkıcı tutuma maruz kalması) yansıtma olarak ifade edilmiştir (Ogden, 1979). Çocukların cezalandırılması ve öfke duygularının bastırılması (Atak, 2011) onlarda yansıtmanın sonucu olarak saldırganlık yaratabilir. Bu bağlamda cezalandırıcı ebeveyn ile kurulan bağın, diğer nesnelere kurduğu ilişkileri olumsuz etkilediğine ve saldırganlık ile ilişkisine Alice’in papatyalarla olan diyalogu örnek gösterilebilir.

Alice konuşan çiçeklerin bulunduğu yerdeyken onlarla sohbete başlar. Kendi çiçeklerinin neden

konuşmadığını merak etmektedir. Konuştukça, tüm çiçeklerin kendilerinde güzel bulduğu özelliklerin farklı olduğunu fark etmektedir. Gül rengi önemserken, Pars-zambağı şekle önem verdiği için bahseder. Alice bu farklılıklar karşısında gergin hissetmektedir. Alice'in merak ile beslenen sorgulayıcı özellikleri, farklılıkları görmesini ve yeni keşifler yapmasını sağlamasına rağmen işleyen bölme savunması, Alice'in papatyanın da diğerleri gibi bir çiçek olduğunu kabul etmesinin önüne geçmektedir. Bu savunma, aynı zamanda "iyi" ve "kötü" ben temsillerinin sürdüğüne de işaret etmektedir. Alice'in de ayrışma - bireyleşme sürecinde olan bir çocuk olması ancak kendine has özellikleri ile diğer çocuklardan ayrışması; Gül, Pars-zambağı ve papatyayı birer çiçek yaparken renk ve şeklen farklı olarak birbirilerinden ayrışmalarına benzemektedir. Bu sohbet süresince, Alice'in kendinden zayıf gördüğü, kendisine karşı koyamadığını düşündüğü canlılara ceza verme isteği papatyalar üzerinden görülmüştür. Tehdit edilen papatyalar, Alice'in bölünmüş kendiliğinin "kötü" temsilinin papatyaya yansıtılması olarak düşünülebilir. Yansıtılan "kötü" benin, Alice'in annesini, "Aldırma!" dedi Alice yatıştırıcı bir sesle, sonra yine bağırma başlanan papatyalara doğru eğilerek, 'Dilinizi tutmazsanız, sizi koparırım!' diye fısıldadı." (Carroll, 2001) diyerek yeniden taklit ettiği ve içselleştirdiği cezalandırıcı ebeveyni saldırgan davranışlar ile pekiştirerek sürdürdüğü söylenebilir. Öznenin özdeşim nesnesi ile doğumundan itibaren bir ilişki içerisinde olduğu düşünülürse, nesnenin yapısal özelliklerinin öznenin hayatı boyunca yaşadığı olaylara çözüm aramasında veya kaygı geliştirmesinde büyük rol oynadığı söylenmiştir (Eremermiş ve ark., 2009). Alice'in eleştiri almak gibi gerçek hayatta başa çıkmakta zorlandığı durumları oyun yolu ile yeniden kurguladığı ve bu yolla tüm güçlülük sağladığı düşünülmektedir. Maceraları ve oynadığı oyunlar sırasında kendisi ebeveyn gibi davranmakta ve kendisinin cezalandırıldığı gibi o da oyunda ceza verip, tehdit etmektedir (Topcu, kişisel görüşme, 10 Nisan 2017). Alice'in nesne ile kurduğu özdeşim sonucu nesneyi temsil eden kraliçe gibi olmak istemesi, yanı sıra gücünün yettiği canlılara karşı öfkeli ve saldırgan davranışlar gösteriyor olması nesne ile kurduğu ilk ilişkiye bağlı olarak ileriki yaşantısının aynı paralellikte şekillendiği olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda, bu karşı gelme davranışı çocuğun kendi istemediklerini söyleyebilmesi durumunda benlik gelişimi, kimlik kazanımı için olumlu bir adım olduğu ve bu alt evrenin önemli özelliklerinden özerklik isteğine hizmet ettiği söylenmektedir (Mahler ve ark., 2003). Bu dönemki çocuklarda büyüklere karşı gelme, kendi istediklerini yaptırma davranışlarının söz konusu olduğu gözlemlenebilir. Alice Harikalar Ülkesinde romanında özerklik isteği ve karşı gelme davranışıyla beraber Alice'in kendi istediğini yaptırması şöyle örneklenebilir: "Jüri kararını versin," buyurdu. 'Hayır!' diye atıldı Kraliçe. 'Önce hüküm yerine getirilsin, sonra karar verilsin.' 'Ne saçma sapan şeyler!' diye bağırды Alice. 'Önce hüküm yerine getirilecekmiş!' 'Dilini tut!' dedi Kraliçe; öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. 'Tutmayacağım işte!' dedi Alice." (Carroll, 1992).

Otoriter ebeveynlerce yetiştirilen çocuklar bir süre sonra otoriteye karşı çekingen, kendinden istenileni fazlasıyla yerine getiren, kendilerinden güçsüzlere karşı saldırgan, otoritenin baskısı kalktığında isyankar davranan ve kural tanımayan kişilik geliştirilebilirler. Otoriter ebeveynliği çocuklarının gelişimi için gerekli gören anne ve babalar, çocukların kendilerini ifade etmesine engel teşkil edebileceğinden çocukların bireyleşmesini ketleyebileceği gibi, çocuğun merak duygusuna karşın kendisini kısıtlayan kötü anne ile savaşıarak dış dünyayı keşfine olanak sağladığı için ayrışma ve bireyleşme sürecine hizmet ettiği belirtilmiştir. Alice'in hikâye boyunca bir yandan otoriteye uyumlu davranırken başka bir yandan da otoriteyi kabul etmeyen davranışlar

sergilediği gözlemlenmiştir. Alice'in otoriteye uyumlu davranışlarının nesneden bakım almasını sağlarken; keşfetmeye yönelik merakının ise nesnenin uygun görmediği davranışlar olarak algılandığı ve savaşılarak dış dünyanın keşfine hizmet ettiği düşünülmüştür.

Bireyliğin pekişmesi ve coşkusal nesne sürekliliği evresinde çocuklarda; hayal kurma, sözel iletişim yeteneklerinde artış, yaşanan olayları değerlendirebilme gibi birçok bilişsel işlevin geliştiği gözlemlenmektedir. Çocuğun konuşmaya başlamasıyla birlikte daha amaçsal oyunlar gözlemlenmekte ve zaman algısının geliştiği görülmektedir (Mahler ve ark., 2003). Alice'de ise, yaşadıklarının rüya olduğunu fark etmesi, böylece gerçek hayattaki zaman algısına sahip olduğunun düşünülmesine yol açmıştır. Yaşadığı olaylardan ders çıkarması ve uyandığında bu sonuçları gerçek hayatında uygulayacağını dile getirmesi de amaca yönelik çıkarımlarda bulunduğu işaret etmektedir.

Çalışmada yapılan incelemelerin özeti olarak, Mahler'in kuramı ışığında Alice karakterinin ayrışma - bireyleşme dönemi incelenmiş ve literatür bilgisiyle desteklenen bu incelemeler sonucunda Alice'in ayrışma - bireyleşme dönemini beklenen yönde tamamladığı çıkarımı yapılmıştır. Alice'in bireyliğinin pekişmesi açısından ele alındığında, Alice rüyalarının başlangıcında Harikalar Ülkesini yabancılamış ve karşılaştığı karakterlerden korkmuş, sonrasında yavaş yavaş uyum sağlamaya başlamış, uyum sağladıktan sonra kraliçe olma isteği içine girmiş ve birçok maceraya korkusuzca atılmıştır. Sonuç olarak, Alice karakterinin duygu, düşünce ve davranışları göz önünde bulundurulmuş, çalışma buna yönelik şekillendirilmiştir.

Bu çalışmada bazı kısıtlamalar ve bu kısıtlamalar doğrultusunda gelecek çalışmalar için öneriler bulunmaktadır. Okunan kitaplar Türkçe yazılmamış olup kitapların çevirileri okunmuştur. Yazarın asıl anlatmak istediği duygu ve düşüncenin, çeviri kitapta verilmek istenen duygu ve düşüncenin anlaşılmasında yetersiz olabileceği düşünülmüştür. Gelecek çalışmalar için kitabın çeviri yanında anadilinde de okunup Alice'in ve diğer karakterlerin duygu düşüncelerinin netleşmesi açısından daha yararlı olacağı önerilmektedir. Ayrıca Alice Harikalar Ülkesinde romanı iki farklı yayından okunmuştur, yapılan yorumların bu noktada farklılıklara sebep olacağı düşünülmektedir. Alice karakterinin yaşı Alice Harikalar Ülkesinde romanında belirsizken, Aynanın İçinden romanında Alice'in yaşı yedi buçuk olarak belirtilmiştir. Bundan dolayı Alice Harikalar Ülkesinde romanında Alice'in yaşı tahmini olarak değerlendirilmiş ve bu tahmine göre yorumlama yapılmıştır. Okunan kitaplarda anne ve baba bilgisi net olarak verilmemiştir. Bu sebeple Alice'in ben gelişimi incelenirken aile bağlarıyla direkt bir ilişki kurulamadığı için bu ilişkinin yordanılmasında zorlanılmıştır. Ayrıca gelecek çalışmalar için Alice Harikalar Ülkesinde ve Aynanın İçinde filmlerinin izlenmesinin karakterin daha iyi değerlendirilmesinde etkili olabileceği düşünülmüştür. Filmlerde verilen anne ve baba bilgisinin, Mahler'in kuramı ile ilişki kurmak açısından daha verimli olacağı düşünülmektedir. Romanlar gerçek hayat üzerinden değil rüyalar üzerinden ilerlediği için çalışma boyunca Alice'in yaşadıkları sembolik düzeyde değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Son olarak, Mahler'in kuramında açıkça belirtilen özne ve nesne ilişkisi bu çalışmada, her iki romanda da nesnelere değişken olması sebebiyle planlandığı doğrultuda kurulamadığı için yorum yapılırken zorlanılmıştır. Buradan yola çıkarak gelecek çalışmalarda tek bir nesne seçilmesi inceleme ve yorumlama açısından daha anlaşılabilir olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ainsworth, M. S., ve Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4), 333-341.
- Aksoy, A. B., ve Kılıç, U. P. Ş. (2009). Asya kültürlerinde ebeveynlik stilleri ve uygulamaları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 14-25.
- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163-213.
- Carroll, L. (1992). *Alice harikalar ülkesinde*. (T. Uyar, Çev.) Ankara: Can Yayınları.
- Carroll, L. (1998). *Alice harikalar ülkesinde*. (K. Bruian, Çev.) Çağdaş Yayıncılık.
- Carroll, L. (2001). *Aynanın içinden*. (T. Uyar, Çev.) Ankara: Can Yayınları.
- Çevik, A., ve İlhan, R. (2013). Önyargıların psikolojisi: Psikodinamik bir gözden geçirme. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, (1), 50-65.
- Eremiş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Büküşoğlu, N. D., Altıntoprak, E., Bildik, T., ve Çetin, S. K. (2009). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20, 14-21.
- Fromm, E. (1991). *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırlılığı*. (A. Arıtan, Çev.) İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Freud, S. (1996). *Beş konferans ve psikanalize toplu bakış*. (K. Şipal, Çev.) İstanbul: Cem Yayınları.
- Hubbs-Tait, L., Kennedy, T. S., Page, M. C., Topham, G. L., ve Harrist, A. W. (2008). Parental feeding practices predict authoritative, authoritarian, and permissive parenting styles. *Journal of the American Dietetic Association*, 108(7), 1154-1161.
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Mahler, M. S. (1968). *On human symbiosis and the vicissitudes of individuation*. New York: International Universities Press.
- Mahler, M. S., ve Gosliner, B. J. (1955). On symbiotic child psychosis: Genetic, dynamic and restitutive aspects. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 10(1), 195-212.
- Mahler, M. S., ve McDevitt, J. B. (1980). The separation-individuation process and identity formation *The Course of Life*, 1, 395-406.
- Mahler, M. S., Pine, F., ve Bergman, A. (2003). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. (A. N. Babaoğlu, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- McWilliams, N. (2009). *Psikanalitik tanı klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak*. (E. Kalem, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Millikan, L. (2011). *The psychoanalytic approach*.
<https://www.carleton.edu/departments/ENGL/Alice/CritPsycho1.html>
- Ogden, T. H. (1979). On projective identification. *International Journal of Psycho-Analysis*, 60, 357-373.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams, and imitation in childhood*. (G. Gattegno & F. M. Hodgson, Trans.). New York, NY: Norton.
- Tarhan, N. (2012). Stres zekânın düşmanı. <http://www.nevzattarhan.com/stres-zekanin-dusmani.html>

- Tüzün, O., ve Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Vahip, I. (1993). Separation and individuation theory. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 4, 60-66.
- Winnicott, D. W. (1998). *Oyun ve gerçeklik*. (S. M. Tura, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Summary

A Critical Review of “Alice in Wonderland” based on Mahler’s Theory: The Role of Alice’s Adventures in Self-Development

Bige Hazal Özgürdal

Büşra Cansu Doğan

Özge Arıcan

Ezgi Nur Taşın

Beyza Kızılkaya

Merve Topcu

Çankaya University

Faculty of Arts & Sciences, Department of Psychology

In this study, it was aimed to investigate the role of Alice’s emotions, thoughts, and behaviors in her self-development through Mahler’s *separation – individuation* theory and other relevant literature. The novels entitled as “Alice in Wonderland” and “Alice Looking through Glasses” were evaluated for these aims. According to Mahler, the first six months of life consists of two stages, namely, *normal autistic phase* and *normal symbiotic phase*. It was claimed that the baby (subject) and the primary caregiver (object) are not differentiated from each other at these stages. The novel starts with the scene in which Alice sleeps in her sister’s arms. This scene can be interpreted as symbolization of Alice’s first six months of her life. During this period, when the primary caregiver who protects the baby from internal and exogenous factors is unavailable, the baby reacts. Alice reacts with frustration and tension to the strangers when her caregiver is absent. In normal symbiotic phase, the baby starts to perceive his/her caregiver. The most important feature of this phase is the emotional bond established between the baby and the caregiver. The stage after the sixth month was considered as separation - individuation phase. Separation - individuation phase consists of four sub-stages which are *differentiation*, *practice*, *re- rapprochement* and *consolidation of individuals and continuity of enthusiastic objects*.

The emotional bond is the key point of baby’s separation from the caregiver at the *separation – individuation* phase. In the first novel, there is a door, which is opened to Wonderland. It is an obstacle between Wonderland and the real world. Although Alice does not know anything about where the door opens to, she still stands in front of the door. The door represents a separation between the baby’s inner and outside world. The first sub-stage of separation – individuation phase is *differentiation*. In that phase, the baby has curiosity about his/her environment. Alice’s curiosity about her environment is seen many times. Her excessive curiosity means that she is ready to separate from her caregiver. The second sub-stage is *practice*. At this stage, behaviors are goal-oriented. The baby starts to move away from the mother with an optimal distance. After a while s/he turns back. Additionally, narcissism shows up. Deficiencies in mother – child relationship and higher expectations from child can cause narcissism. Child becomes stressful and anxious towards these expectations. Consequently, child initiates role-plays. Alice talks to Mabel as a substitute mother. *Re-rapprochement* is the third sub-stage of separation – individuation stage. The child wants to discover the world. However, s/he must leave his/her mother. Throughout Alice’s adventures, her dialogs and questioning correspond to satisfying her

curiosity. In this stage, child realizes sexual discrepancies that can help to be aware of child's body. Alice's attempts to make sense of her body's changes can be classified under this stage. The last sub-stage of separation – individuation stage is *consolidation of individuals* and *continuity of enthusiastic objects* that has two main objectives: acquisition of being an individual and reaching object permanence. Alice's endless curiosity means to desire to achieve being an individual. Child develops skills to differentiate role- "play" and the real life. Current paper aims to emphasize Alice's self-development and individuation. It is thought that Alice approached her *separation – individuation* throughout her adventures. Both novels are based on the dreams of Alice. Therefore, interpretations are based on symbols or images in the novels. Since the books were translated to Turkish; two books have inconsistencies; and the books do not cover detailed information about child-caregiver relationship, sometimes it was hard to make connections between the theory's concepts and Alice. Further studies may consider these limitations for future studies.

Dergi Yazım Kuralları

Metin 12 punto, Times New Roman olarak yazılmalı ve çift satır aralığı kullanılmalıdır. Sayfa numarası, başlık sayfası birinci sayfa olmak üzere, sağ üst köşeye eklenmelidir. Yazılar aşağıdaki bölümlerden oluşmalıdır:

- Kapak Sayfası:** Kısa başlık, ana başlık, yazar ve kurum bilgilerine yer verilmelidir. Bütün bu bilgiler, sayfayı ortadan ikiye ayırdığında üst kısımda kalacak şekilde; sayfada ortalanmış; kelimelerin ilk harfleri büyük yazılmış olarak sunulmalıdır. Başlık, çalışmanın ana konusunu özetler nitelikte olmalı ve en fazla 12 kelimedenden oluşmalıdır. Yazar isimleri, her biri ayrı satırda olacak şekilde yazıldıktan sonra, alt satıra varsa kurum ismi eklenmelidir. Kısa başlık ise 50 karakterden azdır ve her sayfada, sol üst köşede, büyük harflerle yazılı şekilde yerelmalıdır.
- Türkçe Özet:** Ortalanarak yazılmış “Öz” başlığının ardından, paragraf başı yapılmadan yazılmalı ve 150-250 kelimedenden oluşan kapsamlı bir özet içermelidir. Temel olarak çalışmanın amacı, varsa incelenen değişkenler ya da ilişkiler, katılımcılara ilişkin kısa bilgiler, izlenen yöntem ve sonuçlar ana hatlarıyla verilmelidir. Metin içerisinde verilmeyen herhangi bir bilgi, özet içinde bulunmamalı ve başka kaynaklardan alıntılara yer verilmemelidir.
- Anahtar Kelimeler:** Öz kısmının altına, beş sözcüğü ya da sözcük grubunu geçmeyecek şekilde, anahtar kelimeler eklenmelidir.
- İngilizce Özet:** Öz kısmından ayrı bir sayfada, İngilizce başlık verildikten sonra, ortalanmış ‘Abstract’ başlığının altına İngilizce özet, 150-200 kelime arasında verilmelidir. Anahtar kelimelerin İngilizceleri altına eklenmelidir.
- Ana Metin:** Yeni bir sayfada Türkçe başlık ile birlikte yazıya yer verilir. Başlıklar ve Alt Başlıklar, APA Yazım Kurallarınca tanımlanmış olan çeşitli düzeylerden oluşabilir. Başlık düzeyleri, yazının uzunluk ve kapsamına bağlı olarak değişmekle beraber, genellikle beşinci düzeyi geçmemektedir. Örneğin, ikinci düzey, birinci düzeydeki bir bölümün alt başlığı oluşturulduğunda, üçüncü düzey başlık da ikinci düzey başlığın dâhilindeki bir alt başlıkta kullanılır. Birbirini kapsayıcı şekilde ilerleyen aynı sıralama, diğer alt başlık düzeyleri için de geçerlidir. Başlık düzeylerinin özellikleri aşağıda belirtilmiştir:
 - Birinci Düzey Başlık:** Ortalanmış, koyu renk, sadece baş harfleri büyük.
 - İkinci Düzey Başlık:** Sola yaslanmış, koyu renk, sadece baş harfleri büyük.
 - Üçüncü Düzey Başlık:** Paragraf boşluğu (girintisi) bırakılarak, koyu renk, sadece baş harfi büyük, sonuna noktakonularak.
 - Dördüncü Düzey Başlık:** Paragraf boşluğu (girintisi) bırakılarak, sadecebaş harfi büyük, koyu renk, eğik (italik), sonuna nokta konularak.
 - Beşinci Düzey Başlık:** Paragraf boşluğu (girintisi) bırakılarak, eğik (italik), sadece baş harfi büyük, sonuna nokta konularak.

Önemli Not: Makalenin ana başlığı, metine başlamadan önce tekrar yazılır. Bu başlıkta bütün ilk harfler büyük yazılır. Ana başlık, koyu renk yazılmaz. Ana başlıktan sonra gelen başlık, birinci düzey başlık kabul edilir. Ardından gelen başlıklar, bu birinci düzey başlık ile aynı önem düzeyinde ise birinci düzey, eğer birinci düzey başlığın alt başlığı olarak oluşturuluyorsa ikinci düzey kabul edilir. Metnin devamındaki başlık veya alt başlıkların, aynı yöntem kullanılarak (önem düzeyine

göre) başlık düzeyine karar verilir.

6. **Tablo ve Şekiller:** Varsa, her biri ayrı biçimde, yazı içerisinde aynı numaraların verilmesine özen gösterilerek, APA 6'nın tablo ve şekil kurallarına uygun biçimde verilmelidir.
7. **Kaynaklar:** Makalenin sonunda, varsa ekler kısmından önce, alıntı/ gönderme yapılan bütün kaynaklar, yazarların soyadına göre alfabetik sırada olmak üzere liste haline getirilmelidir. Kaynaklar 12 punto ile çift satır aralığı bırakarak yazılmalıdır.

7.1. Makale İçinde Yapılan Alıntılar: APA'ya göre, üç farklı şekilde başka kaynaklardan alıntı yapılabilmektedir; Doğrudan alıntı, alıntı öbeği ve başka sözcüklerle anlatma. Bu üç şekil alıntıda da, alıntı yapılan yazar ve kaynağın yılı parantez içerisinde belirtilir.

7.1. a. Doğrudan Alıntı

Kırk kelimedenden az olan alıntılardır. Metnin içine gömülü şekilde ve tırnak işareti içinde yer verilir. Kaynağın yazarı ve tarihi parantez içinde belirtilir.

7.1. b. Alıntı Öbeği

Kırk kelimedenden fazla, tırnak işareti kullanılmadan verilen blok halindeki alıntılardır. Kaynağın yazarı ve tarihi parantez içinde belirtilir.

7.1.c. Başka Sözcüklerle Anlatma

Makale yazarının, kaynağı ve tarihini parantez içerisinde belirterek, kendi cümlelerini kullanarak açıkladığı alıntılardan oluşur.

7.2. Alıntı Yapılan Kaynakların Metin İçerisinde Belirtilmesi: Alıntı yapılan kaynakların, metin içerisinde belirtilmesi, yazar sayısına, yazar soyadlarına, yayın tarihlerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Farklı şekilleri aşağıda örneklenmiştir.

Tek yazarlı: Becker (2013)...;Becker'a (2013) göre...; ...(Becker, 2013).

İki yazarlı: Becker ve Rinck (2013)...;Becker ve Rinck'e (2013) göre; ...(Becker ve Rinck, 2013).

Üç- beş yazarlı: Yazar soyadları, çalışmada belirtilen sıraya göre yazılır. İlk kez gönderme yapılırken, bütün yazar isimleri belirtilir. Aynı kaynak ikinci kez ya da daha fazla kullanıldığında, "ilk yazar ismi ve diğerleri" olarak yazılır. Örneğin; Wiley ve diğerleri (2012)...; ...(Wiley ve diğerleri, 2012).

Altı ve daha fazla yazarlı: İlk gönderme yapıldığı seferden itibaren, "İlk yazar ve diğerleri" olarak belirtilir. Örneğin; Spira ve diğerleri (2011)...; ...(Spira ve diğerleri, 2011).

Birden fazla yazarın ortak olduğu çalışmalarda: Eğer iki farklı kaynağın, yazarlarının çoğu ya da hepsi aynıysa; iki çalışmanın farklı olduğunu belirtmek için yeterli olacak kadar yazarın ismi verilir. Örneğin, alıntı yapılan kaynaklardan birinin yazarları, Becker, Wiley, Spira, Bradley, McDermott ve Green; diğer kaynağın yazarları, Becker, Spira, Wiley, Bradley, Green ve McDermott ise; iki kaynak şu şekilde belirtilir: Becker, Wiley ve diğerleri (2012)...; Becker, Spira ve diğerleri(2012)...

Aynı soyadını taşıyan yazarlı çalışmalarda: Eğer yayın yıl arı farklı olsa da iki yazarın soyadı aynı ise; yazarların ilk isimlerinin baş harfi de yazılır. Örneğin; F. Green (2011)...A. Green (2013)...

Aynı yazarın farklı yıllardaki çalışmalarına bir arada gönderme yaparken: Aynı cümle içinde, yazarın farklı yıl ardaki iki çalışmasına gönderme yapıldığında, yazarın isminden sonra her çalışmanın yılı, virgül ile ayrılarak sıralanır. Örneğin; Brown (1999, 2009)...

Aynı yazarın aynı tarihli birden fazla çalışmasının bulunması durumunda: Bu durumda, ayırım sağlayabilmek için, çalışmalara alfabetik sıra ile bir harf eklenir. Örneğin; (Spira, 2012a); (Spira, 2012b).

Birden fazla yayına aynı anda gönderme yapma: Eğer aynı cümle içinde, farklı yazarlara ait çalışmalara gönderme yapılıyorsa, yazar soyadları alfabetik sıra ile yazılır. Örneğin; ... (Arow, 2011; Smith, 1998; White, 2001)

İkincil Kaynaktan Alıntı: Metin içerisinde ikincil kaynağın belirtilmesi şu şekildedir: Freud, egonun oluşumu öncesindeki dürtüsellikten bahseder (aktaran, Bradley, 2012). Makalenin kaynakça kısmında ise sadece ikincil kaynak listelenir.

Aynı anda birden fazla yayına gönderme yapma: Yazarların soyadı alfabetik sıra ile belirtilir. Örneğin; (Arkın, 2012; Dean, 2011; Green, 2011).

Kurum yazarlığı: Kurum yazarlığı ise şu şekilde belirtilir: ... (Türk Rekabet Kurumu [TRK], 2011). Sonraki göndermelerde sadece kısaltma kullanılır; (TRK, 2011).

Kitap Başlığına Gönderme: Metin içinde başlığa gönderme yapılırken, basım sayısı parantez içinde verilir: Freud, Uygarlığın Huzursuzluğu (2. basım) adlı eserinde...

7.3. Alıntı Yapılan Kaynağın Kaynakça Kısmında Belirtilmesi: Kişisel konuşmalardan yapılan alıntılar dışında, bütün kaynaklar, makalenin sonundaki kaynakça kısmına alfabetik sıra ile yazılır. Alıntı yapılan kaynağa göre yazım kuralları değişebilmektedir ve aşağıda her biri örneklenmiştir. Büyük-küçük harf kullanımı, eğik-düz yazı ya da sayfa numarası gibi detaylar, kaynağın çeşidine (kitap, dergi vb.) göre değişmektedir. Bu nedenle bu detaylara dikkat ediniz. Kişisel iletişime ise kaynakça kısmında listeye dâhil etmeden, şu şekilde gönderme yapılabilir: Bir araştırmacıya göre (Clark, kişisel iletişim, 12 Mayıs 2009)...

7.3.a. Genel Kurallar:

- Yazarın belirli olmadığı durumlarda, çalışma başlığı yazar isminin yerine konularak, alfabetik sıraya uygun şekilde kaynakça listesine dâhil edilir.
- Yedi veya daha az yazar olduğunda, bütün yazar isimleri belirtilir.
- Sekiz veya daha fazla yazar olduğunda, ilk altı yazarın ismi verildikten sonra, üç nokta konarak son yazarın ismi ile bitirilir (Bradley, A., Comte, B., Green, D....Dean C. (2010). Başlık...)

7.3.b. Kitaplar:

Genel yapı: Yazar (Yıl). Başlık (Basım sayısı). Yer: Yayıncı.

Tek yazarlı: Klein, M. (2008). Sevgi, Suçluluk ve Onarım (1. Basım). İstanbul: Kanat Kitap.

İki veya daha çok yazarlı: Klein, M. ve Winnicott, C. (1985). Psikanaliz. İstanbul: İmge.

Dean, W., Williams, C. ve Green, K. (2012). Mantık. Ankara: Ayrıntı.

Kurum/ kuruluşa ait: Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). Mental

Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı(4. basım). Ankara: Hekim Yayın Birliği.

Editörlü kitaplar:

Gülkan, P. ve Canbay, E. (). Deprem nedir? Canbey, E. ve Ersoy, U. (Ed.) içinde, *Binalar için deprem mühendisliği: Temel İlkeler* (ss. 7-21). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Çeviri kitaplar: *Genel Form:* Yazar, A. (Yayın Yılı). Kitap adı (A. Soyadı, Çev.). Yayın yeri: Yayınevi. (Kaynak Yapıtın Yayın Yılı).

Spitz, E., Black, J. ve Adel, D. (1980). Adli Psikoloji (M. Güler ve D. Ulus, Çev.). Ankara: Ödül Yayıncılık (1976).

Kitapta Bölüm: Eisen, M. L., Winograd, E., ve Quin, J. (2002). Individual Differences in Adult's Suggestibility and Memory Performance. In M.L., Quas, J.A., & Goodman, G. S. (Eds.), *Memory & Suggestibility in the Forensic Interview* (pp. 205-233). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

7.3.c. Makaleler ve Diğer Çevrimiçi Kaynaklar:

- **Yazılı Formda Makale:** Robbins, K. (2006). Employers. *Journal of Industrial Psychology*, 20 (3), 50-55.
Lin, K. K., White, A. , & Sandler, I. N. (2004). Resilience in parentally bereaved children and adolescents seeking preventive services. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33 (1), 673-683.
Gary, M., Douglas, L., Loftus, A., Green, D., Day, L., Brown, M.,...White, A. (2012). False Memory Effect. *Journal of Memory Research*, 52, 520-530.
- **Magazinden Alınan Makale:**
Green, D., & Brad, W. (6 Nisan 2013). How to get on well with your spouse. *Daily Psychology*. 125 (25), 20-22.
- **Yazarı Belirli Olmayan Gazete Makalesi:**
Lens: Good Luck and Good Light. (20 Mart 2013). *New York Times*, 3-7.
- **Elektronik Ortamda Yayımlanan Makale:** *Genel Form:* Yazar. (Yıl). Makale başlığı. Dergi Adı, sayı- sayfa numaraları. Doi: xxxxxxxxxxxx.
Harry, G., & Doors, H. (2012). Depression and Memory. *British Journal of Psychology*, 21, 120- 130. doi:10.1080/0803456x.2012.521031.
- **Diğer Çevrimiçi Kaynaklar:** *Genel Form:* Yazar (Yıl). Çalışma başlığı.'dan alınmıştır: <http://www.....>
Kenny, M. (2010). Grieving children. Yas Çalışmaları Kuruluşu (Grief Foundation) sitesinden alınmıştır: <http://.....>

Alıntı ve kaynakları belirtmeye ilişkin daha fazla bilgiyi <http://www.apastyle.org/> adresinden ulaşabilirsiniz. APA yazım kuraları ile hazırlanmış İngilizce makale örneğine aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz. <http://supp.apa.org/style/PM6E-Corrected-Sample-Papers.pdf>

8. **Genişletilmiş İngilizce Özet:** En son kısımda, kaynakçanın bitiminde, yeni bir sayfada, ortalamaş “summary” başlığı altında, 500-700 kelime arasında, yazının genişletilmiş İngilizce hali verilmelidir. Profesyonel bir uzman tarafından gözden geçirilmiş olmasına önem verilmelidir.